

LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTIPALVELUT PUNTARISSA
Kuntalaisten mielipiteitä lasten ja nuorten hyvinvoinnista Kangasalla

Sirkka Viiala
Pro gradu-tutkielma
Sosiaalityö
Jyväskylän yliopisto
Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius
Syyskuu 2010

TIIVISTELMÄ

Jyväskylän yliopisto
Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Viihala Sirkka: LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTIPALVELUT PUNTARISSA
Kuntalaisten mielipiteitä lasten ja nuorten hyvinvoinnista Kangasalla

Sosiaalityö

Pro gradu –tutkielma, 117 sivua, 3 liitettä

Ohjaajat: Sirkka Alho-Konu ja Aila-Leena Matthies

Syyskuu 2010

Lastensuojelulain mukaan kunnan on laadittava suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Tutkimukseni liittyy Kangasalan kunnassa vuonna 2009 laadittuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan, sillä tutkimusaineistot, joita analysoin tutkielmassani, on kerätty suunnitelman laatimisen tueksi. Tutkimuskysymykset ovat "Mitä ovat kuntalaisten mielipiteet Kangasalan julkisista palveluista sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnista?" ja "Mitä lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä asioita tulee esille kuntalaiskyselyn kautta?" sekä "Mitä lasten hyvinvointiin liittyviä asioita tulee esille koululaisten vastauksista?"

Tutkimusaineistoina ovat kunnan verkkosivujen kautta saatujen 62 henkilön vastaukset, varhaiskasvatuksen kautta tehdyn kyselyn tuloksena 163 kuntalaisen vastaukset ja neuvolan kautta tehdyn kyselyn 17 kuntalaisen vastaukset, jotka muodostavat tutkielmani kvalitatiivisen aineiston. Kvantitatiivinen aineisto on koottu strukturoidun kyselyn kautta, johon osallistui 201 oppilasta Kangasalan peruskoulujen ylä- ja alaluokilta. Tutkimukseni aineiston analyysissä käytin metodologista triangulaatiota, joka toteutuu kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän yhdistämisenä. Kuntalaisten mielipiteet olen analysoinut kvalitatiivisesti sisällönanalyysillä tietokonepohjaisella NVivo8-ohjelmalla ja koululaisten vastausten analysoinnin olen toteuttanut kvantitatiivisesti SPSS-ohjelmalla korrelaatiota ja ristiintaulukointia apuna käyttäen.

Tutkimustulosten tulkinnassa olen käyttänyt apuna Allardtin (1976) tunnettua hyvinvointiteoriaa. Hän esitti tarpeiden jakamista kolmeen ryhmään, elintaso, yhteisyyssuhteita ja itsensä toteuttamista kuvaaviin tarpeisiin. Olen käyttänyt having-loving- being – hyvinvointiteoriaa tulkitessani mitattavaa ja koettua hyvinvointia.

Saamani tulosten mukaan koululaiset ovat eniten huolissaan tulevaisuudesta, koulukiusaamisesta ja läksyjen määrästä. Vastauksissa tuli esiin huoli kouluissa olevien aikuisten henkilöiden puuttumisesta, koulutilojen huonoista fyysisistä puitteista ja luokkaryhmien suuresta koosta. Aikuiset toivat tärkeinä asioina esille turvallisuuden tunteen ja yhteisöllisyyden sekä toimintayksiköiden, koulujen ja päiväkotien fyysisten rakenteiden merkityksen lasten ja nuorten viihtymiselle ja turvallisuudelle. Tämän tutkimuksen mukaan turvallisuuden tunteen lisääminen, yhteisöllisyyden ja sosiaalisten taitojen lisääminen ovat tärkeitä lasten ja nuorten hyvinvointia tukevia tekijöitä.

Avainsanat: hyvinvointi, lapset ja nuoret, perhe, peruspalvelut, osallisuus

ABSTRACT

University of Jyväskylä

Kokkola University Consortium Chydenius

Viiiala Sirkka: CHILDREN AND YOUTH WELFARE SERVICES ON SCALE

Residents' views of children and young people's welfare

Social Work

Master's Thesis, p. 117, 3 appendices

Supervisors Sirkka Alho-Konu and Aila-Leena Matthies

September 2010

According to the act of child protection municipalities have to develop a plan for children's and young people's welfare and child protection and development of the organization. My study relates to children and young people's welfare plan because the research data which is analyzed in this thesis was collected for the plan in 2009. The research questions are "What are the views of local residents about the public services in Kangasala?" and "What kind of issues concerning children's and young people's welfare is raised through the questions to the residents?" and "What kind of welfare issues is reflected in pupils' answers?"

The research data consists of 62 responses through the municipal web sites, 163 answers through the survey of day care and 17 answers through the survey of child welfare clinic, which form the qualitative data of the thesis. Quantitative data was gathered through a structured questionnaire, which was attended by 201 pupils in upper and lower grades in primary schools in Kangasala. I used a methodological triangulation when analyzing the research data, which takes a quantitative and qualitative research methodology transposition. I have analyzed residents' opinions qualitatively by NVivo8 computerized program. I have made a quantitative analysis of school children's answers by the SPSS-program using correlation and cross tabulation.

I have used the interpretation of the Allardt's (1976) theory of welfare. He presents the needs to be shared into three categories, the standard of living, community relations and self-realization. I've used, "having-loving-being" -welfare theory in interpreting the measured and perceived well-being.

The main research finding of the study is that the students are most concerned about their future, the school bullying and the amount of homework. The answers revealed concern about the lack of adult persons in the school, poor physical frameworks of schools and the large sizes of class groups.

Adults raised the importance of the sense of security and community and the meaning of the physical structures of kindergartens and schools when talking about children's and young peoples' satisfaction and safety. According to this study the increased sense of security, community and social skills are important when increasing and supporting the welfare of young children.

Keywords: welfare, children and young people, family, basic services, participation

TAULUKOT, KUVAT, LIITTEET

TAULUKKO 1. KANGASALAN KUNNAN VÄESTÖ IKÄRYHMITÄIN (LUKUMÄÄRÄ JA %) VUOSINA 2002 – 2008.	28
TAULUKKO 2. AHTAASTI ASUVIEN ASUNTOKUNTIEN JA LAPSIASUNTOKUNTIEN MÄÄRÄ VUOSINA 2002 – 2007 KANGASALLA.	29
TAULUKKO 3. ERI LUOKKA-ASTEIDEN FREKVENSSEI JA SUHTEELLISET OSUUDET	38
TAULUKKO 4. TUTKIMUKSEN VAIHEET	47
TAULUKKO 5. LAPSEN JA NUOREN ELINYMPÄRISTÖÖN LIITTYVIEN HAVAINTOJEN LUKUMÄÄRÄT ERI AINEISTOISSA	49
TAULUKKO 6. LASTEN JA NUORTEN VAPAA-AIKAAN LIITTYVIEN HAVAINTOJEN LUKUMÄÄRÄ ERI AINEISTOISSA	52
TAULUKKO 7. LAPSEN JA NUOREN FYYSSISEEN JA PSYKKISEEN HYVINVOINTIIN LIITTYVIEN HAVAINTOJEN LUKUMÄÄRÄT ERI AINEISTOISSA	56
TAULUKKO 8. VARHAISKASVATUKSEEN LIITTYVIEN HAVAINTOJEN LUKUMÄÄRÄT ERI AINEISTOISSA	61
TAULUKKO 9. ESIOPETUKSEEN LIITTYVÄT HAVAINNOT ERI AINEISTOISSA.	67
TAULUKKO 10. KOULUIKÄISEEN LAPSEEN JA NUOREEN LIITTYVIEN HAVAINTOJEN LUKUMÄÄRÄ VERKKOKYSELY- AINEISTOSSA	70
TAULUKKO 11. KOULULAISKYSELYN MUKAAN LASTEN HUOLENAIHEET VUONNA 2009 KANGASALLA.	74
TAULUKKO 12. KOULULAISTEN SUHDE TULEVAISUUTEEN ERI LUOKKA-ASTEILLA VUONNA 2009 KANGASALLA	75
TAULUKKO 13. KOULULAISKYSELYN MUKAAN LASTEN KOKEMUS LÄKSYJEN TEKEMISESTÄ ERI LUOKKA-ASTEILLA VUONNA 2009 KANGASALLA	76
TAULUKKO 14. KOULULAISKYSELYN MUKAAN LASTEN KOKEMUS KIUSATUKSI TULEMISESTA VUONNA 2009 KANGASALLA ERI LUOKKA-ASTEILLA	78
TAULUKKO 15. KOULULAISKYSELYN MUKAAN LASTEN KOKEMUS OLLA ITSE KIUSAAJANA VUONNA 2009 KANGASALLA ERI LUOKKA-ASTEILLA	78
TAULUKKO 16. KOTONA HOIDETTAVAT LAPSET ESILLÄ ERI AINEISTOISSA.	80
TAULUKKO 17. LASTENSUOJELUN ASIAKASMÄÄRÄT 2006 -2008.	88
KUVA 1 MASLOWIN TARVEHIERARKIAMALLI(MASLOW 1943)	5
KUVA 2 LAPSUUDEN ERI IKÄVAIHEISSA KASVUA EDISTÄVÄT, TUKEVAT JA KORJAAVAT PALVELUT.	26
Liite 1. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman strategisia tavoitteista tukevat toimenpide-ehdotukset Kangasalla vuosille 2009–2012.	
Liite 2. Tutkimuslupa-anomus	
Liite 3. Koululaiskysely	

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
2. HYVINVOINTI	4
2.1. HYVINVOINNIN KÄSITE	4
2.2. HYVINVOINNIN MITTAAMINEN	7
2.3. LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTI	11
3. KANSALAISTEN OSALLISTUMINEN	14
4. PERHEPOLITIikka	17
4.1. PERHEEN MÄÄRITELMÄ	17
4.2. SUOMALAINEN PERHEPOLITIikka	19
5. KUNTA LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINNIN JÄRJESTÄJÄNÄ	22
5.1. KUNNAN ROOLI HYVINVOINTIPALVELUJEN JÄRJESTÄJÄNÄ	22
5.2. LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMA	25
5.3. KANGASALAN KUNTA JA PALVELUJÄRJESTELMÄ	27
6. AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	30
7. EETTISYYS TUTKIMUKSESSA	34
8. TUTKIMUSKYSYMYKSET	36
9. TUTKIMUSAINIESTO JA ANALYYSIMENETELMÄT	37
9.1. TUTKIMUSAINIESTO	37
9.2. METODOLOGISET VALINNAT	40
9.3. TRIANGULAATIO	41
9.4. KVALITATIIVINEN TUTKIMUS	42
9.5. KVANTITATIIVINEN TUTKIMUS	45
9.6. SISÄLLÖNANALYYSI	45
9.7. TUTKIMUSAINIESTON ANALYSOINTI	47
10. LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTI KANGASALLA	48
10.1. LASTEN JA NUORTEN ELINYMPÄRISTÖ	48
10.1.1. Varhaiskasvatusaineiston analyysi	49
10.1.2. Verkkokyselyaineiston analyysi	50
10.1.3. Neuvolakyselyaineiston analyysi	51
10.2. LASTEN JA NUORTEN VAPAA-AIKA JA HARRASTUKSET	52
10.2.1. Varhaiskasvatusaineiston analyysi	52
10.2.2. Verkkokyselyaineiston analyysi	54
10.3. LASTEN JA NUORTEN FYYSSINEN JA PSYKKINEN HYVINVOINTI	55
10.3.1. Varhaiskasvatusaineiston analyysi	57
10.3.2. Verkkokyselyaineiston analyysi	60
10.3.3. Neuvolakyselyaineiston analyysi	60
10.4. LASTEN PÄIVÄHOITO	60
10.4.1. Varhaiskasvatusaineiston analyysi	62
10.4.2. Verkkokyselyaineiston analyysi	65
10.4.3. Neuvolakyselyaineiston analyysi	66
10.5. LASTEN ESIOPETUS	66

10.5.1.	Varhaiskasvatusaineiston analyysi.....	67
10.6.	KOULUIKÄISET LAPSET JA NUORET	68
10.6.1.	Verkkokyselyaineiston analyysi	70
10.6.2.	Koululaiskyselyaineiston analyysi.....	73
10.7.	KOTIHOIDOSSA OLEVAT LAPSET	79
10.7.1.	Varhaiskasvatusaineiston analyysi.....	80
10.7.2.	Verkkokyselyaineiston analyysi	82
10.8.	NUORISO.....	83
10.9.	VANHEMMAT JA HUOLTAJAT	84
10.10.	LASTENSUOJELUA TARVITSEVAT LAPSET JA NUORET	86
10.11.	MUUT LAPSIPERHEIDEN PALVELUT	89
11.	TÄMÄN PÄIVÄN LAPSET TEKEVÄT TULEVAISUUDEN	92
11.1.	HAVING	92
11.2.	LOVING.....	95
11.3.	BEING	97
12.	TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA.....	100
13.	JOHTOPÄÄTELMÄT	102

Lähdeluettelo

Liitteet

1. JOHDANTO

Hyvinvointi ja hyvinvointipalvelut ovat viime aikoina olleet usein aiheina julkisissa keskusteluissa. Perheet kantavat kasvatusvastuun lapsista, mutta tarvitsevat tärkeään tehtäväänsä yhteisön tukea. Turvallinen lapsuus edellyttää pysyvyyttä ja pitkäjänteisyyttä. Lapset tarvitsevat kestäviä aikuissuhteita ja tuttua kasvuympäristöä. Hyvinvointia tai hyvinvointivajeita esiintyy valtion, yhteiskunnan ja yksilötasolla. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa perhepolitiikalla on keskeinen asema.

Tutkielman tarkoituksena on tarkastella kuntalaisten mielipiteitä Kangasalan julkisista palveluista sekä kuntalaisten näkemyksiä kangasalalaisten lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Kuntalaiset arvioivat, miten julkiset palvelut tukevat lasten ja nuorten hyvinvointia. Hyvinvointipalvelut nähdään olevan puntarissa, jonka vaakakuppiin kuntalaiset asettavat punnuksia, omia arvioitaan. Tutkimuskysymykseni liittyy siihen, mitä lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä asioita tulee esille kuntalaiskyselyjen kautta. Tarkoitukseni ei ole esitellä, mitä erilaisia palveluita kuntalaiset pyytävät tai esittävät järjestettävän lapsille, nuorille ja perheille, vaan tarkoituksena on saada selville, mitä lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä tarpeita kuntalaisten vastauksista tulee esille. Kuntalaisilla tarkoitan tutkimuksessani Kangasalan kunnan asukkaita, aikuisia ja kouluikäisiä. Kuntalaiset omissa vastauksissaan perustelevat antamiaan vastauksiaan, mikä mahdollistaa aineiston sisällön syvällisemmän ymmärtämisen.

Kiinnostukseni ja motivaationi tehdä tutkielma liittyen lasten ja nuorten hyvinvointiin lähtee ensisijaisesti omasta ammattitaustastani. Olen tehnyt korjaavaa lastensuojelun sosiaalityötä lasten, nuorten ja perheiden kanssa useita vuosia työskenneltyäni sosiaalityöntekijänä lapsiperheiden tiimissä. Hyvinvointipolitiikka, perhepolitiikka ja lasten, nuorten ja perheiden selviytyminen yksilö- ja yhteisötasolla ovat kiinnostaneet minua ja kiinnostavat edelleenkin, vaikka nyt olen sosiaalityöntekijänä aikuissosiaalityön ja vammaispalvelun saralla. Minulla on useita aikuisia asiakkaita, jotka ovat olleet lapsuudessa asiakkaitani lastensuojelussa. Minulla on näin ollen oivallinen näköalapaikka arvioida lastensuojelun sosiaalityötä ja sen vaikuttavuutta.

Lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemiselle ja edistämiseksi peruspalveluiden kautta on tänä päivänä suuri tarve ja suomalaisten lasten ja nuorten keskuudessa perhepolitiikka ja

perhepoliittiset toimenpiteet ovat keskeisessä asemassa. Tutkimus ei kohdistu vanhempiin, eikä paljon puhuttuun vanhemmuuteen ja kykyyn huolehtia lapsista, vaan tutkimus kohdistuu perheiden ulkopuolella olevaan yhteiskuntaan, julkisiin palveluihin. Mitä julkisten palveluiden kehittämisessä ja järjestämisessä on otettava huomioon, jotta ne tukevat lasten ja nuorten hyvinvointia. Tutkimuksen kautta valottuu kuntalaisten ääni, mitä odotuksia kuntalaisilla on suhteessa julkiseen palvelujärjestelmään. Tieto auttaa myös sosiaalityöntekijää ymmärtämään lapsiperheiden palveluiden käytön tarvetta ja merkitystä ja perhepolitiikan merkitystä. Sosiaalityöntekijä on yksi monista toimijoista moniammatillisessa kunnan toimijoiden kentässä, joka vaikuttaa lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointiin työnsä kautta.

Tutkimuksella on arvoa ja merkitystä sekä yksilötasolla että yhteiskunnan ja kunnan tasolla. Tutkimus antaa mahdollisuuden kuntalaisten ja asiakkaiden osallistumisen palveluiden arviointiin, mikä merkitsee asiakaslähtöisyyden huomioimista palveluiden kehittämisessä. Näin ollen asiakkaiden ja kansalaisten ääni kuuluu aineistoanalyysin jälkeen. Yhteisötasolle ja yhteiskunnan tasolle tutkimukselle on arvoa ja käyttöä, sillä tutkimusta voidaan käyttää apuna hyvinvointipolitiikan suunnittelussa ja seurannassa kuntatasolla.

Tutkimukseni aineiston analyysissä käytin metodologista triangulaatiota, joka toteutuu kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän yhdistämisenä. Tutkimuskohteena näissä tutkimusmenetelmissä on sama ongelma ja tutkimusaineisto on kerätty samaan aikaan, eikä toisen aineiston kerääminen ole vaikuttanut toisen aineiston keräämiseen. Tutkielmassani käytetty kvalitatiivinen aineisto on kerätty kunnan verkkosivujen kautta, jonka välityksellä kuntalaiset kertoivat mielipiteitä ja antoivat palautetta lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tilasta Kangasalla. Verkkosivujen kautta aineistoa saatiin 62 henkilöltä. Lisäksi kvalitatiivista aineistoa on 180 kuntalaisen vastaukset varhaiskasvatuksen ja neuvolan kautta kerätyllä kyselyllä. Kvantitatiivinen aineisto on koottu koululaiskyselyn kautta, johon osallistui 201 oppilasta. Kuntalaisten mielipiteet olen analysoinut kvalitatiivisesti tietokonepohjaisella NVivo8-ohjelmalla ja koululaisten vastausten analysoinnin olen toteuttanut kvantitatiivisesti SPSS-ohjelmalla korrelaatiota ja ristiintaulukointia apuna käyttäen.

Tutkimustulosten tulkinnassa olen käyttänyt hyväksi Allardt'in (1976) tunnettua kolmijakoa *having-loving-being*. Allardt'in esittämän jaottelun avulla pyrittiin

selvittämään ihmisten tarpeita suhteessa mitattavaan ja koettuun hyvinvointiin. Hän esitti tarpeiden jakamista kolmeen ryhmään, elintasoa, yhteisöllisyysuhteita ja itsensä toteuttamista kuvaaviin tarpeisiin, jolloin jonkun näistä tarveryhmistä jäädessä tyydyttymättä ihminen kärsii. Niemelän (2009, 223) kertomana "Having" edustaa Allardt'in luokituksessa resursseihin perustuvaa elintasoluokitusta, "Loving" edustaa yhteisyysuhteita ja "Being" edustaa tarveperustaisia elämänlaadullisia kategorioita.

Tutkielmani rakentuu siten, että luvussa 2 taustoitan kontekstia, joka liittyy lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin. Tarkastelen hyvinvointia erikseen lasten ja nuorten näkökulmasta katsottuna ja tarkastelen hyvinvoinnin mittaamiseen liittyviä asioita. Kansalaisten osallistumisen olen nostanut esille luvussa 3. Hyvinvointiin kiinteästi liittyvää perhepolitiikkaa tarkastelen luvussa 4. Sen jälkeen luvussa 5 tarkastelen hyvinvointia kuntatasolla ja kuvaan kunnan roolia hyvinvoinnin järjestäjänä. Johdatan tutkimuskysymystäni kysymällä, millainen on kunnan rooli hyvinvointia tukevana tahona. Luvussa 6 olen tarkastellut hyvinvointiin liittyviä aikaisempia tutkimuksia ja luvussa 7 pohdin tutkimuksen eettisyyttä. Luku 8 johdattaa tutkimuskysymysten ääreen. Tutkimuksen empiiristä toteutusta ja tutkimusaineistoa kuvailen luvussa 9. Luvussa 10 peilaan tutkimustuloksiani Kangasalan nykyiseen palvelujärjestelmään, joka on tutkimukseni ensimmäinen analyysivaihe. Toisessa analyysivaiheessa pohdin aineistoanalyysia Allardt'in hyvinvointiteoriaan liitettynä, josta kerron luvussa 11. Tutkimuksen arviointia olen pohtinut luvussa 12 ja tutkimuksen tulosten johtopäätelmät tuon esille luvussa 13.

2. HYVINVOINTI

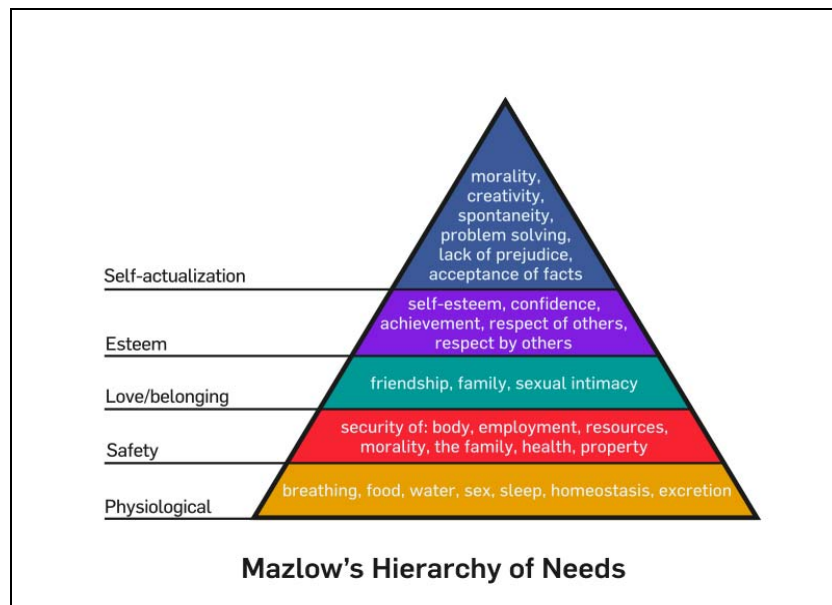
Tässä tutkimuksen taustoitulusluvussa käsittelen ensin hyvinvoinnin käsitettä. Tarkastelen, millaisia erilaisia käsityksiä hyvinvoinnista on. Sen jälkeen tarkastelen, miten hyvinvointia on mitattu ja määritelty. Lopuksi lähestyn tutkimukseni aihetta ottamalla esille lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja hyvinvoinnin tilan Suomessa.

2.1. Hyvinvoinnin käsite

Hyvinvointia voidaan tarkastella Kinnusen (1998, 26) mukaan tarpeiden, resurssien, kokemuksen ja elinolosuhteiden näkökulmasta. Hyvinvointia voidaan tarkastella positiivisten mahdollisuuksien tai negatiivisten vajausten kautta, jolloin hyvinvoinnin käsite määritellään hyvinkin eri tavoin. Moision ym. (2008, 28) mukaan hyvinvointi ja elinolot esiintyvät arkipuheissa usein toistensa synonyymeina. Hyvinvointi on kuitenkin laajempi käsite kuin elinolot. Elinoloilla tarkoitetaan perinteisesti asuinoloja, työtä ja toimeentuloa. Hyvinvointi sisältää näiden lisäksi myös terveyden, sosiaaliset suhteet ja subjektiivisen hyvinvoinnin. Oinosen(1999, 166) mukaan hyvinvoinnin käsite liittyy pärjäämiseen ja että hyvinvointi rakentuu objektiivisista voimavaroista, kuten asumisolosta, koulutuksesta ja terveydestä sekä subjektiivisesta hyvinvoinnin tunteesta. Hyvinvointiin liittyy myös kyky kontrolloida omaa elämää ja hallussa olevia voimavaroja. Oinosen (1999, 167) mukaan mitä paremmin ihminen ymmärtää elämänsä ja kontrolloi sitä, sitä merkityksellisemmäksi hän oman elämänsä kokee ja sitä suurempi on ihmisen eheyden eli koherenssin tunne.

Moision ym.(2008, 14) sanoin hyvinvointi ei tiivisty yhteen määritelmään tai mittariin. Hyvinvointi koostuu monista tekijöistä. Objektiivisiksi hyvinvoinnin tekijöiksi luetaan terveys, elinolot ja toimeentulo. Subjektiivisia hyvinvoinnin osatekijöitä ovat Moision ym. (2008, 14) sanoin sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen ja onnellisuus. Hyväkään terveys tai korkea elintaso eivät kuitenkaan takaa subjektiivista hyvinvointia ja vastaavasti ihminen voi tuntea itsensä onnelliseksi vaatimattomissa olosuhteissa ja taloudellisesti epävarmassa tilanteessa. Hyvinvointi riippuu elinolojen lisäksi Moision ym. (2008, 16) mukaan yksilön kyvyistä, mahdollisuuksista ja mieltymyksistä toimia hyvinvointinsa rakentamiseksi.

Myös Marski (1996, 12) toteaa, että hyvinvoinnille ei voi antaa tyhjentävää määritelmää ja että hyvinvointi on kaikille niin selvä käsite, että sitä käytetäänkin julkisessa ja tieteellisessä keskustelussa verrattain huolettomasti. Marskin (1996, 12) mukaan yhteiskuntatieteelliset peruslähestymistavat hyvinvointiin voidaan jakaa kahteen eri ryhmään: tarve- ja resurssipohjaisiin lähestymistapoihin. Tarve-käsitteen käyttäminen hyvinvoinnin määrittelyssä juontaa juurensa psykologisiin selitysmalleihin, jota Maslow'n tarvehierarkiamalli (1943) edustaa. Hänen tarve-hierarkiamalliaan kuvataan pyramidin muotoisena, jossa on viisi eri tasoa. Alimmalla tasolla kuvataan fysiologisia tarpeita, kun taas korkeimmalla tasolla ovat tietoisuuden korkeampien tilojen saavuttamisen tarpeet. Väliin jäävät turvallisuuden tarpeet, sosiaaliset tarpeet, egon tarpeet ja itsensä toteuttamisen tarpeet. Maslowin mukaan ihmisen tarpeiden hierarkkinen järjestys on: fysiologiset tarpeet, turvallisuuden tarpeet, yhteenkuuluvuuden ja rakkauden tarpeet, arvonannon tarpeet, itsensä toteuttamisen tarpeet.

Kuva 1 Maslowin tarvehierarkiamalli (Maslow 1943)

Resurssipohjainen lähestymistapa tarkastelee hyvinvointia resursseista käsin, jotka mahdollistavat tarpeentyydytyksen. Resurssit voivat olla Marskin (1996, 14) sanoin joko aineellisia (raha, asunto) tai aineettomia (sosiaaliset suhteet). Resurssipohjainen ja tarvelähtöinen lähestymistavat eivät sulje toisiaan pois ja eräänlaisena tarve- ja resurssipohjaisen lähestymistavan kompromissina voidaan pitää Allardt'in (1976) tunnettua kolmijakoa having-loving-being. Allardt esittämän jaottelun avulla pyrittiin selvittämään ihmisten tarpeita suhteessa mitattavaan ja koettuun hyvinvointiin. Hän esitti

tarpeiden jakamista kolmeen ryhmään, elintaso, yhteisyyssuhteita ja itsensä toteuttamista kuvaaviin tarpeisiin, jolloin jonkun näistä tarveryhmistä jäädessä tyydyttymättä ihminen kärsii. Niemelän (2009, 223) kertomana "Having" edustaa Allardt'in luokituksessa resursseihin perustuvaa elintasoluokitusta, "Loving" edustaa yhteisyyssuhteita ja "Being" edustaa tarveperustaisia elämänlaadullisia kategorioita.

Allardt'in lähtökohtana tarvemallissa oli, että tarve kuvaa sellaisia välttämättömyyksiä, joita ilman ihminen kärsii. Allardt on myöhemmin lisännyt malliinsa vielä luonnon tilan ja elämäntilanteen merkitykset, sillä esimerkiksi työttömyys vaikuttaa kaikkiin kolmeen edellä esitettyyn kategoriaan, eikä vain aineelliseen elämäntasoon. Allardt'in mallin ongelmana on sen subjektiivisuuden perustuva luonne. Tyytymättömyyttä mittaavat indikaattorit ovat riippuvaisia ihmisen kyvystä tiedostaa toiveitaan (Allardt 1996). Riihinen on Niemelän (2009, 223) mukaan esittänyt kritiikkiä Allardt'in teoriaa kohtaan, sillä Allardt'in luokittelussa "Doing" on sijoitettu "Being" kategorian sisälle ja "Doing" on eri tason ilmiö kuin "Being" antaa ymmärtää. Maslowin jälkeinen laajempi keskustelu tarpeista käynnistyi 1960-luvulla, jolloin heräsi kiinnostus hyvinvointiin ja sen eitaloudellisiin mittareihin koko maailmassa.

Suomalaisessa yhteiskunnassa vanhemmat sukupolvet ovat Rauhalan ym. (2000, 192) mukaan sisäistäneet askeettisen onnen, sillä elämäntapatutkimusten mukaan he ovat tyytyväisiä elämäänsä ja arvostavat vaatimatontakin elämää. Siten voikin ajatella, että hyvinvointi ei takaa onnea, mutta onnellinen voi olla ilman jonkinlaista hyvinvointia. Heidän taustalla on kokemus pula- ja sota-aikojen niukkuudesta ja turvattomuudesta. Yli satavuotiaita suomalaisia koskeneissa tutkimuksissa on todettu, että useimmat tutkittavat selittivät pitkää ikäänsä sillä, että heidän elämässään on ollut mielekästä tekemistä ja aktiivista hyvää toimintakykyä. Hyvinvointivaltiota kritisoivassa arkikeskustelussa on 1990-luvulla Suomessa esitetty näkemyksiä, joiden mukaan hyvinvointivaltion hemmottelema sukupolvi olisi sisäistänyt sosiaalietuuksien varassa elämisen elämäntyylikseen. "Hetimitulle kaikki tähän" – elämänfilosofia korostaa individualismia ja nuorempien ikäpolvien asennetta Rauhalan ym. (2000, 192) mukaan enemmän kuin ikääntyneiden kansalaisten aatemaailmaa.

Moision ym. (2008, 20) mukaan suomalaiset luottavat hyvinvointivaltioon ja haluavat säilyttää sen pitkälle samanlaisena. Hyvinvointivaltio ei ole kuitenkaan ainoa tai edes ensisijainen hyvinvoinnin tuottaja tai takaaja. Hyvinvointivaltio on ottanut vastuulleen

monia aikaisemmin perheelle tai lähiyhteisölle kuuluvia tehtäviä, mutta suurin osa huolenpidosta ja tuesta edelleen saadaan perheeltä ja läheisiltä. Hyvinvointipolitiikalla tuetaan hyvinvoinnin tekijöitä, mutta julkisen vallan keinot ovat kuitenkin rajalliset sen suhteen, miten ihmiset elinoloissaan toimivat kykyjensä ja mieltymystensä pohjalta hyvinvointinsa tuottamiseksi. Monet hätkähtäisivät Rauhalan ym (2000, 193) sanoin hallitusta, joka asettaisi tavoitteekseen kansalaisten onnellisuuden lisäämisen. Onni mielletään länsimaissa mielentilaksi, eikä yhteiskuntapolitiikan tarkoitus ole saada kansalaisia johonkin mielentilaan. Onnen käsite on usein hyvinvointiajattelun taustalla. Onni ja onnellisuus ovat arvona kiistattomia käsitteitä, mutta yhteiskuntapoliittisesti onni ei ole riittävä käsite.

Tässä tutkimuksessa hyvinvoinnin käsite painottuu resurssipohjaiseen ja tarveperustaiseen hyvinvoinnin käsitteeseen. Resurssipohjaisessa hyvinvointiajattelussa kuntalainen nähdään toimivana yksilönä, joka itse tietää, miten käyttää resurssejaan omaksi parhaakseen. Hyvinvointi liittyy myös kuntalaisten tarpeisiin ja niiden tyydyttämiseen. On tärkeää arvioida kuntalaisten omaa kokemusta ja subjektiivista tyytyväisyyttä omiin oloihinsa ja lastensa oloihin. Myös perheiden, lasten sekä nuorten ystävyysuhteet, sosiaaliset suhteet ja niiden olemassaoloa arvioidaan hyvinvoinnin näkökulmasta. Hyvinvointia arvioidaan tässä tutkimuksessa myös siltä osin, kokeeko kuntalainen turvallisuutta, viihtymistä ja hyvää oloa omassa elinympäristössään eli miten Kangasalan kunta tukee kuntalaisten asumista ja elämistä.

2.2. Hyvinvoinnin mittaaminen

Rauhalan ym. (2000, 191) mukaan 1960-luvun sosiaalipolitiikassa Pekka Kuusen kirjoituksia pidetään eräänä tärkeimpänä puheenvuoroina ja hyvinvointipolitiikan tutkimustavan lähtökohtana. Kuusen kirjoittama teos ennakoi sosiaali-indikaattorien kehittämistä ja loi ennen kaikkea perustan kategorioille, joiden mukaan hyvinvoinnista ryhdyttiin kokoamaan tilastotietoa ja muuta tietoa. Kuusi käytti tutkiessaan pienimuotoisia aikasarjoja, aluevertailuja, kansainvälisiä vertailuja ja tulkitsi tekemiään havaintoja päivänpolitiikan näkökulmasta käsin. Kuusi (1961, 16) painotti, että yhteiskuntatieteilijöiden on tuotettava myös tietoa yhteiskuntapolitiikan tavoitteista, sillä ilman niitä yhteiskunnan kehittäminen ei ole mahdollista.

Yhteiskuntapoliittisesta näkökulmasta katsottuna Marskin (1996, 17) mukaan on järkevää painottaa objektiivisiä mittareita (esim. tulot, elinolot) ja pyrkiä niiden avulla luomaan sellaiset hyvinvointi-indikaattorit, joiden esiin nostamiin ongelmiin voidaan yhteiskuntapoliittisin keinoin vaikuttaa. Tukeutuminen kuitenkin pelkästään objektiivisiin mittareihin vääristää helposti todellisuutta.

Marskin (1996, 17) hyvinvoinnin tutkimisessa erityistapauksena pidetään nk. köyhyystutkimusta, jonka tarkoituksena on lähestyä hyvinvointia negatiivisesti, hyvinvoinnin puutteiden kautta. Köyhyystutkimus jakaa kansalaiset köyhiin ja ei-köyhiin. Kun jokin köyhyyden tai huono-osaisuuden kriteeri on löydetty ja määritelty, voidaan tutkia eri ryhmien taustaominaisuuksien vaikutusta köyhyysriskin esiintyvyyteen suhteessa tähän löydettyyn kriteeriin. Koska köyhyys on hyvin moniulotteinen ilmiö, se vahvistaa kuvaa siitä, että hyvinvoinnin tutkimiseksi on välttämätöntä käyttää moniulotteisia mittareita ja niiden tulkinnessa ymmärtävää, hermeneuttista otetta. Saaren (2005, 59) sanoin sosiaalinen syrjäytyminen on niin moniulotteinen ilmiö, että sitä ei voi tutkia vain yhden ainoan mittarin avulla. Köyhyyden ja syrjäytymisen ilmiötä ei kyetä ratkaisemaan helposti yhteiskuntapoliittisin keinoin. Köyhyyden poistaminen vaatii poliittista kannanottoa ja myös köyhien henkilöiden osallistumista heitä koskeviin päätöksentekoon. Myös Melin (1999, 19) yhtyy ajatukseen, että köyhyys ja syrjäytyminen ovat puhututtaneet poliitikkoja ja tutkijoita ja että taloudellinen ja sosiaalinen syrjäytyminen on lisääntynyt.

Hyvinvoinnin kehitystä voidaan Rauhalan ym. (2000, 193) käsityksen mukaan tuskin mitata pelkästään taloudellisin suurein, vaikkakin bruttokansantuotetta on pidetty taloudellisen hyvinvoinnin mittarina. Myös Savelan (2009, 1) mukaan ihmisten hyvinvointiin vaikuttavat taloudellisen hyvinvoinnin lisäksi myös monet muut tekijät: terveydentila, koulutus ja kulttuuri, luonto, turvallisuus, kansalaisoikeudet ja mahdollisuus vaikuttaa itseään ja ympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Koska bruttokansantuotteella ei voi mitata kansakuntien tai ihmisten hyvinvointia sanan laajassa merkityksessä, viimeisen 20 vuoden aikana onkin kehitetty uusia mittareita, joilla pyritään mittaamaan kansakuntien "todellista" hyvinvointia.

Esimerkkejä tällaisista mittareista ovat yhdysvaltalaislähtöiset ISEW (index of sustainable economic welfare, kestävän taloudellisen hyvinvoinnin indeksi) ja sen jatkokehittäjä GPI (genuine progress indicator, aidon edistyksen indikaattori) sekä Jukka

Hoffrenin kehittämä SBM (sustainable net benefit measure of production, kestävän tuotannon nettohyötymittari). Lähtökohtana on kansantulo (SBM) tai kulutus (ISEW, GPI). Ihmisen kokemaa taloudellista hyvinvointia paremmin kuvaavia uusia mittareita on jo kehitetty. Näistä tunnetuimpia ja sovelletuimpia ovat yhdysvaltalaiset Index of Sustainable Economic Welfare, isew, ("kestävän taloudellisen hyvinvoinnin indeksi") ja sen jatkokehitemmä Genuine Progress Indicator, gpi ("aidon kehityksen indikaattori"). Ne ottavat perinteistä bruttokansantuotetta kattavammin huomioon hyvinvoinnin eri osatekijät rahamääräisinä ja kuvaavat osuvammin ihmisten todellista hyvinvoinnin kehitystä (Hoffren 2009).

Kaikkien näiden mittareiden teoreettiset perusteet ovat epäselvät. Näyttää siltä, että ne pyrkivät mittaamaan ensisijaisesti taloudellista hyvinvointia, mutta siitä huolimatta niihin sisältyy myös elementtejä, jotka eivät juurikaan liity taloudelliseen hyvinvointiin vaan pikemminkin hyvinvointiin sanan laajemmassa merkityksessä. Indikaattoreista, esimerkiksi GPI-indeksistä, löytyy esimerkiksi yksittäisiä eriä, joiden sisällyttäminen laskelmaan herättää kysymyksiä. Hyvinvointia lisää esimerkiksi korkeakoulutuksen arvo. Mutta miksi perus- ja ammattikoulutukseen käytetty raha ei ole myös mukana? Eikö se lisää hyvinvointia Savelan mukaan (2009)? Gpi-mittarin mukaan Hoffrenin (2009) kirjoittamana suomalaisten taloudellinen hyvinvointi on kasvanut vuoteen 1989 saakka, minkä jälkeen kehitys kääntyi viime vuosiin asti kestäneeseen laskuun. 2000-luvulla Suomen gpi on painunut 1970-luvun alun tasolle. Gpi:n viesti hyvinvoinnin kehityksestä ja tulevaisuudesta Suomessa onkin hyvin huolestuttava.

Toisaalta vapaa-ajan menettämisen arvo vähennetään indeksissä. Varmaan vapaa-ajan menettäminen vähentää useimpien ihmisten hyvinvointia, mutta taloudellista hyvinvointia se lisää, koska työstä maksetaan korvaus. Pidempi työaika johtaa suurempaan taloudelliseen hyvinvointiin. Yhdysvaltain kansantulo henkeä kohti on selvästi suurempi kuin EU-maissa, mutta työtuntia kohti laskettuna ero ei ole kovin suuri. (Tilastokeskus, 2010.)

Hoffren (2009) kirjoittaa, että bruttokansantuotteesta tuli yhteiskunnan keskeisin seurantaväline huolimatta tilastoalan varoituksista, ettei kansantalouden tilinpito sovellu hyvinvoinnin ja kehityksen mittaamiseen. Alun perin bkt-mittari kehitettiin teollisuusyhteiskunnan tarpeisiin toisen maailmansodan jälkeen. Bkt mittaa ennen kaikkea yhteiskunnan tavara- ja palvelutuotannon laajuutta. Bkt onkin väärä taloudellisen

hyvinvoinnin ja edistymisen mittari, jolloin siihen perustuvat päätökset johtavat helposti harhaan. Bkt-kritiikin ydin tiivistyy Hoffrenin mukaan (2009) nobelisti Joseph Stiglitzin toteamukseen, että ”Bkt on vanhentunut mittari, jonka käyttö johtaa huonoihin päätöksiin”.

Pyy (1998, 14) on kiinnittänyt huomiota, että hyvinvointivaltiota koskevissa tutkimussuuntauksissa kuntia on tarkasteltu keskushallinnon tavoitteille alisteisena hallintotasona, mikä on korostanut kuntien roolia julkisten palvelujen toteuttajana. Kuntien itsehallintoa korostavat tutkimussuuntauksukset ovat nostaneet esille keskitetysti luodun palvelujärjestelmän ja paikallisten palvelutarpeiden yhteensovittamisen ongelmat. Pyy (1998, 14) käsityksen mukaan kunnan roolin voidaan olettaa olevan "kunta hyvinvointivaltion palvelutuottajana" tai "kunta paikallisen itsehallinnon areenana".

Yhteiskuntatieteellistä tutkimusta on 1990-luvun puolivälin aikoihin Melinin (1999, 17) mukaan värittänyt keskustelu hyvinvointivaltion kriisistä ja tulevaisuuden vaihtoehdoista. Hyvinvointivaltion kriisiytymisestä oli puhuttu jo aikaisemminkin, mikä oli tarkoittanut lähinnä eliittien näkemysten muutoksena ja taloudellisen perustan kaventumisena. Kansalaisten luottamus suomalaiseen hyvinvointivaltioon on Melinin (1999, 17) sanoin kuitenkin vankka ja yhteiskuntajärjestelmää pidetään arvossa eikä siitä haluta luopua.

Julkisen vallan pyrkimyksiä edistää väestön hyvinvointia Moision ym. (2008, 14) mukaan kutsutaan hyvinvointipolitiikaksi. Kunnallisalan kehittämissäätiön (2006, teoksessa Moision ym. (2008, 164) teettämän raportin mukaan kansalaiset ovat huolissaan kunnallisten palveluiden ulkoistamisesta. Tämän on ajateltu lisäävän eriarvoisuutta ja turvattomuutta. Tutkimuksen mukaan kuntalaiset ovat myös huolissaan eriarvoisuudesta kuntatasolla. Myöskään Kinnusen (1998, 23) mukaan hyvinvointivaltion lupaus sosiaalisesta turvallisuudesta ei ole itsestäänselvyys, vaan erilaiset ihmisen arjen uhkat ja riskit tekevät elämästä huonosti ennakoitavan. Aikaisemmin kaavamaiset ja standardisoidut hyvinvointipalvelut vastasivat ihmisen tarpeisiin riippumatta ihmisen asuinpaikasta. Nykyään etuuksien ja palveluiden supistuksia eivät kansalaiset voi ennakoita, joten hyvinvoinnin jatkuvuus vaarantuu. Kun ihmisten elämäntilanteisiin vaikuttavat erilaiset epävakauden ja ennakoimattomuuden ainekset, heijastuvat ne välittömästi myös heidän hyvinvointiinsa (Kinnunen 1998, 30). Kinnusen (1998, 28) ajatuksin yhteiskunnan muuttuessa myös ihmisten kokemukset, käsitykset, reagoitavat

ympäristön paineisiin, koettuun turvallisuuteen ja omaan elämänhallintaan sekä elämän muutoksiin muuttuvat.

Siltaniemen (2008, 10) ehdotuksen mukaan hyvinvointia ja sen tutkimusta ei pidä ymmärtää vain hallinnollisena ja sosiaalipoliittisena kysymyksenä, vaan laajemmin kansalais-demokratian osana. Ruotsalaisen elintasotutkijan Sten Johanssonin mukaan kansalaisten tulisi osallistua hyvinvointia koskevan tiedon tuottamiseen ja perehtyä hyvinvointi-tutkimustuloksiin, jolloin toimintaa voisi rinnastaa äänestämisen kaltaiseen toimintaan (Siltaniemi 2008, 10).

2.3. Lasten ja nuorten hyvinvointi

Viime vuosina on Moision ym. (2008, 38) mukaan otettu esille lasten hyvinvointi tai sen puuttuminen ja keskustelua vanhemmuudesta. Julkisuudessa näkyvässä keskustelussa on korostettu vanhempien ensisijaista vastuuta lapsistaan, mutta vanhempien roolin ja yhteiskunnan rooli on jäänyt erittelemättä. Rimpelän mukaan (2008, 63) lapsiperheiden hyvinvoinnista on eniten tietoa toimeentulosta ja köyhyydestä. Vaikka tietoa monilta osin puuttuu, kokonaiskuva lapsiperheiden sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin, terveyden ja palvelujen käytön kehityksestä muodostuu selkeäksi ja samalla myös hämmentäväksi. Lasten ja nuorten keskimääräinen hyvinvointi ja terveys ovat Suomessa lisääntyneet, mutta samanaikaisesti häiriösuuntautuneiden (lastensuojelu, lastenpsykiatria, erityisopetus) palveluiden kuormitus on kasvanut nopeasti. Tiedot kertovat ongelmien kasautumisesta melko pienelle vähemmistölle sekä suurista eroista palvelujärjestelmien toiminnassa kuntien välillä. Tutkimukseeni liittyen lasten, nuorten ja perheiden omaan arviointiin hyvinvoinnista ja hyvinvoinnin toteutumiseen julkisen palvelujärjestelmän kautta on siksikin tärkeää, sillä objektiiviset hyvinvointitekijät eivät ole tarpeeksi selittäviä tekijöitä ihmisten hyvinvoinnille.

1980-luvun puolivälistä alkaen Suomessa syntyneet lapset ovat kansainvälisissä vertailussa kuuluneet terveimpien joukkoon. Lasten ja nuorten kuolleisuus on vähentynyt ja kuolemat ovat harvinaisia. Lasten ja nuorten lääkkeiden käyttö on lisääntynyt 1990-luvulla, mutta käyttö on tasaantunut vuosina 2001 – 2003 ja laskenut hieman vuosina 2004 – 2005. Astmaan lääkkeitä saaneiden osuus lisääntyi kaksinkertaiseksi 1990 – 2002. Masennuslääkkeiden käyttäviä 13–17 –vuotiaita oli alle 2 % vuonna 1994, mutta vuonna

2005 käyttäjiä oli noin 14 % tytöistä ja 6% pojista. Diabetes ja lihavuus ovat huolestuttavimmat somaattiset terveysongelmat, jotka lisääntyvät edelleen koko ajan. (Moisio ym. 2008, 63–64.)

Lasten ja nuorten terveystottumuksista tehtyjen tutkimusten perusteella kehityssuunta näyttää seuraavanlaiselta: tupakointi on lisääntynyt 1990-luvulla, mutta on vähentynyt vuoden 2000 jälkeen ja vähentyy edelleen. Päihteiden käyttö on lisääntynyt vuoteen 2000 saakka, särkylääkkeiden käyttö on lisääntynyt, huumekekoilut ovat vähentyneet ja raittius on lisääntynyt, mutta humalajuominen on pysynyt ennallaan. Harrastusliikunta on pysynyt ennallaan. Nuorten seksuaalikäyttäytymisessä muutokset ovat viimeisen 10 vuoden aikana olleet pieniä. Nukkumiseen nuorten käyttämä aika on lyhentynyt noin tunnilla 1970-luvun lopun jälkeen. Viime vuosina 12–16 –vuotiaiden pitkään valvojen osuus on edelleen lisääntynyt. (Moisio ym. 2008, 64.)

Lasten ja lapsiperheiden hyvinvointi on otettu esille Suomen valtion politiikkaohjelmissa. Pääministeri Mari Kiviniemen hallituksen ohjelma 22.6.2010 jatkaa Matti Vanhasen II hallituksen, hallitusohjelman ja vaalikauden puolivälin ns. politiikkariihen päätösten toteuttamista. Valtioneuvosto on hyväksynyt 13.12.2007 ensimmäisen "Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2007 - 2011". Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma seuraa ja tukee kehittämisohjelman toteutumista (Hallituksen politiikkaohjelma, 2010.)

Lasten ja nuorten keskimääräinen hyvinvointi ja terveys ovat Suomessa lisääntyneet. Peruspalvelut ovat pysyneet ennallaan, mutta raskaammat erityispalvelut ovat kasvaneet nopeasti. Lasten ja nuorisopsykiatriset palvelut, erityisopetus ja lasten sijoitukset kodin ulkopuolelle ovat lisääntyneet kaikkialla Suomessa ja ne ovat 2-4 kertaa yleisempiä kuin 1990-luvun alussa. (Moisio, ym. 2008, 63–66.) Myös Kangasalla lasten- ja nuorisopsykiatristen palvelujen piirissä ja kodin ulkopuoliset sijoitukset ovat lisääntyneet. Vuonna 2006 kodin ulkopuolelle kangasalalaisia sijoitettuja lapsia oli 40, vuonna 2007 sijoitettuja lapsia oli 39 ja vuonna 2008 sijoitettuja lapsia oli jo 61. Perheneuvolan asiakaskäynnit kasvoivat erityisesti nuorten asiakaskäyntien lisääntymisellä nuorisopsykiatrisessa työryhmässä, jossa asiakaskäyntejä oli vuonna 2007 yhteensä 112 käyntiä ja vuonna 2008 yhteensä 478 käyntiä. Kangasalla erityisopetuksessa olevien lasten määrä vuonna 2007 oli 213 oppilasta, joka on 6,4 % koko oppilasmäärästä. Koko

Suomessa erityisopetukseen siirrettyjä oppilaita oli 8 %. (Kangasalan kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009, 18 – 41.)

3. KANSALAISTEN OSALLISTUMINEN

Tutkimukseni lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista ottaa huomioon kuntalaisten mielipiteen huomioimisen. Lähestyn kansalaisten osallistumiseen liittyvää aihetta tarkastelemalla Valokiven (2008, 65) tutkimusta, jossa hän ottaa esille asiakkaan ja sosiaalityön välisen kumppanuussuhteen ja jossa asiakkaan elämäntilannetta jäsennetään yhdessä ja rinnakkain. Minun tutkimukseni asiakkaina olevat kuntalaiset puhuvat lähes samoin sanoin tästä rinnakkain osallisuuden toimintavasta. Keskeistä minun tutkimuksessani on kuntalaisten ja palvelujärjestelmien kohtaaminen, sillä kuntalaiset arvioivat, millaisena he näkevät kunnan palvelut hyvinvointia tukevana järjestelmänä. Kiinnostukseni kansalaisten osallistumisen esille ottamiseen tutkimuksessani lähtee myös Metterin (2003A, 17) väitteestä, että ihmisten oman kokemusten ja oman elämän asiantuntijuuden huomiotta jättäminen on yksi suurimmista ongelmista asiantuntija- tai järjestelmäkeskeisissä käytännöissämme. Seuraavana tarkastelen kansalaisten osallistumista ja osallisuutta, joka on tutkimukseni kulun eräs "punainen lanka".

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton kehittämispäällikkö Pajulan (2009, 18–19) sanoin oman vastuun edistäminen on tällä hetkellä sosiaali- ja terveyspolitiikan keskeisiä tavoitteita. Kyky ottaa vastuuta itsestään edellyttää osallisuutta, johonkin kuulumisen mahdollisuutta. Osallisuudella tarkoitetaan henkilön osallistumista johonkin toimintaan, mutta osallisuus on paljon muutakin, johon sisältyy mukana olon tunne ja johonkin kuulumisen tunne. Osallisuus mahdollistaa vaikuttamisen mutta myös vastuun ottamisen. Kivipellon (2008, 24) mukaan osallistumista perustellaan sillä, että sen kautta tuetaan demokratian, tasa-arvon, oikeudenmukaisuuden, vapautuksen ja elämän edistämisen periaatteita.

Ihmisten osallisuudesta ja osallistumisesta omien asioidensa hoitoon kuntatasolla on pohdittu usein myös tiedostusvälineissä. Keskustelun henki on ollut, että ihmiset eivät ole motivoituneita vaikuttamaan ja osallistumaan. Särkelä (2008, 2) kirjoittaa artikkelissaan, että viranomaiset, päätöksentekijät tai järjestöt eivät kenties ole tarjonneet riittävästi tavoitettavissa olevia, toimivia osallistumisen väyliä. Jos tuo näkemyksiään julki, eikä sitä oteta vakavasti, usko osallistumiseen Särkelän (2008, 2) sanoin katoaa.

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto on tehnyt laajoja kansalaiskyselyitä, joilla on valtakunnallista merkitystä. Erääseen kansalaiskyselyyn vastasi noin 3200 itäsuomalaista asukasta. Kyselyn tuloksena ilmeni, että ihmiset ovat tyytymättömiä vaikutusmahdollisuuksiinsa ja poliittiseen päätöksentekoon. Tärkein viesti oli, että ihmiset haluaisivat osallistua enemmän, mutta vaikuttamiskanavia ei ole. Tällöin kyse ei olekaan motivaation puutteesta, vaan vaikeat mahdollisuudet vaikuttaa asioihin vähentää motivaatiota.

Vuonna 2009 tehtyyn kansalaisbarometriin osallistui 2857 kansalaista, jossa selvitettiin suomalaisten arvioita hyvinvoinnista, palveluista ja Paras-uudistuksesta. Ihmiset olivat tutkimustulosten mukaan valmiita kantamaan vastuuta itsestään, hyvinvoinnistaan ja läheisistään, mutta kun ongelmat kasaantuivat, tämä ei heiltä onnistunut. Erilaiset hyvinvoinnin vajeet ja tyytymättömyys näyttää keskittyvän ja kasautuvan noin 10–20 prosentille suomalaisista. Siten julkisten sosiaali- ja terveyspalvelujen merkitys nousee korvaamattomaan asemaan. Vaikeuksiin joutuneista ja huono-osaisista ihmisistä kuuluisi pitää enemmän huolta kuin mitä siihen tällä hetkellä on mahdollista. Suomalaisten luottamus poliittiseen päätöksentekoon horjuu tulosten mukaan myös selvästi. Tyytyväisimpiä suomalaiset ovat omassa elämässään sosiaalisiin suhteisiinsa, omaan elämänhallintaansa ja asuinympäristöönsä. Suomalaiset arvostavat erityisesti luontoa ja rauhallisuutta sekä asuinkuntansa palveluja, joskin suhtautuminen palveluihin oli kriittistä. (Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto 2009, 219.)

Koskiahon ym. (1999, 266) mukaan julkisten palvelujen järjestämisen lähtökohtana ovat asiakkaan tarpeet ja että kansalaisten palveluista saadut kokemukset antavat suunnan palvelujen kehittämiseksi. Ihmisten osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet omaan elämään, lähiympäristöön ja yhteiskuntaan ovat Siltaniemen ym. (2008, 43) mukaan merkittäviä tekijöitä ihmisten hyvinvoinnin ja demokratian kannalta. Kansalaiskyselyihin perustuvat hyvinvointitutkimukset on liitettävissä myös ns. empowerment-ajatteluun, joka on usein suomennettu valtaistuminen tai voimaantuminen sanalla. Laatuajattelun keskeinen tekijä on Koskiahon ym. (1999, 269) mukaan asiakastyytyväisyys. Asiakastyytyväisyys lähtee kysymyksestä, miten asiakkaan odotukset täyttyvät. Odotukset eivät ole vakiota, vaan ajan mukana muuttuvia, minkä vuoksi asiakkaiden odotuksia ja niiden täyttymistä pitää jatkuvasti seurata. Asiakkailta kuuluu kysyä mielipiteitä ja kokemuksia.

Kinnusen (1998, 21) arvion mukaan vaaditaan kansalaisten ja yhteisöjen nykyistä suurempaa osallisuutta yhteiskunnallisessa vastuunotossa, mikäli aiotaan säilyttää kaikille sosiaalisen turvan takaava hyvinvointiyhteiskunta. Kyse on myös ennen muuta kolmannen sektorin asemasta ja paikasta hyvinvointiyhteiskunnan toimijana. Tästä hyvänä esimerkkinä ovat nuorten kanssa työskentelyn uudet tuulet ja mallit. Nuoret viettävät yhä enemmän aikaansa kauppakeskuksissa ja pitkään auki olevissa julkisissa tiloissa, esimerkiksi huoltoasemilla. Liikenneasemista on tullut tärkeitä nuorisotiloja Suomessa. Vuonna 2010 alkaa Suomessa RAY:n (Raha-automaattiyhdistys) rahoittama projekti, jossa kuopiolainen Nuorten Palvelu ry tekee nuorisotyötä yhdessä ABC-liikenneasemaketjun kanssa. Tavoitteena on saada tukiaikuisia teineille ja vapaaehtoiset aikuiset kohtaamaan nuoria siellä, missä he oleskelevat. Projektin perimmäinen tarkoitus on saada nuorten ääni kuuluviin ja nuorilta tulevat ideat käyttöön palvelujen kehittämisessä. (Savon Sanomat 2010, 3.)

Tutkimukseni lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista mahdollistaa yksilöllisten kokemusten tarkastelun eri-ikäisten asiakasryhmiin liittyvien erityispiirteiden löytämiseksi, mikä katson olevan merkittävä näkökulma hyvinvoinnin palvelujärjestelmien kehittämisessä.

4. PERHEPOLITIikka

Tutkielmani tarkastelee lasten, nuorten ja perheen hyvinvointia. Perhepolitiikka on osa sosiaali- ja hyvinvointipolitiikkaa. Pohtiessani perhepolitiikkaa ja perheen käsitettä tutustuin Väestöliiton Perhebarometriin (Kontula 2004, 11–12), joka on valtakunnallisesti edustava tutkimus perheistä. Vertailin tutkimuksessa esitettyjä eri puolilla Euroopassa esiintyviä perheen käsitteitä. Sen myötä tutustuin erilaisiin perheen määritelmiin ja valitsin perheen käsitteen tarkasteluun seuraavat näkökulmat, jotka mielestäni kuvaavat osuvimmin perheen määrittelyä tämän päivän Suomessa.

4.1. Perheen määritelmä

Perhe on Melinin (1999, 20) sanoin ikivanha sosiaalinen instituutio, jonka eräiden näkemysten perusteella katsotaan häviävän, sillä varsinkin suurissa kaupungeissa yhä suurempi osa kotitalouksista on yhden hengen talouksia. Toiset puolestaan uskovat perheen merkityksen korostuvan hyvinvointivaltion rapautuessa. Epävarmoina ja muuttuvina aikoina Oinosen (1999, 190–191) mukaan vahva perhe ja toimiva perhe-elämä ovat tärkeimmät pärjäämisen strategiat. Kun hyvinvointivaltio säästää ja harventaa suojaverkkoa, ei Oinosen (1999, 191) sanoin ihmisille jää juuri muuta mahdollisuutta kuin tukeutua perheeseen. Perhe on lähin sosiaalisen tuen ja voimavarojen lähde. Perheen ja perhe-elämän kunnioitus on vahvalla pohjalla, vaikka individualismi ja yksilöllisyyden korostaminen on korostunut. Siten perhe edustaa ideaalia, onnellisen ja tasapainoisen ydinperheen mallia, johon kuuluvat äiti, isä ja yhteiset lapset, vaikka todellisuudessa perheiden kokoonpanot ovat moninaisia.

Perhe on Oinosen (1999, 163) kertomana ryhmittymä, joka koostuu kahdesta tai useammasta yksilöstä, jotka itse määrittelevät itsensä perheeksi ja tuntevat samalla vastuuta ja velvollisuuksia toisiaan kohtaan. Perheitä ovat avio- ja avoparit lapsineen, uusperheet, yksinhuoltajaperheet, lapsettomat avio- ja avoparit, vanhemmat tai vanhempi ja heidän täysikäiset lapsensa, homo- ja lesboparit ja niin edelleen. Perhemuotojen moninaisuuden vuoksi myös perhetilastojen vertailu on vaikeaa. Myös Yesilova (2009, 17–31) toteaa tutkimusten valossa todellisen perheen olevan monilaatuisempi kuin yksiulotteiset ihanteet ja mielikuvat perheestä ovat. Uusperheet, eroperheet,

yksinhuoltajaperheet, sateenkaariperheet, maahanmuuttajaperheet ja lapsettomat perheet ovat vavisuttaneet käsitystä ydinperheestä, jossa elävät isä, äiti ja lapsi. Käsitys perheestä ja ymmärrys perheestä tulee tiedosta, mitä saadaan teorioista, tutkimuksista, tilastoista ja kartoituksista, jotka liittyvät perheeseen, perhesuhteeseen, parisuhteeseen, seksuaalisuuteen, sukupuolisuuteen, naisiin, miehiin, lapsiin, lapsen kasvatukseen, kehitykseen, tunteeseen, kiintymykseen ja vuorovaikutukseen. Moisio ym. (2008, 63) toteaa saman, että perherakenteet ovat Suomessa muuttuneet, sillä biologisten vanhempiensa kanssa elävien lasten osuus on vähentynyt ja monimuotoisten uusperheiden lukumäärä on lisääntynyt.

Perhe ei Oinosen (1999, 164) mukaan ole vain jäsentensä summa, vaan sosiaalinen järjestelmä. Perhe on yksilöiden muodostama organisoitunut ryhmä, jolla on säännöt, normit, roolit, uskomukset, kommunikoinnin tavat ja toimintarakenteet. Perhe on myös jatkuvassa kanssakäymisessä muiden sosiaalisten rakenteiden ja järjestelmien kanssa. Siten yhteiskunnan muutokset vaikuttavat perheiden arkielämään ja rakenteisiin ja perheet puolestaan vaikuttavat omalla toiminnallaan yhteiskunnan rakenteisiin ja toimintakulttuuriin. Vaikka valtio on ottanut monia perheille kuuluvia sosiaalistavia ja hoivaavia tehtäviä (koulutus, päivähoito, taloudellinen tuki jne.), perheen vastuu näiden tehtävien täyttäjänä ei ole kadonnut. Toisaalta julkisen sektorin leikkaukset ovat kasvattaneet perheiden vastuuta entisestään.

Perhe on Repon (2009, 29–30) mukaan tämän ajan "päivän polttava" kysymys ja siitä keskustellaan paljon. Perhettä koskevat uutiset ovat lisääntyneet. Nykyiseen keskusteluun perheestä liittyy omia erityispiirteitä. Viime aikoina perheestä käyty julkinen keskustelu on monelta osin erilaisten huolien sävyttämä. Pösö (2008, 93) mainitsee myös, että perhesuhteita seurataan, valvotaan ja tuetaan nykyään yhä enenevässä määrin. Institutionalisoituneita käytäntöjä ohjaa käsitys siitä, mikä on odotettavaa, toivottavaa ja tavanomaista perhesuhteissa. Perhesuhteet kannattelevat, kasvattavat ja kiinnittävät yksilöitä yhteiskuntaan, mutta ne myös alistavat, laiminlyövät ja kuluttavat.

Perhetutkimuksessa "äänen antaminen" merkitsee Pösön (2008, 95) mukaan sitä, että perhettä tarkastellaan niiden moninaisuuden näkökulmasta. Moninaisuus viittaa perheiden muuttuvuuteen: "perheen" ääni kuuluu tänään erilaisena kuin eilen ja huomina kantaa mukanaan tänään koettua ja ensi vuoteen nähden tänään ja huomenna kerrottu voi kertoa perheestä jotakin hyvin poikkeuksellista. Erityisen vaativaa on antaa

"ääni" kiistanalaisille perhesuhteille: lapsiaan laiminlyöville äideille, puolisoaan pahoinpiteleville miehille, huoltoriitojen alistamisesta hiljaiseksi tulleille lapsille sekä monille muille.

4.2. Suomalainen perhepolitiikka

Perhepolitiikka ja siihen liittyvä sosiaaliturva ja sosiaalipalvelut ovat osa sosiaalipolitiikkaa. Sosiaalipolitiikan perimmäinen tavoite on kansalaisten hyvinvointi, joka on sidoksissa kulttuuriin. (Kettunen ym. 2001, 8–17) Sosiaali- ja terveysministeriö (1999) määrittelee perhepolitiikan tavoitteiksi Suomessa turvallisen kasvuympäristön luomisen lapsille ja vanhemmille aineellisten ja henkisten mahdollisuuksien turvaamisen synnyttää ja kasvattaa lapsia. Lainsäädäntö määrittelee keskeiset peruspalvelut, jotka kuntien on järjestettävä. Kunnat voivat tuottaa palvelut itse tai ostaa ne ulkopuolelta, esimerkiksi toiselta kunnalta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa voi olla kuntakohtaisia eroja, sillä lainsäädännössä ei säännellä yksityiskohtaisesti kuntien palvelujen kattavuutta, sisältöä tai järjestämistapaa.

Sosiaalipolitiikan kehitys on myötäillyt Kettusen ym. (2001, 8–18) mukaan yhteiskunnan kehitystä. Esimerkiksi naisten työssäkäynnin lisääntyessä ryhdyttiin kehittämään päivähoitopalveluita. Sosiaalipolitiikan kehityskulku voidaan jakaa köyhäinhoidon kauteen, työväen kysymyksen kauteen, maailmansotien väliseen aikaan, hyvinvointivaltion laajentumisen kauteen ja lama-ajan sosiaalipolitiikkaan. Lisäksi voidaan puhua 2000-luvun sosiaalipolitiikasta. Maatalousvaltaisessa Suomessa "sosiaaliturva" järjestyi tarvittaessa oman suvun tai kylän keskuudessa. Kunnan järjestämänä vaivaishoito alkoi vuodesta 1852 lähtien ja köyhäintaloja ja vaivaistaloja perustettiin köyhille ja vaivaisille, joita pyrittiin kovan kurin ja valvotun työnteon kautta opettamaan kunnan kansalaisiksi. Kunnallisten köyhäin- ja vaivaistalojen lisäksi olivat olemassa talonpoikainen syytinkijärjestelmä, ruotuhoido ja huutolaisuusjärjestelmä. Syytinkijärjestelmässä talon isäntäväki luovutti tilan hoidon sille, joka sitoutui huolehtimaan heistä, ruotuhoidossa talot jaettiin ryhmiin ja kullekin taloryhmälle osoitettiin omat köyhät, joista talolliset huolehtivat. Huutolaisuudessa kunta osoitti, vaivaiset, vanhat ja orvot taloon, joka pienimmästä maksusta suostui huolehtimaan heistä.

Teollistumisen aikaan 1800-luvun lopulta alkaen kiinnitettiin huomiota työläisten elinoloihin ja pyrittiin kohentamaan teollisuustyöväestön oloja. Lasten työssäkäyntiä rajoitettiin. Työväestö perusti ammattijärjestöjä. Suomi teollistui kuitenkin hitaasti, eikä valtiolla ollut taloudellisia mahdollisuuksia sosiaalipolitiikan laajamittaiseen kehittämiseen. Maailmansotien välisenä aikana 1920- ja 1930-luvuilla sosiaalipoliittisten uudistusten tarkoituksena oli kansallisen yhtenäisyyden ja järjestyksen ylläpitäminen. Vuonna 1922 voimaan tullut köyhäinhoitolaki keskittyi työhön ja kontrolliin. Köyhät tekivät töitä työlaitoksissa. Oppivelvollisuuslaki vuodelta 1921 vakiinnutti kansakoulut ja lasten kasvatukseen ja lastensuojeluun ryhdyttiin kiinnittämään huomiota. 1930-luvun laman vuoksi järjestettiin julkisia hätäaputoita, sillä varsinaista työttömyysturvaa ei ollut. Syntyvyyden lisäämiseksi säädettiin vuonna 1937 äitiysavustuslaki, joka toi suurimmalle osalle synnyttäjistä äitiyspakkaukset. Ensimmäinen varsinainen vanhuus- ja työkyvyttömyysjärjestelmä, kansaneläkejärjestelmä, säädettiin lailla vuonna 1937. (Kettunen ym. 2001, 18–19.)

Sosiaalipolitiikan päälinjat modernille hyvinvointivaltiolle kehittyivät 1940-luvulta lähtien. Tällöin ryhdyttiin korostamaan valtion laajaa vastuuta ja uudenlaisen sosiaalisen turvan periaatteita. Vahva vaikuttaja oli Englannissa kehitetty Beveridge-suunnitelma, jonka tavoitteena oli taata toimeentulon vähimmäistaso kaikille yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta sairauden, työkyvyttömyyden, työttömyyden, vanhuuden tai perheen koon lisääntymisen vuoksi. Keinoiksi nimettiin sosiaalivakuutus, lapsilisät, työllisyyden ylläpito ja ilmaiset terveydenhoitopalvelut. Perhepoliittiset uudistukset jatkuivat, kun äitiyspäivärahaa ryhdyttiin maksamaan vuonna 1947. Hyvinvointivaltion rakentamisen kaudella 1940-luvulta 1990-luvulle saakka sosiaaliturvaa laajennettiin massiivisesti. Päivähoitolaki vuonna 1973 nosti päivähoidon julkiseksi palveluksi, kehitysvammaisten erityishuoltolaki on vuodelta 1978, sosiaalihuoltolaki vuodelta 1984, lastensuojelulaki säädettiin vuonna 1984 ja lasten kotihoidontuki tuli lakisääteiseksi etuudeksi vuonna 1985. (Kettunen ym. 2001, 19–21.)

Ensimmäistä kertaa suomalaista sosiaaliturvaa supistettiin 1990-luvulla, jolloin laman vuoksi vähennettiin palveluita, ansiosidonnaisia etuuksia, työttömyysturvan perusosaa ja toimeentulotukea. 1990-luvulla palvelurakenteen muutos kohdistui avohuollon ja avohoidon lisäämiseen ja laitoshoidon vähentämiseen. 2000-luvun sosiaalipoliittinen keskustelu liittyy laatuun, jolloin pyritään kehittämään palvelurakennetta, joustavuutta ja

hyvinvointivaltion tehokkuutta. Palveluja pyritään kehittämään asiakkaiden mielipiteitä ja näkökulmia huomioon ottaen, arvioimalla työprosesseja ja tarkastelemalla palvelujärjestelmää kokonaisuutena. (Kettunen ym. 2001, 21–24.)

Sosiaali- ja terveysministeriö (2002, 131–133) on määritellyt perhepoliittisen tuen tavoitteiksi luoda perheille kohtuullisten, taloudellisten ja toiminnallisten elämisen puitteet, jotka mahdollistavat lasten turvallisen kasvun. Lapsilisä ja lasten päivähoito ovat olleet merkittävimmät lapsiperheiden tukimuodot. Lapsiperheiden tukeminen ja niiden köyhyyden ehkäisy on pitkän aikavälin investointi, joka ehkäisee ylisukupolvi- syrjäytymistä ja parantaa osaltaan elatussuhteen kehitystä. Yhteiskunnan tuki lapsiperheille on kuitenkin nyt pienentynyt. Mikäli perhepoliittisten tukien tasoon ei tehdä korotuksia ja syntyvien lasten määrä alenee, pienenevät lapsiperheiden tukimenot tulevaisuudessa. Syntyvyyteen voidaan kuitenkin vaikuttaa perhemyönteisellä politiikalla. Lasten päivähoito on mahdollistanut suomalaisten naisten osallistumisen täysipainoisesti työelämään ja Suomi on ollut edelläkävijämaa useissa perhepolitiikan uudistuksissa.

Koska perheestä on tullut yksilöille tämän päivän Suomessa entistä tärkeämpi ja perhepolitiikka kohdistuu suoraan hyvinvoinnin ja onnellisuuden ytimeen, on tutkimukseni kuntalaisten käsityksistä hyvinvoinnista erittäin kiinnostava ja hyödyllinen. Perhepoliittisilla toimenpiteillä vaikutetaan perheiden hyvinvointiin, lapsille turvallisen kasvuympäristön luomiseen ja vanhempien tukemiseen kasvatustehtävässään.

5. KUNTA LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINNIN JÄRJESTÄJÄNÄ

Koska kunnan rooli lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ylläpitäjänä on merkittävä, olennainen osa tutkimustani on saada selville, miten julkiset palvelut todellisuudessa tukevat lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia. Palveluilla onkin todellista arvoa vain silloin, jos niillä on arvoa ihmiselle, joita varten palvelut on tuotettu. Tutkimustulosten analysoinnin kautta on mahdollista kehittää kunnan palvelujen järjestämistä ja arvioida perhepoliittisten toimenpiteiden käytäntöä. Seuraavana tarkastelen kuntaa ja kunnan palvelujärjestelmää perhepolitiikan muutosten myllerryksessä. Lisäksi taustoitatan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman sisältöä ja merkitystä. Lopuksi esittelen Kangasalan kuntaa, joka edustaa Pirkanmaalla Tampereen vieressä olevaa asukasluvultaan suurta maalaiskuntaa.

5.1. Kunnan rooli hyvinvointipalvelujen järjestäjänä

1990-luvulla valtionhallinnossa alettiin Koskiahon (2008, 13) mukaan käyttää käsitettä hyvinvointipalvelut tarkoittamaan sekä sosiaali- että terveyspalveluja mutta myös koulutus-, kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluja. 2000-luvulla nimike on siirtynyt myös kuntien organisaatioihin. Uotin (2003, 294) mukaan palvelujärjestelmiä tulee arvioida perusoikeuksien toteutumisen näkökulmasta, jotta kunnalliset palvelujärjestelmät ja yksittäiset palvelut vastaisivat hyvinvointiyhteiskunnallisia tavoitteita.

Leskisen (2001, 29) mukaan 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa tehdyissä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttöä ja kustannuksia tarkastelevissa tutkimuksissa havaittiin, että kuntien ja kuntainliittojen palvelurakenteessa, palvelujen käytössä ja kustannuksissa on huomattavia eroja. Tutkimuksia suoritti sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 1991 asettama työryhmä, jonka tehtävänä oli selvittää sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen toimivuutta, taloudellisuutta ja muutostarpeita. Myös Uotin (2003, 292) mukaan palveluntarvitsijoiden yhdenvertaisuus vaarantuu, kun hyvinvointipalvelujen säätelyyn liittyy suuri lainsoveltamisväljyys. Tosiasiallinen palveluetus voi muodostua hyvinkin erilaiseksi samanlaisissa ratkaisukonteksteissa. Pyy (1998, 12–13) mukaan hyvinvointipalvelujen lakisääteistäminen kuntien tehtäväksi

integroi kunnat valtioon ja yhtenäisti ja normitti kuntien toimintatavat. Hyvinvointivaltion murroksen aikaan liittyi valtion ja kuntien välisen suhteen heikkenemiseen ja kuntien itsehallinto-oikeuden korostumiseen. Siitä on ollut seurauksena, että alueiden menestyminen on kuntien vastuulla enemmän, kuin se oli hyvinvointivaltion kasvukaudella.

Samaan aikaan kun kuntien asema palveluntuottajana on ollut muutosten kohteena kriittisyys julkista hallintoa ja sen järjestämiä palveluja kohtaan on Pyn (1998, 13) sanoin lisääntynyt. Yksityistäminen ja ostopalveluihin siirtyminen enteilee kuntasektorin merkityksen kaventumista. Monipuolisten palvelujen tarjonnan määrään on paremmat edellytykset niillä alueilla, joilla on runsas väestöpohja ja paljon ostovoimaa kuin niillä, joissa on vähän asutusta ja sen rakenne on hajautunut.

Seuraavana tarkastelen, mitkä valtion ohjausjärjestelmät ovat muuttaneet kuntien toimintaa. Kuntien valtiosuusjärjestelmän uudistus kuului Harri Holkerin vuoden 1987 hallituksen poliittiseen ohjelmaan. Uudistuksen taustalla oli Leskisen (2001, 35–36) sanoin julkisen sektorin tuloksellisuuden ja tuottavuuden kohottaminen ja kunnallisen itsehallinnon kohottaminen. Valtiosuutta koskeva laki tuli voimaan vuonna 1993, joka samalla muutti kuntien ja valtion välistä suhdetta. Aikaisemmin kunnat oli jaettu kantokyläluokkiin taloudellisen kantokyvyn mukaan ja valtiosuutta maksettiin kantokyläluokan mukaan määräytyvä osuus todellisista kustannuksista. Arvioitiinkin, että kustannusperusteisena järjestelmänä kunnat eivät lähteneet kehittämään toimintojaan riittävän taloudellisesti ja tehokkaasti ja lisäkustannuksista kunnat olivat velvollisia vastaamaan vain osittain. Leskisen (2001, 37) mukaan vapaakuntakokeilussa vuosina 1989–1992 kunnille annettiin oikeus poiketa valtion ohjauksesta ja valtiosuussäännöksistä. Kuntia rohkaistiin käyttämään omaa päätösvaltaa paikallista asiantuntijuutta hyväksikäyttäen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon erityislakeihin tehtiin Leskisen (2001, 41) sanoin muutoksia valtiosuusjärjestelmän uudistuksen yhteydessä. Pakollisista lautakunnista, terveyslautakunta, sosiaalilautakunta ja raittiuslautakunta luovuttiin. Myös eri lakien säännökset johtosäännöistä poistettiin. Kuntainliitot muuttuivat kuntayhtymiksi 1.1.1993. Kunnallislain muutoksella vuoden 1993 alusta alkaen pyrittiin tekemään päätöksenteosta joustavaa. Kokko ja Lehto (1993) katsoivat, että valtiosuusjärjestelmän uusiutuessa aloitettiin tarkoituksella palvelujärjestelmän muutostyö. Kunta ei ollut enää palvelujen

tuottaja, vaan järjestäjä, mikä liittyy kilpailuttamiseen ja yksityistämiseen. Tämän ilmiön useat näkivät toiveena ja mahdollisuutena.

Pyyn (1998, 13) sanoin kuntien rooliin hyvinvointipalvelujen tuottajana kohdistuu kahdenlaisia haasteita. Euroopan unioniin kuulumisen sekä kansainvälistyminen kaventaa valtioiden omaa säätelymahdollisuuksia. Tällöin kunnat joutuvat entistä enemmän sopeutumaan ja toimimaan markkinakilpailun kentällä. Koska Suomi on pienkuntavaltainen maa, kuntien kyky turvata kansalaisten lakisääteiset peruspalvelut tulee olemaan koetuksella samalla kun kunnat pyrkivät vastaamaan markkinoiden asettamiin tehokkuuspaineisiin. Kuntien toimintoja tulee Pyyn (1998, 13) mukaan näin ollen uudelleen järjestellä esimerkiksi kuntayhteistyötä lisäämällä tai kuntaliitosten kautta, mistä voi olla seurauksena palvelujen säilyttämisen vaikeus syrjäisillä alueilla. Kyseinen ilmiö on tullut esille myös Kangasalan kunnassa, kun Sahalahti yhdistettiin Kangasalaan vuoden 2005 alusta alkaen ja Kuhmalahti tullaan yhdistämään vuoden 2011 alusta alkaen. Kuntalaiset ovat huolissaan palvelujen saatavuudesta pitkien välimatkojen vuoksi.

Perhepolitiikan muutosten kentällä myös järjestöjen ja yhdistysten rooli hyvinvoinnin tukijana kunnan palvelujen rinnalla on otettu esille. Köyhyyden kasvu on myös synnyttänyt kysymyksen siitä, kuuluvatko köyhät julkiselle vallalle, kirkolle vai järjestöille. Julkunen (2001, 271) kysyy, voiko julkinen valta Suomessa väistää velvollisuutensa kansalaisten toimeentulosta ja siirtää sen kirkolle. Valtion, kirkon ja järjestöjen välille on muodostunut 1990-luvulla uudenlainen työnjako. Kirkko on ottanut keskeisen roolin köyhyyden esilläpidosta. Organisoimalla kriisirahastoja, velkaneuvontaa ja ruokapankkeja kirkko on vastannut aitoon hätään, nostanut sosiaalista profiiliaan, vaihtanut vanhaa yhteiskunnallista rooliaan ja lisännyt arvostustaan kansalaisten keskuudessa. Kirkko itse korostaa, että se ei ole sosiaalitoimiston haaraosasto ja että valtio ei saa siirtää sosiaalista vastuuta kirkolle, kansalaiset odottavat kirkolta sosiaalista työtä. Sekä kirkon että järjestöjen edustajat voivat ottaa puhtaasti moraalista kantaa. He voivat sanoa, että "tämä on väärin". Onkin tärkeää, että markkinatalouteen ja julkisten menojen kontrolliin orientoituneessa yhteiskunnassa on tahoja, jotka voivat vapaasti arvostella niin markkinoita kuin valtiotakin ja tehdä sosiaalipoliittisia aloitteita.

5.2. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

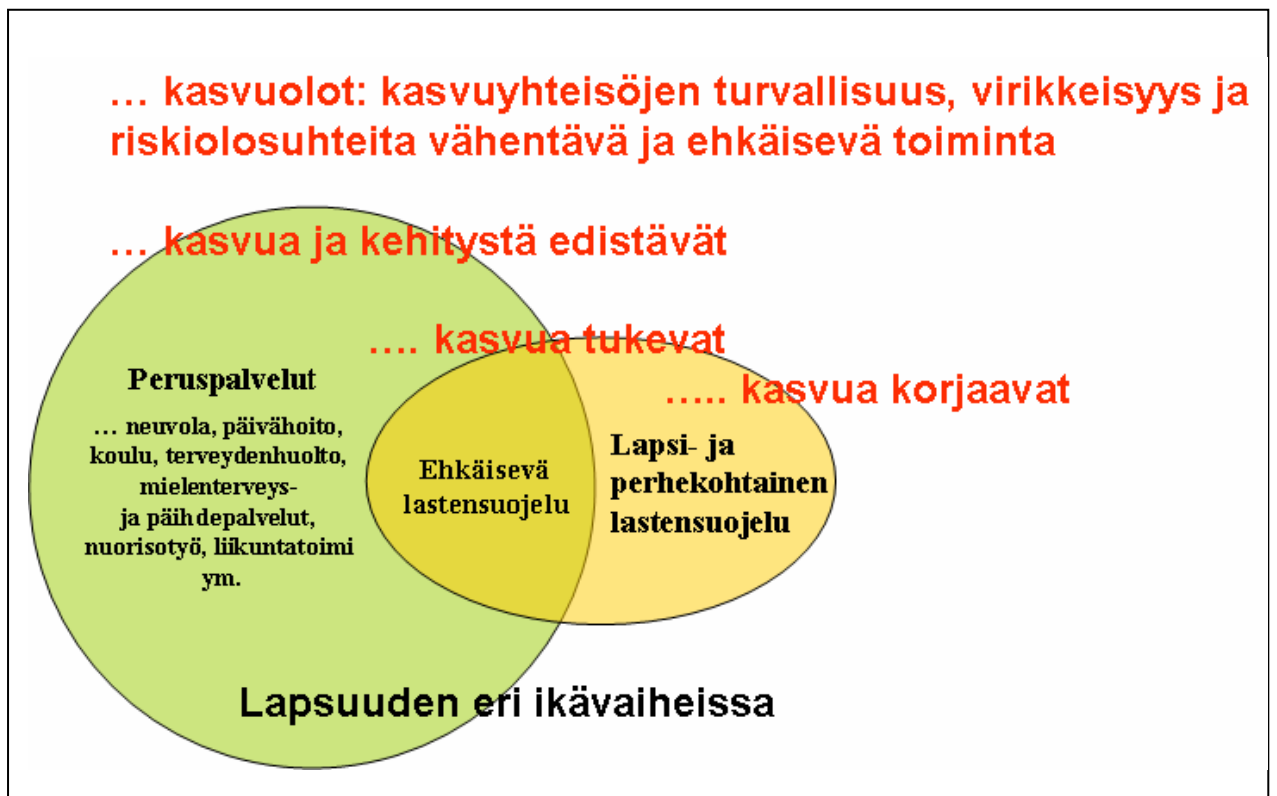
Kunnille annetaan toimenpideohjeistuksia kuntalaisten hyvinvoinnin järjestämisessä. Viimeisin ohjeistus kunnille annettiin vuoden 2007 voimaantulleen lastensuojelulain kautta, jossa kunnat veloitetaan laatimaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi kunnan toimintaa koskeva suunnitelma (Lastensuojelulaki 417/2007, 12§). Suunnitelma on lakisääteinen väline, joka ohjaa, johtaa ja kehittää lasten ja nuorten hyvinvointia kunnassa. Suunnitelma hyväksytään kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa, joten siitä on muodostumassa kunnan vakiintunut toiminta työn suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Suunnitelman ohjausvaikutusta korostaa se, että sen sisältö, kehittämistoimet ja resurssiehdotukset on otettava huomioon laadittaessa kuntalain (L 365/1995) mukaista kunnan talousarviota ja – suunnitelmaa eri vuosille.

Tutkimukseni liittyy Kangasalan kunnassa laadittuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan, sillä tutkimukseni aineisto käsittää kyselyt, jotka kerättiin hyvinvointisuunnitelman teon tueksi. Kangasalan kunnan verkkosivujen kautta 62 kuntalaista kertoi mielipiteensä ja antoi palautetta lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tilasta Kangasalla. Hyvinvointisuunnitelman laatimiseen osallistui myös 180 kuntalaista varhaiskasvatuksen ja neuvolan kautta kerättyjen kyselyiden kautta. Myös koululaiset saivat osallistua hyvinvointisuunnitelman laatimiseen, sillä koululaiskyselyyn osallistuneiden 201 oppilaan vastauksia tarkasteltiin suunnitelman teon aikana.

Uuden lastensuojelulain yksi keskeisimmistä toimintaperiaatteista on lapsen hyvinvointia uhkaavien ongelmien ehkäiseminen mahdollisimman varhain asioihin puuttumalla. Kunnissa laadittavan hyvinvointisuunnitelman perimmäinen ajatus onkin puuttua epäkohtiin ajoissa ja turvata lapsille ja nuorille turvallinen kasvuympäristö. Ehkäisevää lastensuojelua on kunnan palvelujen piirissä, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa terveydenhuollossa, päivähoidossa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettava erityinen tuki silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Kaikki yhteiskunnallinen, yhteisöllinen ja yksilöllinen toiminta, jolla edistetään lasten hyvinvointia ja ehkäistään lasten pahoinvointia, on ehkäisevää työtä. Ehkäisevää työtä toteutetaan moniammatillisesti eri sektoreiden yhteistyönä.

Nykyaikana on tärkeää myös huomioida kaupallisuuden, sähköisten viestimien ja viihdetarjonnan kielteiset vaikutuksen lapsen hyvinvointiin. Lapsi ja nuori tarvitsevat suojelua näillä alueilla. Lastensuojelun ehkäisevältä työltä edellytetään yhteiskunnallista refleksiivisyyttä, jotta se tunnistaa lasten ja nuorten elämää vaikeuttavat rakenteelliset tekijät ja ajan ilmiöt.

Kuntaliitto (Rousu 2008, 22) antoi ohjeistuksia kunnille suunnitelman laatimista varten. Ohjeistuksen kautta vakiintui kunnille lasten, nuorten ja perheiden palveluista käytettävät termit. Seuraavassa kuvassa (Kuva 2) tuon esille lasten, nuorten ja perheiden palvelut, edistävät, tukevat ja korjaavat palvelut, jotka kokonaisuutena muodostavat kunnan hyvinvointipalvelut lapsiperheille.

Kuva 2 Lapsuuden eri ikävaiheissa kasvua edistävät, tukevat ja korjaavat palvelut.

Lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on toimintaohjelma, joka sisältää kunnan arvopohjan, vision ja strategiat. Kangasalan kunnassa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman strategiset tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset vuosille 2009–2012 on hyväksytty Kangasalan kunnanvaltuustossa vuonna 2009. Toimenpide-ehdotuksia seurataan vuosittain talousarvion laadinnan yhteydessä. Suunnitelma sisältää tietoa lasten ja nuorten kasvuoloista ja hyvinvoinnin tilasta sekä lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä sekä ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista. Tutkimukseni tuo myös esille kuntalaisten mielipiteet palvelujen riittävydestä ja laadusta, mikä myötäilee hyvinvointisuunnitelman sisältöä. Suunnitelmassa kuuluu olla tieto lastensuojelun tarpeesta kunnassa, lastensuojeluun varattavista voimavaroista ja lastensuojelulain mukaisen tehtävien hoitamiseksi käytettävissä olevasta lastensuojelun palvelujärjestelmästä. Tutkimukseni aineistoanalyysin kautta saa myös hyvin taustatietoa sille, miten yhteistyötä eri viranomaisten kanssa olisi järjestettävä.

5.3. Kangasalan kunta ja palvelujärjestelmä

Seuraavana tarkastelen Kangasalan kuntaa, joka on väestömäärältään suuri maalaiskunta ison Tampereen kaupungin kupeessa. Tutkimuksellisesti Kangasala edustaa sopivan kokoista kuntaa Tampereen seutukunnan ja koko valtakunnan tasolla, sillä tuloksia voi soveltaa myös muihin väestömäärältään vastaavaan kokoiisiin maalaiskuntiin. Kangasalan kunta on myös oivallinen esimerkki kunnasta, jonka palvelujärjestelmiä on arvioitava laajasti kuntaliitosten vuoksi. Sahalahden kunta ja Kangasalan kunta yhdistyivät vuonna 2005 ja vuoden 2011 alusta myös Kuhmalahden kunta liittyy Kangasalaan. Keräämäni aineisto oli myös monipuolinen ja eri-ikäisten kuntalaisten kautta saatua, joten Kangasalla tehtyä tutkimusta voi hyvin hyödyntää ja arvioida myös seutukunnallisessa yhteistyössä Tampereen seutukunnan alueella.

Seuraavana otan esille perustietoa Kangasalan kunnasta, minkä kautta saa käsityksen, millaiset puitteet Kangasala tarjoaa kuntalaisilleen. Kangasalan kunnan väestön määrä on lisääntynyt vuosittain tasaisesti. Kangasalla oli 31.12.2009 asukkaita yhteensä 28 227. Kangasalan väestön lisäys on n. 400–500 asukasta/vuosi ja Kangasalle muuttaa paljon lapsiperheitä. Alle kouluikäisten lasten osuus on kasvanut vuodesta 2002 vuoteen 2008 8,8 %:sta 10,1 %:iin. Kouluikäisten lasten ja nuorten suhteellinen osuus on laskenut 16,

9 %:sta 15,6 %:iin vuodesta 2002 vuoteen 2008 mennessä. Kuntaliitosten myötä Kangasala ja Sahalahti yhdistyivät Kangasalan kunnaksi vuonna 2005 ja Kuhmalahden kunta liitetään Kangasalaan vuoden 2011 alusta alkaen. (Taulukko 1)

Taulukko 1. Kangasalan kunnan väestö ikäryhmittäin (lukumäärä ja %) vuosina 2002 – 2008.

Vuosi	Yhteensä	Ikäluokat				
		0 - 6	7 - 18	19 - 64	65 - 74	75 -
2002	22 576	1 984 8,8 %	3 814 16,9 %	13 888 61,5 %	1 664 7,4 %	1 226 5,4 %
2003	23 010	2 019 8,8 %	3 827 16,6 %	14 182 61,6 %	1 735 7,5 %	1 247 5,4 %
2004	23 453	2 067 8,8 %	3 850 16,4 %	14 426 61,5 %	1 788 7,6 %	1 322 5,6 %
31.12.2004	23 950	2 215 9,2 %	3 844 16,1 %	14 663 61,2 %	1 874 7,8 %	1 354 5,7 %
1.1.2005	26 185	2 385 9,1 %	4 236 16,2 %	15 966 61 %	2 097 8 %	1 501 5,7 %
2006	26 807	2 527 9,4 %	4 323 16,1 %	16 278 60,7 %	2 087 7,8 %	1 592 5,9 %
2007	27 303	2 661 9,7 %	4 335 15,9 %	16 446 60,2 %	2 226 8,2 %	1 635 6 %
2008	27 733	2 797 10,1 %	4 333 15,6 %	16 633 60 %	2 259 8,1 %	1 711 6,2 %

Vanhempien erot ja parisuhderistiriidat heijastuvat lasten ja nuorten hyvinvointiin ja näkyvät palvelutarpeiden kasvuna. Kangasalla avioerojen määrä on lisääntynyt 2000-luvulla. Avioeroja oli vuonna 2002 54 kpl ja vuonna 2007 yhteensä 77 kpl. Lapsiperheiden prosentuaalinen osuus vuoden 2007 lopussa kaikista perheistä oli 45,6. Lapsiperheistä oli yksinhuoltajaperheitä 14,5 %. Yksinhuoltajaperheiden määrä on jonkin verran vähentynyt vuodesta 2002, jolloin sen osuus oli 14,3 % kaikista lapsiperheistä.

Vuoden 2007 lopussa Kangasalan väestöstä asui pientaloissa 66,8 % ja kerrostaloissa 31,9 %. Asuntojen asumistiheys oli 39,5 m²/asukas. Ahtaasti asuvien (enemmän kuin 1 henkilö/huone) lapsiasuntokuntien määrä on vähentynyt vuosien 2002 ja 2007 välisenä aikana (Taulukko 2). Vuonna 2002 ahtaasti asuvia lapsiasuntokuntia oli 33,3 % (1072 asuntokuntaa) kaikista lapsiasuntokunnista, kun taas vuonna 2007 ahtaasti asuvia lapsiasuntokuntia oli 26 % (942 asuntokuntaa) kaikista lapsiasuntokunnista.

Taulukko 2. Ahtaasti asuvien asutokuntien ja lapsiasutokuntien määrä vuosina 2002 – 2007 Kangasalla.

Vuosi	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ahtaasti asuvat asutokunnat % ja kpl kaikista asutokunnista	12,7 % 1306 kpl	11,8 % 1246 kpl	11,6 % 1256 kpl	11,1 % 1232 kpl	10,3 % 1173 kpl	9,9 % 1147 kpl
Ahtaasti asuvat lapsiasutokunnat, % ja kpl kaikista asutokunnista	33,3 % 1072 kpl	31,8 % 1038 kpl	30,7 % 1034 kpl	29,2 % 1020 kpl	26,8 % 958 kpl	26,0 % 942 kpl

Seuraavana käyn läpi Kangasalan kunnan palvelujärjestelmää kuntalaisille lyhyesti. Kangasalan teknisen keskuksen tarkoituksena on edistää Kangasalan luonnon monimuotoisuuden, maisemien, viihtyisän ja turvallisen ympäristön säilymistä ja kehittämistä sekä ohjata, suunnitella ja toteuttaa kestävän kehityksen periaatteita noudattavaa rakentamista. Sosiaali- ja terveyskeskuksen toiminnan tarkoituksena on tukea ja edistää alueen asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä sekä sosiaalista turvallisuutta ja itsenäistä selviytymistä. Neuvolapalvelut, jotka sisältävät lastenneuvolapalvelut, äitiysneuvolapalvelut ja kouluterveydenhuollon palvelut kuuluvat väestöpohjaiseen toimintaan. Perheneuvola ja mielenterveystoimisto muodostavat psykososiaalisen palvelualueen, joista varsinkin nuorisopsykiatrisen työryhmän toiminnan alkaessa vuonna 2008 sen piiriin ohjautui paljon nuoria henkilöitä. Vammaispalvelu ja kehitysvammahuolto edesauttavat kuntalaisten tasa-arvoisuutta elää yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Vammaispalveluilla pyritään poistamaan vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Varhaiskasvatuksen palvelualue sisältää päiväkotitoiminnan, perhepäivähoidon eri toimintamuodot, viriketoiminnan, kotihoidon tuen ja kuntalaisen ja yksityisen hoidon tuen sekä ostopalvelut muilta kunnilta. Kouluikäinen lapsi ja nuori saa palveluita perusopetuksen, erityisen tuen, oppilas- ja opiskelijahuollon ja toisen asteen koulutuksen kautta. Vapaa-aikapalvelut käsittävät kirjasto- ja kulttuuripalvelut, Kangasalan Opiston tarjoaman opiskelun, liikuntapalvelut ja nuorisopalvelut. Kangasalan kunnan ohella myös seurakunta järjestää palveluita, poliisi valvoo turvallisuutta, rikos- ja riita-asioiden sovittelua järjestetään Pirkanmaan alueella yhteisesti ja erilaiset järjestöt tukevat toiminnallaan kunnan palveluita.

6. AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Perehdyin ennen oman tutkimustyöni aloittamista aikaisempiin hyvinvointia käsitteleviin tutkimuksiin. Tutkin myös korkealaatuisen tieteellisen tutkimuksen rahoittajan, tieteen ja tiedepolitiikan asiantuntijan Suomen Akatemian toimintaan, sillä Akatemian tukemilla tutkimuksilla on yhteiskunnallista merkitystä. Seuraavana tarkastelen erilaisia tutkimuksia, joiden kautta sain tutkijana käsityksen, kuinka laaja-alaisen tutkimuskentän hyvinvointi sisältääkään.

Suomen Akatemian (2010) rahoittaman lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys tutkimusohjelman (SKIDI-KIDS) kohteena ovat lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä edistävät toimintamallit ja niitä suojaavat tekijät, lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin ongelmat, riskit ja niiden hoito sekä lasten ja nuorten kasvun ympäristöt. Tutkimushanke ajoittuu vuosille 2010–2013. Tämä tutkimus on kiinnostava ja hyödyllinen, jonka tutkimustehtävänä on minun tutkimukseni kaltainen. Suomen Akatemian (Nordforsk, 2010) rahoittama tutkimustyö vuosille 2007–2012 Pohjoismaiden hyvinvointivaltion uudelleenarvioinnista on myös kiinnostava, sillä tutkimusryhmä tarkastelee kriittisesti, pystyykö pohjoismainen hyvinvointimalli uudistumaan muuttuvissa ulkoisissa olosuhteissa, jotka liittyvät Euroopan integraatioon, lisääntyneeseen liikkuvuuteen ja globalisaatioon. Hyvinvoinnin tutkimuksen haasteet liittyvät myös muuttuviin sisäisiin olosuhteisiin, jotka ovat ikääntyvä väestö, vanhemmuuden ja parisuhteen muuttuvat rakenteet ja yksilöllistyminen.

Uotin (2003, 15) akateeminen väitöskirja tarkastelee kunnan tehtäviä yhteiskunnallisten palvelujen järjestäjänä. Uotin (2003) tutkimustehtävänä oli selvittää, mitä kunnalta tulee oikeudellisesti edellyttää asukkaidensa – erityisesti lasten – hyvinvointipalvelujen järjestäjänä ja miten julkinen valta kokonaisuudessaan on tämän sille kuluvan tehtävän toteuttamisessa onnistunut. Uotin väitöskirjan sisältö on hyvin pitkälle tutkielmani tutkimusongelmaa myötäilevä, joskin Uotin tutkimus keskittyy hyvinvointipalvelujen oikeudelliseen ohjaukseen ja valvontaan.

Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisen julkaisemassa tutkimuksessa Pyy on tutkinut (1998, 11) kunnan roolin muutosta hyvinvointipalvelujen laajetessa sekä kunnan haasteita

ja erityispiirteitä syrjäseuduilla. Tutkimuksen empiirisinä kohteina ovat kuntien valtionosuusjärjestelmän uudistaminen, julkisen sektorin säästöt ja vapaakuntakokeilu. Niiden avulla tutkimuksessa on analysoitu hyvinvointivaltion ja kuntien suhdetta, kunnallisten palvelujen tulevaisuudennäkymiä, kuntarakennetta ja kuntayhteisöntyön kehittämismahdollisuuksia sekä myös kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksien ja paikallisen itsehallinnon ehtojen uudelleenmäärittymistä.

Palvelujen sisällöstä sekä niiden tuottamis- ja järjestämistavoista päätetään yhä enemmän kuntatasolla. Leskinen on tarkastellut (2001, 21) väitöskirjassaan kuntien toimintapolitiikan toimeenpanon onnistumista. Tutkimus tuo tietoa kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennepolitiikan onnistumisesta ja antaa tietoa uudenaikaisessa toimintaympäristössä tapahtuvasta ohjauksesta ja siihen liittyvästä ilmiöistä. Tutkimuksella on merkitystä kuntien käyttäytymisen analysointiin ja arviointiin ja kunnallisen päätöksenteon kehittämiseen. Tutkimustulosten perusteella muutoksen suunnitteluun kuntatasolla olisi hyvä saada lisätietoa. Lisätutkimusta olisi hyvä saada esille myös vuorovaikutuksen tutkimiseen. Myös erilaista politiikkaohjelmien ja reformien kriittistä arviointia tarvittaisiin lisää kehittämään päätöksentekoa tulevaisuudessa, mutta myös demokraattisen kontrollin vuoksi.

Muurin (2008, 6) mukaan hyvinvointiyhteiskunta ei ole stabiili, vaan se kehittyy ajan kulun mukana. Palvelujen uudistamisen ja kehittämisen tarvetta esiintyy ja asiakkaiden ja kansalaisten näkemyksien huomioon ottaminen on entistä keskeisempää. Kuntakohtaisia kyselyitä asiakastyytyväisyydestä tehdään Muurin (2008, 193) mukaan aktiivisesti, mutta sosiaalipalveluita kohtaan liittyvistä mielipiteistä on vähän tutkittua tietoa. Muurin (2008) akateemisessa väitöskirjassa analysoidaan, mitä mieltä kansalaiset ja asiakkaat ovat suomalaisesta sosiaalipalvelujärjestelmästä. Tutkimusten tulosten mukaan kansalaisten suuri enemmistö (90 %) on sitä mieltä, että julkisella sektorilla tulee olla kokonaisvastuu sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (Muuri 2008, 5). Muurin (2008, 192–193) saamien tutkimustulosten mukaan vuonna 2004 kansalaisista 70 prosenttia oli tyytyväisiä sosiaalipalvelujärjestelmän toimivuuteen, mutta tutkimusten mukaan on viitteitä siitä, että kansalaiset eivät voi luottaa palvelujärjestelmän kykyyn auttaa arjen ongelmissa. Julkista palvelujärjestelmää on tullut paikkaamaan kirkko ja järjestöt. Eräsaaren (2003, 347) mukaan sosiaalipolitiikan osuutta on siirtynyt "nopeimmille" areenoille, kuten oikeudelliselle järjestelmälle, taloudelle, yksilöille ja kirkolle.

Kinnusen akateemisen väitöskirjan (1998, 3) tulokset osoittavat sen, miten julkisen sektorin palveluntuottajat hahmottavat ongelmat ja kehityslinjat hyvinvointipalvelujen tuottamisessa. Hyvinvointitutkimukset ovat Forssen ym. (2002, 81) mukaan kohdistuneet aikuisväestöön ja siinä pieniin erityisryhmiin, kuten pitkäaikaistyöttömiin tai sosiaalihuollon asiakkaisiin. Lapsiin liittyvät tutkimukset ovat jääneet taka-alalle. Perusteita lapsi- ja perhetutkimuksiin on olemassa, sillä lasten, nuorten ja perheiden parissa tehdyt tilastot antavat ymmärtää, että hyvinvointivaltiossa on pahoinvointia. Lasten ja nuorten huostaanotot ja sijoittamiset kodin ulkopuolelle sijaishuoltoon on kasvanut nopeasti. Potilasmäärät erikoissairaanhoidon lasten- ja nuortenpsykiatriassa ovat kasvaneet huomattavasti viime vuosina ja kouluissa on erityisopetuksen tarpeen määrä lisääntynyt.

Tampereen yliopistossa akateemisen väitöskirjan tehneen Konun (2002) tutkimustehtävänä oli tutkia oppilaiden hyvinvointia koulussa ja Tanskasen (2005) tutkimus kohdistui paikallisen hyvinvointiyhteiskunnan haasteisiin. Hyvinvointitutkimusten kenttään lukeutuu myös Ellosen (2008) tutkimus sosiaalisen ympäristön vaikutuksesta yksilöön.

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto on tehnyt useita kansalaiskysely- ja hyvinvointianalyysyjä 2000-luvulla, mm. Itä-Uudellamaalla, Pohjois-Karjalassa ja Keski-Suomessa. Suomalaisten arvioita hyvinvoinnista, palveluista ja Paras-uudistuksesta on esitelty Kansalaisbarometri 2009 – tutkimuksessa.

Ympäristöministeriön alaisuudessa Teknillisen korkeakoulun Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksessa (2010) tehtävillä tieteellisillä tutkimuksilla tutkitaan yksilöiden ja ympäristön suhdetta, joissa ympäristöpsykologisen tutkimusotteen rinnalle on korostunut ihmismaantieteelliset ja sosiologiset tutkimusnäkökulmat. Tutkimuskohteina ovat asukasryhmät, elinympäristö ja asukastarpeet.

Marskin tutkimus (1996, 8-11) yhdessä Kansaneläkelaitoksen ja Turun yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen kanssa valottaa ja kuvaa kansalaisten hyvinvointia 1990-luvun puolivälin Suomessa. Tutkimuksessa tarkasteltiin suomalaisten hyvinvointia terveydentilaan, toiminnan autonomiaan, elämänhallintaan sekä toimeentuloon liittyvien kysymysten kautta. Tutkimustulosten mukaan suomalaisten hyvinvointiongelmat liittyivät työmarkkinoiden muutokseen: työssä olevat kokivat yllirasittuneisuutta ja

epävakaissa työsuhteissa olevat kokivat puutteellista hyvinvointia. Myös pitempään työttöminä oleviin kohdistui vaaratekijöitä, jotka alensivat heidän hyvinvointiaan: heikko terveydentila, puutteelliset omaa elämää koskevat vaikutusmahdollisuudet, stressioireiden kasautuminen, velkaantumisongelmat.

Kansainvälistä tutkimusta edustaa Hall´n ym. (2010, 348–357) tutkimus, jossa tarkastellaan hyvinvointipalveluiden piirissä olevien ammattilaisten, kuten lääkäreiden, sairaanhoitajien ja sosiaalityöntekijöiden ammatillista roolia heidän työskennellessään perheiden ja ammattilaisten "rajapinnassa". Tutkimuksen mukaan yhä enenevässä määrin palveluammattissa olevien odotetaan ottavan kantaa lastensuojelullisiin asioihin. Ammattilaisilta odotetaan osaamista ja vastuunkantoa silloin, kun työ tehdään perheiden ja lasten kotona. Arviointia odotetaan perheiden ja lasten hyvinvoinnista ja lastensuojelun tarpeesta.

Edellä mainitut tutkimukset toimivat viitekehyksenä tutkimustyölleni. Niissä tulee esille eri perspektiivistä katsottuna näkemyksiä, jotka liittyvät tutkimusongelmaani. Suoranaisesti yhtäläistä tutkimusta yhden kunnan alueella tehtynä, mitä tutkimukseni edustaa ei edellä mainituissa ole. Siksikin esille ottamani näkökulma ja tutkimusongelma on merkittävä lisä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointitutkimusten joukossa.

7. EETTISYYS TUTKIMUKSESSA

Tutkielmassani tuon näkyväksi kuntalaisten osallistumisen lasten ja nuorten hyvinvointipalveluiden kehittämisessä. Tutkimusaihe ei ole salainen eikä myöskään hyvin henkilökohtaisella tasolla liikkuva. Tutkittavien nimettömyys ja yksityisyyden suojaaminen ovat tutkimukseni peruseriaatteita, joten eettisyys on olennainen osa tutkimustyötäni. Tutkittavien nimettömyyden ja yksityisyyden pohtiminen on tutkielmassani kuitenkin erityisen tärkeä, sillä kyselyjä tehdessä ei erikseen kuntalaisille mainittu, että heidän vastauksia tullaan käyttämään Kangasalan kunnan hyvinvointisuunnitelman laatimisen lisäksi myös tieteelliseen tutkimukseen. Kunnan verkkosivujen kautta muutama vastaaja oli kirjoittanut omalla nimellään, mutta vastausten litterointivaiheessa poistin vastaajien henkilöllisyyden. Näin ollen säilytin vastaajien nimettömyyden koko tutkimusprosessin ajan ja turvasin vastaajien tunnistamattomuuden.

Tutkimukseni aihe ja nimi ei viittaa ongelmaan, vaan otsikon kautta analysoin kuntalaisten mielipiteitä. Mitä asioita kuntalaiset pitävät merkityksellisinä? Kangasalan kunnan verkkosivut ovat kaikkien kuntalaisten luettavissa, joten vastaaminen oli kaikille mahdollista. Koululaisille tehty kysely tavoitti suuren osan koululaisista ja vastaajaluokat oli valittu huolellisesti ajatellen otoksen edustavuutta koko joukkoon. Varhaiskasvatuksen kysely, jota jaettiin julkisilla varhaiskasvatuksen messuilla Kangasalla ja päiväkodeista käsin tavoitti huomattavan suuren joukon vanhempia. Yhden neuvolan kautta tehty pienimuotoinen kysely oli ikään kuin harjoitus kyselyjen jakamisesta, jonka kautta saadut vastaukset huomioitiin osana koko aineistoa. Eettinen pohdinta tulee kyseeseen siinä, ymmärrätkö kuntalaisten sanomiset sellaisina, mitä he tarkoittivat vai muuttuuko kuntalaisten puhe tutkimusprosessin aikana toisenlaiseksi. Kuntalaisilla oli vapaa mahdollisuus kirjoittaa omin sanoin vastauksia. Ainoastaan koululaiset täyttivät strukturoidun kyselylomakkeen rastittamalla mieleisensä vastauksen.

Tutkimuksen yhteiskunnallinen tehtävä on Pohjolan (2007, 24) sanoin tiedon tuottaminen. Tutkimuksen oletetaan, mikäli se ei ole nollatutkimus, olevan toimintaympäristössään aktiivisesti vaikuttava tekijä. Tutkimus siis tuottaa asioita, jolloin se ei vain kuvaa, ymmärrä tai selitä asioita, vaan saa aikaan seurauksia, muuttaa

käsityksiä ja vaikuttaa. Tutkimuksen seuraamusetiikka on sosiaalitieteissä Pohjolan (2007, 25) mukaan olennainen pohdittava näkökulma, koska tutkimuksessa on yhteiskunnallinen todellisuus ja inhimillisen elämän piirteet aina läsnä. Eettisyys on kaiken kaikkiaan Pohjolan (2007, 12) mukaan tutkimuksessa ja sen yhteiskunnallisessa tehtävässä kaikkea läpäisevä periaate, joka on läsnä tutkijan jokaisessa valinnassa.

Pohjolan (2007, 27) mukaan tutkimuksessa käytetään valtaa nimeämällä, määrittelemällä, kategorisoimalla ja ryhmittelemällä tutkimuskohdetta. Siten tutkimustyön aikana tuotetaan yhteiskuntaan ajattelu- ja ymmärrystapoja tutkittavasta ilmiöstä ja siihen liittyvistä ihmisistä. Pohjola (2007, 17) on ottanut esille tieteenfilosofiset näkökulmat tutkimuksen etiikkaa pohdittaessa. Tutkimuksessa ontologiset kysymykset vastaavat siihen, miten tutkija ymmärtää tutkimuksen kohteena olevan todellisuuden ja perustelee oman tutkimuksensa. Epistemologia puolestaan sisältää näkemyksen siitä, miten tutkimuskohdetta voidaan tutkia.

Tutkielman toteuttamiseen olen hakenut tutkimusluvan (Liite 2) Kangasalan sosiaali- ja terveystieteiden johtajalta. Tutkielmassa saatuja tuloksia on tarkoitus hyödyntää kuntalaisten parhaaksi, sillä kunnassa laadittavan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman toimenpide-ehdotusten päätöksentekoa ja toimeenpanoa arvioidaan jatkossa suunnitelmallisesti.

8. TUTKIMUSKYSYMYKSET

Pro gradu tutkielmani käsittää kuntalaisten mielipiteitä Kangasalan julkisista palveluista sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilasta.

Tutkimuksessani olen kiinnostunut siitä, mitä kuntalaiset pitävät julkisten palveluiden toiminnassa merkityksellisinä asioina lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta. Haastattelussa on nähtävissä kaksi eri tasoa. Alasuutaria (1984, 346) mukailleen haastateltava kertoo toisaalta ulkoisista asioista, mutta haastateltava ei ainoastaan ole luovuttanut tietoa, faktoja elämään liittyvistä asioista tutkijan analysoitavaksi, vaan myös haastateltava itse suhtautuu näihin tapahtumiin. Haastateltava antaa sanomalleen merkityksen, miettii, pohtii ja analysoi niitä oman arkilogiikkansa mukaan.

Kouluikäisillä lapsilla ja nuorilla on näkemyksiä heitä itseään koskettavista asioista. Tutkimuksessa keskityn niihin todellisiin asioihin, mitä kouluikäinen lapsi kertoo ja millaisen tarinan hän välittää antamiensa vastausten välityksellä.

Tutkimuskysymykseni on:

Mitä ovat kuntalaisten mielipiteet Kangasalan julkisista palveluista sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilasta?

Tarkentavia kysymyksiä ovat:

Mitä lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä asioita tulee esille kuntalaiskyselyn kautta?

Mitä lasten hyvinvointiin liittyviä asioita tulee esille koululaisten vastauksista?

9. TUTKIMUSAINEISTO JA ANALYYSIMENETELMÄT

Tutkimusaineiston muodostaa 201 koululaisen vastaukset kyselylomakkeen kautta, Kangasalan kunnan verkkosivujen kautta saadut 62 vastausta kysymykseen *"Kerro mielipiteesi Kangasalan lasten ja nuorten kasvuoloista ja hyvinvoinnin tilasta, sekä siitä miten hyvinvointia edistäviä ja ongelmia ehkäiseviä toimia ja palveluja pitäisi kehittää kunnassa"*, neuvolan kautta saadut 17 ja päiväkotien kautta saadut 163 vastausta kysymyksiin *"Mitkä asiat ovat mielestäsi hyvin alle kouluikäisen lapsen näkökulmasta?"* ja *"Missä asioissa olisi mielestäsi kehitettävää alle kouluikäisen lapsen näkökulmasta?"* Seuraavassa alaluvussa esittelen tutkimusaineistoni ja erittelen niiden keräämiseen liittyviä tekijöitä. Sen jälkeen kerron tutkimuksen metodologisista valinnasta ja analyysin kulusta ja kuvaan aineistojen analysointiprosessia.

9.1. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni käsittää kyselyt ja vastaukset, jotka sain käyttööni Kangasalan kunnassa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinnan yhteydessä vuonna 2009. Koululaisille suunnatun kyselyn olivat laatineet opettajat ja Kangasalan kunnan verkkosivuille tallennetun avoimen kysymyksen laati sosiaalityön johtaja ja päiväkoteihin ja neuvolan kautta jaetun kyselyn laati päiväkodin johtaja. Nämä aineistot käsittävät tutkielmassani käytettävät kvantitatiiviset ja kvalitatiiviset aineistot, jotka sain valmiina, eikä tutkimusprosessini käsittänyt kyselyjen laatimista tai keräämistä.

Kvantitatiivinen aineisto koostuu kouluikäisille lapsille (N=201) kohdistetusta kyselylomakkeen vastauksista (Liite 2) ja kvalitatiivinen aineisto on muodostunut kuntalaisten antamista mielipiteistä ja palautteista, jotka on saatu Kangasalan kunnan verkkosivujen kautta (N=62) ja neuvolan (N=17) ja päiväkotien (N=163) välittämän haastattelulomakkeen kautta. Kvantitatiivisen tutkimuksen tehtävänä on tarkastella, mitä koululaiset kertovat heistä itsestään, onnellisuudestaan, sosiaalisista suhteistaan, jaksamisestaan, suhtautumisesta tulevaisuuteen ja kouluun liittyvistä asioista liittyen koulukiusaamiseen ja läksyihin. Otos käsitti alakoululaisia 2. luokalta yhteensä 46 koululaista, 4. luokalta yhteensä 56 koululaista ja 6. luokalta yhteensä 68 koululaista sekä

yläkoululaisia 8. luokalta yhteensä 31 koululaista. Seuraavassa taulukossa (Taulukko 3) esittelen tutkimukseen osallistuneiden oppilaiden ja eri luokka-asteiden frekvenssin ja suhteellisen osuuden otoksesta.

Taulukko 3. Eri luokka-asteiden frekvenssi ja suhteelliset osuudet

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	2. luokka	46	22,9	22,9	22,9
	4.luokka	56	27,9	27,9	50,7
	6. luokka	68	33,8	33,8	84,6
	8.luokka	31	15,4	15,4	100,0
	Total	201	100,0	100,0	

Tutkimuksessani koululaisten otos on 201 oppilasta ja otoksen perusjoukko käsittää siis Kangasalan kunnan alakouluikäiset ja yläkouluikäiset kaikki oppilaat, joita syksyllä 2009 oli yhteensä 3408 lasta. Otoksen valitsivat opettajat ja he pyrkivät otannalla siihen, että se edustaa koko perusjoukkoa. Otanta edustaa ryväsotannan periaatteita, sillä otokseen tulleiden ”ryppäiden” kaikki yksiköt tutkittiin. Ryväsotannassa poimittiin koko luokka, jonka kaikki oppilaat osallistuivat tutkimukseen. Otannassa hyödynnettiin, kuten ryväsotannassa hyödynnetään tutkimusjoukon rakennetta ja ajansäästämistä aineiston keräämisessä. Otos, joka on siis 201 oppilasta, on 5,9 % koko perusjoukosta eli 3408 koululaisesta. Tutkimusta ajatellen otoskoon suuruuteen vaikuttaa Hirsjärven ym. (169, 2000) mukaan tulosten tarkkuustavoite. Perussääntönä on, että mitä tarkemmin otoksen avulla saatujen tulosten halutaan vastaavan perusjoukon lukuja, sitä suurempi otos on otettava. Jos halutaan tietää täysin varmasti, miten joku asia esiintyy tietyssä joukossa, otoskokona kuuluu olla, kuten Metsämuuronen (56, 2006) toteaa, koko perusjoukko ja tällöin kyseessä on kokonaistutkimus. Otoskoko voidaan myös laskea tilastollisten laskelmien avulla.

Koululaisille suunnattu kysely toteutettiin neljänätoista monivalinta-kysymyksinä (Liite 3), jotta helpotettiin ja nopeutettiin koululaisten vastaamista. Vastauksia helmikuussa 2009 suoritettuun kyselyyn tuli yhteensä 201 eri koululaiselta. Koululaisten antama tieto aikuisille on erittäin merkittävä tieto ajatellen lasten ja nuorten hyvinvointia. Aineistoanalyysin kautta saadaan tietoa lasten ja nuorten omasta näkemyksestä heidän hyvinvoinnin tilastaan, mitkä asiat ovat hyvin ja mitkä asiat vaativat aikuisten puuttumista. Lapset ja nuoret ovat tulevaisuuden aikuisia ja heidän maailman raottaminen

on tärkeää, jotta kyetään suunnittelemaan ja kehittämään tukitoimia, joita tarvitaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemiseksi.

Kvalitatiivinen aineisto tuo esille kuntalaisten näkemyksiä ja kokemuksia hyvinvoinnista. 8.10.2008 alkaen tehdyn verkkokyselyn kautta kuntalaisilla oli mahdollisuus vaikuttaa ja kertoa mielipiteitään lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tilasta ja palveluista Kangasalla. Verkkokyselyyn, joka kuului seuraavasti: *"Kerro mielipiteesi Kangasalan lasten ja nuorten kasvuoloista ja hyvinvoinnin tilasta, sekä siitä miten hyvinvointia edistäviä ja ongelmia ehkäiseviä toimia ja palveluja pitäisi kehittää kunnassa"* oli mahdollista vastata 7.6.2009 saakka. Verkkokyselyn kautta tehty kysely oli avoin kysymys, sillä kysymys salli vastaajan ilmaista itseään omin sanoin eikä vastauksia ehdotettu. Verkkokysely tavoitti kuntalaiset, jotka ovat käyneet Kangasalan kunnan verkkosivuilla. Myös Kangasalla ilmestyneessä paikallislehdessä tiedotettiin verkkokyselystä ja vastaamisen mahdollisuudesta. Verkkokyselyyn vastasi 62 kuntalaista.

Verkkokyselyn lisäksi vastaavanlainen kysely jaettiin myös varhaiskasvatuksen ja neuvolan kautta vanhemmille. Verkkokysely rajasi kysymyksen asettelullaan tutkimusongelman lapsiin ja nuoriin, kun taas varhaiskasvatuksen ja neuvolan kautta tehty kysymyksen asettelu rajasi tutkimuskohteen alle kouluikäisiin lapsiin. Vanhempia pyydettiin vastaamaan kahteen kysymykseen omin sanoin: *"Mitkä asiat ovat mielestäsi hyvin alle kouluikäisen lapsen näkökulmasta?"* ja *"Missä asioissa olisi mielestäsi kehitettävää alle kouluikäisen lapsen näkökulmasta?"* Tähän kyselyyn vastasi varhaiskasvatuksen kautta yhteensä 163 eri vanhempaa ja neuvolan kautta 17 eri vanhempaa. Neuvolan kautta kysely suoritettiin vain yhden neuvolan kautta, kun taas varhaiskasvatuksen kautta kysely jaettiin useampien päiväkotien kautta. Aineistonkeruu varhaiskasvatuksen ja neuvolan kautta toteutettiin helmikuu – maaliskuu 2009 aikana.

Aineistoa hyvinvointisuunnitelman laadintaa varten kerättiin myös viranomaisilta ja järjestöjen edustajilta. Ammattilaisten kerättiin yhteensä 55 eri henkilön näkemyksiä julkisen hyvinvointipalvelujen järjestämiseen ja tarpeeseen. Ammatillaiset toivat omia näkemyksiään esille, miten julkinen palvelujärjestelmä toimii ja missä on kehittämisen mahdollisuutta. Ammatillaiset edustavat itse julkista palvelujärjestelmää, joten ammatillaiset arvioivat omaa toimintaa hyvinvointia tuottavana järjestelmänä. Ammatillisilta saatua aineistoa en käyttänyt hyödynkseni tässä tutkimuksessa, mutta

aineistoa voisi hyödyntää toisessa tutkimuksessa tausta-aineistona kuntalaisten antamien vastausten analysoinnissa.

Tutkimusaineisto antaa myös ymmärrystä, mitkä asiat ovat hyvin ja mitkä asiat ovat huonosti tällä hetkellä kuntalaisten ja ammattilaisten näkemysten mukaan. Aineistoanalyysin jälkeen on myös mahdollista käydä arvokeskustelua siitä, miten asioiden kuuluisi hyvinvointikunnassa olevan.

Tutkimusaineistoni käsittää 180 kuntalaisen vastaukset liittyen kysymykseen "Mitkä asiat ovat mielestäsi hyvin alle kouluikäisen lapsen näkökulmasta? ja "Missä asioissa olisi mielestäsi kehitettävää alle kouluikäisen lapsen näkökulmasta?" ja 62 kuntalaisen vastaukset kysymykseen "Kerro mielipiteesi Kangasalan lasten ja nuorten kasvuoloista ja hyvinvoinnin tilasta, sekä siitä miten hyvinvointia edistäviä ja ongelmia ehkäiseviä toimia ja palveluja pitäisi kehittää kunnassa". Lasten ääni tulee kuuluviin heidän 201 vastauksessaan. Edellä mainittujen aineistojen kautta on mahdollista saada selville vastaus tutkimusongelmaani "Mitä ovat kuntalaisten mielipiteet Kangasalan julkisista palveluista sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnista".

9.2. Metodologiset valinnat

Ihmistieteellisen tutkimuksen kohteena on ihminen laajasti. Metsämuurosen (2000, 8–9) sanoin pelkästään ihmistieteille tyypillistä metodologiaa ei ole. Oma mielenkiintoinen sävy ihmistieteellisen todellisuuteen tulee siitä, että tutkimuskohteina olevien ihmisten pyrkimykset, motiivit, päämäärät, asenteet ja mielikuvat vaikuttavat tutkimustuloksiin. Eskola & Suorannan (2000, 29–30) mukaan kiinnostus tutkimusmetodologiaa kohtaan on vaihdellut eri aikoina, mutta kvalitatiivisten menetelmien soveltaminen on lisännyt näitä pohdintoja. Mielenkiinnon lisääntyminen perustuu siihen, kun kvalitatiivisiin menetelmiin on tarjolla paljon vähemmän normatiivisia ohjeita kuin kvantitatiivisiin menetelmiin. Kvalitatiivisten menetelmien normittaminen Eskola & Suorannan (2000, 32) mielestä on ollut pääasiassa myönteistä, mutta tutkimustapojen kaavamaistumisen myötä on voitu tehdä pelkästään selvitystyyppejä, pinnallisia ja teoriasta irrallaan olevia tutkimuksia.

Metsämuurosen (2000, 14–15) mukaan kvalitatiivisessa metodologiassa käytettävä tutkimusmetodi on havainnoiminen, tekstianalyysi, haastattelu ja litterointi. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa havainnointi liittyy tutkimuslomakkeen laatimisvaiheeseen, kun taas kvalitatiivisessa tutkimuksessa havainnointi on tekniikka toisen kulttuurin ymmärtämisessä. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tekstianalyysi perustuu tutkijan asettamien kategorioiden laskemiselle, kun taas kvalitatiivisessa tutkimuksessa tekstianalyysia käytetään kulttuurin jäsenten käyttämien kategorioiden ymmärtämiseksi. Haastattelu on kvantitatiivisessa tutkimuksessa strukturoitujen kysymysten esittämistä otokselle, kun taas kvalitatiivisessa tutkimuksessa haastattelu on avointen kysymysten esittämistä yksilöille tai ryhmille. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa käytetään harvoin litterointia, mutta kvalitatiivisessa tutkimuksessa litterointia käytetään sen ymmärtämiseen, miten tutkimukseen osallistujat järjestelevät puheensa ja kirjoituksensa.

Robsonin (1994, 291) mukaan erilaisia metodeja voidaan käyttää täydentämään tulosten tulkittavuudessa. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tilastollisen analyysin tulkintaa voidaan vahvistaa kvalitatiivisella tutkimukseen liittyvällä narratiivisella tutkimuksella. Kvalitatiivinen tulos voi olla päätulos tutkimuksessa, mutta sitä voidaan vahvistaa tukevalla kvantitatiivisilla todisteilla, jotka voivat selittää tutkimustulosta. Robsonin (1994, 291) pääsanoma on, että tutkija ei saa olla yhden tekniikan vanki.

9.3. Triangulaatio

Triangulaatiolla tarkoitetaan erilaisten menetelmien, tutkijoiden, tietolähteiden tai teorioiden yhdistämistä tutkimuksessa. Kyse on siitä, että yhdistetään erilaisia lähestymistapoja ja johonkin asiaan voidaan päätyä monen eri näkökulman kautta. Triangulaation avulla lisätään tutkimuksen luotettavuutta. (Robson 1994, 290; Tuomi & Sarajärvi 2002, 141–142; Viinamäki 2007, 176) Triangulatiivisen kuten jokaisen muunkin tutkimusasetelman valinnalle pitää olla Viinamäen (2007, 174) mukaan mahdollisimman huolellisesti argumentoitu peruste. Tutkielmassani on sama tutkimusongelma, jota ratkaisin erilaisilla aineistoilla ja erilaisilla metodologisilla valinnoilla. Tarkoituksena on saada mahdollisimman kokonaisvaltainen käsitys kuva erilaisine ulottuvuuksineen hyvinvointiin liittyvistä asioista kuntalaisten kokemusten kautta.

Triangulaatioissa erotetaan Viinamäen (2007, 180–184) mukaan neljä päätyyppiä: aineistotriangulaatio, tutkijatriangulaatio, teoriatriangulaatio ja metodologinen triangulaatio. Aineistotriangulaatioissa hyödynnetään useita erilaisia aineistoja, tutkijatriangulaatioissa kaksi tai useampi tutkija toteuttavat yhdessä samaa tutkimusta, teoriatriangulaatioissa tutkittavaa ilmiötä tarkastellaan erilaisista teoreettisista lähtökohdista käsin ja metodologinen triangulaatio keskittyy erilaisiin aineiston hankintaan ja erilaisten tutkimusmenetelmien valintaan.

Metsämuuronen (2000, 14–15) on käyttänyt Silvermanin (1993) ajatuksia vertaillen laadullista ja kvantitatiivista metodologiaa keskenään. Laadullisen tutkimuksen eli kvalitatiivisen tutkimuksen ja määrällisen tutkimuksen eli kvantitatiivisen tutkimuksen välillä on eroja niin paljon, että tutkimuskohteen perusteella on mielekästä valita jompikumpi tutkimuksen metodologiaksi. Toisaalta Robsonin (1994, 290) mukaan joissain tutkimuksissa meidän kuuluisi valita paljon toisistaan poikkeavia metodeja, jolloin saadaan parempi arvio vastauksesta. Useat eri menetelmät voivat auttaa myös toisella tavalla. Enemmän kuin keskittyessä yhteen spesifiseen tutkimuskysymykseen, tutkimuskysymyksiä voi olla useita toisiaan täydentäviä, jolloin eri metodeja voidaan suunnata käytettäväksi eri tehtäviin ja täydentämään toisiaan. Davies (2007, 25) puolestaan pitää tärkeänä sitä, että tutkija tuntee luottamusta valintaa kohtaan. Robson (1994, 290) välyyttää, että on olemassa kysymyksiä, joihin näyttää strukturoitu haastattelu olevan todennäköisin valinta, mutta tutkijalta ei tarvita paljon nerokkuutta huomattaessaan, että voidaan myös käyttää toisenlaista lähestymistapaa. Jos käyttää useampaa menetelmää, siitä voi olla etua, mutta tutkimustyöhön tarvitaan lisää aikaa. Sekä kvantitatiivisella että kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä on Helven (2005, 60) mukaan yhtäläisyyksiä mutta myös paljon eroja. Kvantitatiivinen menetelmä on luonteeltaan deduktiivista hypoteesien ja teorioiden testaamista. Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä keskittyy aineiston sisällön erittelyyn lähinnä induktiivisista lähtökohdista.

9.4. Kvalitatiivinen tutkimus

Laadullisella eli kvalitatiivisella tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, joka perustuu havaintojen, niistä tehtyjen raporttien tai tekstiaineistojen analysointiin. Tuomen & Sarajärven (2009, 92) ajatukset siitä että, laadullisen tutkimuksen aineistosta löytyy aina

kiinnostavia asioita, joita ei ole edes etukäteen osannut ajatella innoittaa minua aineiston analyysiin, mitä minun aineistostani tuleekaan löytymään.

Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteisiin kuuluu, että tietoa kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa ja tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan aineistohankinnassa metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät esille. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 155.) Laadullinen tutkimus on merkitysten tutkimista. Laadullisen tutkimuksen heikkoja kohtia ei ole tutkimuksen tieteellisyys, tulosten yleistettävyyden ja teoriasuhde, vaikkakin ne teemat on otettu esille kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimusmenetelmien vertailupuheissa. Edellä mainitut teemat ovat ajankohtaisia kaikessa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. (Alasuutari 1984, 314) Alasuutari (1984, 319) täsmentää, että sosiaalisten merkitysten ja sanojen merkitysten tutkimisen eroa on vaikea määrittää. Esimerkkinä Alasuutari (1984, 314) toteaa, jos tutkittavalta joukolta kysytään, mitä saunominen heille merkitsee, on vaikea sanoa, tutkitaanko sanan vai sen tarkoittaman toiminnan merkitystä. Laadullisen tutkimuksen ongelmallisinta vaihe on Eskola & Suoranta (2000, 147) mukaan tulkintojen tekeminen. Tulkintojen osuvuus on lopulta kiinni tutkijan tieteellisestä mielikuvituksesta.

Laadullisen aineiston litteroinnin ja koodaamisen kautta kuvaillaan aineistoa, millä tarkoitetaan Tuomi & Sarajärven (2009, 93) mukaan luokittelua, teemoittelua ja tyypittelyä. Luokittelua pidetään aineiston yksinkertaisinta järjestämistä muotona. Alkeellisimmallaan aineistosta määritellään luokkia ja lasketaan, montako kertaa eri luokat esiintyvät aineistossa. Teemoittelussa painottuu, mitä kustakin teemasta on sanottu. Kyse on laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä eri aihepiirien mukaan. Siten voidaan vertailla tiettyjen teemojen esiintymisestä aineistossa. Tyypittelyssä aineisto ryhmitetään tietyiksi tyypeiksi. Tyypittelyssä tiivistetään joukko tiettyä teemaa koskevia näkemyksiä yleistyksiksi.

Tuomi & Sarajärven (2009, 18) mukaan teorian merkitys laadullisessa tutkimuksessa on ilmeinen, kuten myös Eskola & Suoranta (2000, 81) toteavat, että kvalitatiivinen tutkimus tarvitsee teoriaa vielä kvantitatiivista tutkimusta enemmän. Teorialla tarkoitetaan tutkimuksen viitekehystä, jota tarvitaan metodien, tutkimuksen etiikan ja luotettavuuden hahmottamiseen. Edes tutkimusongelman muotoilu ei voida pitää teoria- tai arvovapaana (Tuomi & Sarajärvi 2009, 68). Tutkijan on Tuomi & Sarajärven (2009, 67) sanoin tiedettävä, mitä hän tekee, koska erilaisista yleisistä ohjeista huolimatta jokainen

tutkimus sisältää omat eettiset ongelmansa. Tutkijaa auttaa myös, jos hän tietää, millaista laadullista tutkimusta hän ei ole tekemässä. Tutkimusongelma määrittää tutkimustyyppin, tutkimusstrategian, tutkimusotteen, mutta uskomukset ovat mukana muotoiltaessa mitä tahansa tutkimusongelmaa. Eskola & Suorannan (2000, 19) mukaan laadullisessa tutkimuksessa voidaan lähteä liikkeelle mahdollisimman puhtaalta pöydältä ilman ennakoasettamuksia tai määritelmiä. Aineistolähtöinen analyysi tarkoittaa Eskola & Suorannan (2000, 19) mukaan teorian rakentamista empiirisestä aineistosta käsin, ikään kuin alhaalta ylös. Ilman teoriaa aineiston analyysi näyttää raportilta aiheesta, ei tutkimusraportilta (Eskola & Suoranta 2000, 82 – 83).

Kvalitatiivisen aineiston analyysissä hyödynsin tietokonepohjaista NVivo8-ohjelmaa. Tutustuin kyseiseen ohjelmaan Internetin demo-version välityksellä ja opettelin ohjelman käytön itsenäisesti Internetistä saatujen ohjeiden ja vinkkien avulla. Ennen itsenäistä opiskelua kysyin Tampereen yliopistosta ja Jyväskylän yliopiston Kokkolan Yliopistokeskus Chydenius instituutista opiskelumahdollisuutta Nvivo-ohjelman käytöstä. Opiskelumahdollisuutta ei ollut, joten löysin seuraavat polut Nvivo-ohjelmaan: <http://www.qsrinternational.com/>
<http://download.qsrinternational.com/Document/NVivo8/NVivo8-Classifying-Your-Material-Into-Themes.htm>.

Toin aineistoni NVivo8-ohjelmaan tietokoneen word-tekstinkäsittelyohjelmasta. NVivo-ohjelmassa voi käsitellä myös kuvia, taulukoita ja multimediatiedostoja, mutta minun aineistoni käsitti kirjallisia vastauksia. Koko aineistoni (source) jaoin kolmeen eri ryhmään enkä koonnut vastauksia yhdeksi isoksi aineistoksi, sillä kuntalaisten mielipiteitä oli kerätty netin kautta, neuvolan kautta ja varhaiskasvatuksen (päiväkotien) kautta.

Koottuani aineistot (source) NVivo8-ohjelmaan, perustin ohjelmaan luokkia (node) sen mukaan, mitä aineisto minulle kertoi. Luokat jäsensivät aineiston sisältöä. Siirsin haastatteluaineistosta materiaalia ryhmitelyihin luokkiin. Yksi ja sama vastaaja saattoi ottaa kantaa useaan eri aiheeseen, joten analysoitavia mielipiteitä (reference) tuli moninkertaisesti vastaajan lukumäärään nähden. Tietokoneohjelman kautta luokittelu oli helppoa ja nopeaa. Ohjelma myös laski annettujen vastausten lukumäärät ja suhteellisen osuuden koko aineistosta. Aineiston analyysi oli järjestelmällistä ja koodaamista pystyi tarkistamaan ja korjaamaan virheiden välttämiseksi.

9.5. Kvantitatiivinen tutkimus

Daviesin (2007, 10) mukaan kvantitatiivinen analyysimenetelmä on kehitetty, jotta voidaan nostaa todennäköisyyttä siitä, että kerätty informaatio on relevanttia, luotettavaa ja ennakkoluulotonta. Tosin Davies (2007, 10) toteaa kuitenkin, että ei ole takuuta siitä, että mikään tutkimus tuottaa relevanttia ja ennakkoluulotonta tietoa.

Nykyisin määrällisen tutkimuksen aineistot kirjoitetaan tietokoneelle. Tietokoneohjelmistojen käyttö vähentää Robsonin (1994, 309) mukaan virheiden määrää. Empiirisesti hankittu numeerinen tieto on Metsämuurosen (2000, 337) mukaan vielä puutteellista sikäli, että yleensä informaatio pitää tiivistää tietokoneohjelmistossa yleisesti tunnetuksi tunnusluvuksi, kuten frekvenssiksi, keskiarvoksi tai prosentteiksi. Määrällistä aineistoa tutkitaan useiden erilaisten mitta-asteikkojen avulla. Kahden muuttujan välisen yhteyden tärkein indikaattori on Metsämuurosen (2000, 357) mukaan korrelaatio. Muun muassa SPSS-ohjelmisto on suunniteltu Metsämuurosen (2000, 496) mukaan kvantitatiivisen aineiston analyysiin. Tilastollisessa analyysissä syötetään aineisto ohjelmaan, mikä edellyttää yleensä ensin muuttujien määrittelyä. Havainnot tulee näin syötettyä valmiille pohjalle. Aineiston analysoiminen tietokoneen avulla vaatii tutkijan ajattelua ja ymmärrystä. Tietokone ei yksistään anna tieteellistä tulosta tutkimuskysymykseen.

9.6. Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä. Sisällönanalyysin avulla voidaan tehdä monenlaista tutkimusta. Sanotaan myös, että useimmat eri nimillä kulkevat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat jollain tavalla sisällönanalyysiin, jos sisällönanalyysillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysia väljänä teoreettisena kehyksenä. Tämän näkemyksen vuoksi sisällönanalyysia ei voi pitää pelkästään laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmänä.

(Tuomi & Sarajärvi, 2009, 91.)

Sisällönanalyysissä pyritään Tuomen & Sarajärven (2009, 103) sanoin saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Tuomi & Sarajärvi (2009, 105) ottavat esille Grönforsin (1982) ajatuksia, että sisällönanalyysi liittyy

aineiston kvantifiointiin ja kontekstianalyysin kautta yhdistettynä sisällönanalyysiin voidaan tarkastella kontekstia, jossa kiinnostuksen kohteena olevat asiat esiintyvät. Tuomi & Sarajärvi (2009, 106) korostavat, että sisällönanalyysissä ei puhuta aineiston kvantifioinnista analyysimenetelmänä, mikä liittyy aineiston sisällön erittelyyn, vaan sisällönanalyysillä tarkoitetaan pyrkimystä kuvata aineiston sisältöä sanallisesti. Sisällönanalyysi Grönforsin (1982, 161) mukaisesti ikään kuin tuottaa raaka-aineet teoreettiseen pohdintaan, mutta itse pohdinta tapahtuu tutkijan järjellisen ajattelun keinoin. Sisällönanalyysillä ja siihen yhdistetyllä kontekstianalyysillä parhaimmillaankin voidaan tuottaa vain kuvailevaa tietoa.

Sovellan tutkielmassani teoriaohjaavan tai teorialähtöisen sijaan aineistolähtöistä analyysia. Aineistolähtöisessä analyysissä pyritään luomaan tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Tutkimustyön haasteellisuus ja vaativuus aineistolähtöisessä analyysitavassa perustuu Tuomen ja Sarajärven (2009, 96) mukaan siihen, että ei ole olemassa objektiivisia havaintoja, sillä käytetyt käsitteet, tutkimusasetelma ja menetelmät sinällään ovat tutkijan asettamia ja vaikuttavat tuloksiin. Aineistolähtöisen ongelmia pyritään ratkaisemaan teoriaohjaavassa analyysissa, jossa analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta aikaisempi tieto aiheesta ohjaa analysointia. Teorialähtöinen analyysi nojaa tiettyyn teoriaan tai ajatusmalliin, jota kuvataan tutkimustyössä ja tutkittava asia määritellään jo olemassa olevan teorian kautta. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 96 – 97.)

Aineistolähtöinen laadullinen sisällönanalyysi on induktiivista aineiston analyysia. Päätelyn logiikkana on tällöin yksityisestä yleiseen, toisin kuin deduktiivinen, yleisestä yksityiseen tai abduktiivinen, joka perustuu johtolankoihin. Analyysissa aineisto redusoidaan eli pelkistetään, jonka jälkeen aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään ja kolmannessa vaiheessa aineisto abstrahoidaan eli luodaan teoreettiset käsitteet. Aineiston pelkistämisen aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois ja litteroidaan tutkimustehtävälle olennaiset ilmaukset. Aineiston ryhmittelyssä aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään luokaksi ja nimetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Luokitteluyksikkö voi olla tutkittavan ilmiön ominaisuus, piirre tai käsitys. Abstrahoinnissa käsitteellistetään edellä saadut ilmaukset, minkä kautta muodostuu teoreettiset käsitteet ja johtopäätökset. Johtopäätösten tekemisessä pyritään ymmärtämään, mitä esille tulleet asiat merkitsevät. Pyritään ymmärtämään tutkittavia

heidän omasta näkökulmastaan käsin analyysin kaikissa vaiheissa. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 108 – 113.)

9.7. Tutkimusaineiston analysointi

Seuraavana (Taulukko 4) esittelen taulukon muodossa tutkimukseni eri vaiheet:

Taulukko 4. Tutkimuksen vaiheet

Tutkimuskysymys	Mitä ovat kuntalaisten mielipiteet Kangasalan julkisista palveluista sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnista?	Mitä lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä asioita tulee esille kuntalaiskyselyn kautta?	Mitä lasten hyvinvointiin liittyviä asioita tulee esille koululaisten vastauksista?
Aineisto ja aineiston kerääminen	Avoim kysymys N = 62+163+17	Avoim kysymys N = 62+163+17	Strukturoitu haastattelu N = 201
Analyysimenetelmät	Sisällönanalyysi NVivo 8	Sisällönanalyysi NVivo8	Tilastolliset menetelmät, SPSS
Tulosten raportointi	Luku 10.1 – 10.11 11.1 – 11.3	Luku 10.1 – 10.11 11.1 – 11.3	Luku 10.6.2 11.1 – 11.3

10. LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTI KANGASALLA

Tässä tutkimuksen ensimmäisessä analyysikappaleessa tarkastelen luokittelemiani ja teemoittelemiani neljää eri tutkimusaineistoani. Olen pitänyt aineistot erillään toisistaan ja kuntalaisten vastaukset olen liittänyt eri analyysiotsikoiden alle riippuen siitä mihin aineistoon vastaus kuuluu. Tutkimuksessani tuon esille kuntalaisten vastaukset suorina lainauksina, jotka erottuvat tekstistä *erilaisella fontilla* kirjoitettuna. Olen nimennyt tutkimusaineistot varhaiskasvatusaineistoksi, verkkokyselyaineistoksi, neuvolakyselyaineistoksi ja koululaiskyselyaineistoksi.

Ensimmäisessä alaluvussa otan esille kuntalaisten asumisen. Tarkastelen ensin lyhyesti Kangasalan kunnan tarjoamaa elinympäristön tilaa ja sen jälkeen tuon esille eri aineistoanalyysien sisältöä liittyen lasten, nuorten ja perheiden asumiseen ja elinympäristöön.

10.1. Lasten ja nuorten elinympäristö

Laadukas elinympäristö voi monin tavoin edistää lasten ja nuorten hyvinvointia ja sillä on tärkeä rooli ennalta ehkäisevässä lasten suojelussa. Yleisen käsityksen mukaan lasten ja nuorten toimintaympäristössä tärkeinä tekijöinä nähdään liikenneturvallisuus, lähiluonto, ystävien tapaamispaikat ja riittävät harrastusmahdollisuudet sekä kannustus omaehtoiseen liikkumiseen. Kangasalan kuntastrategian (2016) mukaan Kangasalla asumisen ja elämisen laatuun sekä turvallisuuteen kiinnitetään huomiota, kuntalaisen on mahdollista löytää vapaa-aikaansa monipuolista tekemistä ja kokemista. Koulu- ja päiväkotiympäristöjen laadukkuus on lasten ja nuorten kannalta olennaista. Kunnassa rakennetaan ja korjataan koko ajan uusia kouluja ja päiväkoteja. Siitä huolimatta koulu- ja päiväkotitilojen riittävyys on ollut huolen aiheena pitkään.

Seuraavassa taulukossa (Taulukko 5) olen koonnut eri tutkimusaineistoista havaintojen (vastausten) lukumäärät, jotka liittyvät asuin ympäristöön. Olen tutkinut laadullisen aineiston merkityksiä ja olen pilkkonut sisällöt teemoiksi, joiden mukaisesti olen laatinut taulukon.

Taulukko 5. Lapsen ja nuoren elinympäristöön liittyvien havaintojen lukumäärät eri aineistoissa

Kysely		Havaintojen lukumäärä
VARHAISKASVATUSAINEISTO		59
Leikkipuistot	Hyvin asiat Kehittämistoiveet	8 22
Turvallisuus	Hyvin asiat Kehittämistoiveet	6 7
Sijainti	Hyvin asiat Kehittämistoiveet	7 4
Sosiaalinen yhteisöllisyys	Hyvin asiat Kehittämistoiveet	3 2
VERKKOKYSELYAINEISTO		9
Liikenne	Hyvin asiat Kehittämistoiveet	0 7
Kasvu ympäristö	Hyvin asiat Kehittämistoiveet	0 2
NEUVOLAKYSELYAINEISTO		11
Asuin ympäristö	Hyvin asiat Kehittämistoiveet	4 7

Lapsen ja nuoren elinympäristöön liittyviä havaintoja varhaiskasvatuskyselyn kautta sain 59, verkkokyselyn kautta 9 ja neuvolakyselyn kautta 11. Varhaiskasvatuskyselyn havainnot liittyivät leikkipuistoihin, turvallisuuteen, sijaintiin ja sosiaaliseen yhteisöllisyyteen. Verkkokyselyaineiston kautta löydetyt havainnot liittyivät liikenteeseen ja kasvu ympäristöön. Neuvolakyselyaineiston havainnot painottuivat asuin ympäristöön. Seuraavana analysoin havaintoja eri aineistojen pohjalta.

10.1.1. Varhaiskasvatukseen liittyvien havaintojen analyysi

Asuin ympäristössä olevista leikkipuistoista kahdeksassa vastauksessa annettiin positiivista palautetta, joiden mukaan leikkikenttiä ja leikki puistoja on määrällisesti riittävästi. 22 vastauksessa välitettiin kehittämisideoita, joiden mukaan leikki puistoja puuttuu Ilkon alueella, Mannakorven alueella, Liutun ja Keskustan alueella.

Leikkipuistojen huonokuntoisuus, likaisuus ja vaarallisuus harmitti. Toivottiin myös lasten näkökulman huomioimista leikkipuistosuunnittelussa.

"Lasten leikkikentät ja päiväkotien pihat ovat liian aikuisten suunnittelema ja siis aikuisten näköisiä. Lasten tarpeet ja mielenkiinnon kohteet paremmin mukaan."

"Leikkipuistot ovat surkeat keskustan alueella"

"Osa leikkipuistoista on huonokuntoisia ja erittäin roskaisia (löytynyt jopa lasinsiruja ja huumeruiskuja)"

Asuinympäristön turvallisuutta tuotiin esille kaikissa kuudessa vastauksessa, joissa todettiin Kangasalla olevan turvallista olla ja elää.

"Kangasala on vielä turvallinen kunta lapsen kasvaa"

Turvallisuuteen liittyvät kaikki seitsemän kehittämistoivetta liittyivät liikenneturvallisuuteen. Toivottiin turvallisia kävelyteitä, risteyskiä ja kaahailijoitten kuriin laittamista.

"Kangasalan keskustassa kunnantalon kohdalla erittäin vaarallinen risteys, liikennemyyrä olisi tarpeen. Turvallinen liikkuminen erittäin tärkeää"

Kangasalan kunnan sijaintia pidettiin seitsemässä havainnossa hyvänä asiana. Neljässä vastauksessa toivottiin kuntasuunnitteluun kiinnitettävän huomiota.

"Tampereen läheisyys tuo lisää mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja"

"Kaukajärven seutu hyvä"

"Kuntasuunnittelun/kaavoituksen tulisi kulkea yhdessä muun ympäristön, infrastruktuurin ja palvelujen kanssa. Esim. jos Suoramman Pikonkankaan alueelle kaavoitetaan paljon nuorten perheiden asuntoja, pitäisi päivähoito- ja muihin palveluihin varautua ajoissa"

"Mielestäni kaikki on ihan hyvin, ainakin tässä meidän ympäristössä"

Sosiaalista yhteenkuuluvuutta pidettiin hyvänä asiana kolmen havainnon mukaan. Kahdessa vastauksessa tuotiin esille se, että leikkikavereita voisi olla enemmän.

"Nuorekas väestörakenne – paljon leikkikavereita"

"Leikkikavereita enemmän vapaa-ajalla"

10.1.2. Verkkokyselyaineiston analyysi

Kangasalan kunta asuinkuntana tuotti verkkokyselyn kautta yhdeksän havaintoa, jotka liittyivät asuinympäristöön. Kangasala asuinympäristönä tarjoaa vastaajien mukaan heikosti liikenneyhteyksiä Ruutanassa asuville, mikä vaikuttaa myös siihen, että

ruutanalaisten lasten ja nuorten harrastusmahdollisuudet vähenevät. Seitsemässä havainnossa julkista liikennettä toivottiin kehitettävän Kangasalan reuna-alueilla.

"Bussiyhteyksiä ei ainakaan Ruutanasta Kangasalan keskusta ja takaisin ole, joten Ruutanassa olevilla lapsilla harrastuksissa käyminen edellyttää aina, että vanhemmat pystyvät heitä kuljettamaan omilla autoillaan. Tiedän monia lapsia, jotka mielellään harrastaisivat, mutta eivät pääse harrastuksiin huonojen kulkuyhteyksien takia."

Sahalahdella asuvat kuntalaiset, joista kuntaliitoksen myötä vuonna 2005 tuli kangasalalaisia tuovat esille liikennepalvelujen vähäisyyden.

"Kangasalan reuna-alueiden julkisia yhteyksiä olisi hyvä parantaa iltojen ja viikonloppujen suhteen. esimerkiksi Sahalahdesta on viikonloppuisin hirtittävän hankala päästä edes Kangasalan keskusta kun linja-autot kulkevat niin huonosti. Jos lauantaisin lähtee 14.30 bussilla Tampereelle ostoksille niin shoppailu reissulta kotiutuu julkisilla sunnuntain puolella 1.05 (ja sekin on epävarmaa, sillä vuoro tulee ainoastaan tarvittaessa.)"

Verkkokyselyn kautta tulleet kaksi havaintoa liittyen asuinympäristöön sisälsivät turvallisuusnäkökulman. Turvallisuutta saadaan lapsille ja nuorille harrastusmahdollisuuksien kautta, sillä mielekäs tekeminen koettiin hyvinvointia vahvistavaksi tekijäksi. Teiden valaistus ja hyvät bussiyhteydet koettiin myös turvallisuutta lisääväksi. Myös turvallinen asuinympäristö ja virikkeellinen kasvuympäristö lisäävät lasten ja nuorten hyvinvointia

"Perheiden täytyy kuitenkin saada valita asuinpaikkansa omien tarpeidensa mukaan ilman, että heidän valintansa heikentää lasten turvallisuutta. Kaikille koululaisille on järjestettävä turvallinen koulumatka riippumatta heidän asuinpaikastaan."

"Kangasalla tulisi suosia sellaista yhdyskuntasuunnittelua, joka takaa lapsille turvallisen ja virikkeellisen kasvuympäristön. Uusia pientaloalueita tulisi rakentaa lähelle kouluja, päivähoitopaikkoja ja harrastusmahdollisuuksia sekä säilyttää riittävästi puistoja ja metsiköitä lasten leikkejä varten."

10.1.3. Neuvolakyselyaineiston analyysi

Neuvolan aineisto sisälsi 11 havaintoa liittyen asuinympäristöön. Neljässä vastauksessa annettiin hyvää palautetta Kangasalan kunnan asuinkunnalle, sen hyville ulkoilumaastoille, uimarannoille, hyville kirjastopalveluille ja leikkikentälle.

"Lähellä on leikkikenttä, jossa on hyväkuntoiset keinut, liukumäki, hiekkalaatikko jne."

Asuinympäristöön liittyvät kehittämistoiveet kaikki seitsemän havaintoa liittyivät tekemiseen ja harrastamiseen. Toivottiin lisää jumppaa, liikuntamahdollisuuksia, perhekahvilaa, kulttuuritarjontaa, pulkkamäkeä.

"Kulttuuritarjontaa voisi monipuolistaa esim. lastenteatterilla ja elokuvilla (nykyistä useammin). Kotieläinpiha ja hoidettu pulkkamäkialue olisivat myös toivelistan"

kärjessä...lapsille suunnattu luontopolku tms. Musiikkileikkikouluihin lisää ryhmiä (kaikki halukkaat eivät aina mahdu mukaan)."

10.2. Lasten ja nuorten vapaa-aika ja harrastukset

Asumiseen ja elinympäristöön liittyy oleellisesti kunnan mahdollistamat harrastusmahdollisuudet, minkä myös kuntalaisten antamien vastausten lukumäärä osoittaa. Varhaiskasvatusaineistossa oli löydettävissä 147 eri havaintoa ja verkkokyselyn aineistossa 19 havaintoa, jotka liittyvät vapaa-aikaan ja harrastuksiin. Tässä alaluvussa tuon esille tutkimukseni ensimmäisen analyysivaiheen pohdintaa lasten ja nuorten vapaa-ajasta ja harrastuksista eri tutkimusaineistojen kautta. Seuraavassa taulukossa (Taulukko 6) tuon esille eri tutkimusaineistoista havaintojen (vastausten) lukumäärät.

Taulukko 6. Lasten ja nuorten vapaa-aikaan liittyvien havaintojen lukumäärä eri aineistoissa

Kysely		Havaintojen lukumäärä
VARHAISKASVATUSAINEISTO		147
Harrastustoiminta	Hyvin asiat	82
	Kehittämistoiveet	65
VERKKOKYSELYAINEISTO		19
Harrastustoiminta	Hyvin asiat	0
	Kehittämistoiveet	19

10.2.1. Varhaiskasvatusaineiston analyysi

Varhaiskasvatuskyselyn 82 havainnossa tuotiin esille tyytyväisyyttä kunnan harrastusmahdollisuuksiin ja harrastustarjontaan. Kangasalla todettiin 16 havainnon mukaan olevan riittävästi ja monipuolisia harrastusmahdollisuuksia lapsille ja lapsiperheille.

”Lapsille löytyy tekemistä ja harrastuksia joko yksin tai yhdessä vanhempien kanssa”

25 vastauksessa kerrottiin liikuntaan ja urheiluun liittyvää teemaa, joiden mukaan Kangasalan luonto itsessään tarjoaa hyvät liikuntamahdollisuudet ja että liikuntapaikkoja, urheilukenttiä hoidetaan hyvin.

"Harrastusmahdollisuudet, mm. uimapaikat, urheilukentät, maastoreitit, puistot, luistelupaikat"

"Liikuntamahdollisuudet. esim. Suoraman luistelukenttää on jäädytetty erinomaisesti, samoin ladut on hoidettu todella hyvin. Ny ton uimahallikin tulossa."

Kulttuuriharrastuksista kirjaston hyvä toiminta sai kiitosta 18 havainnossa. Kangasala sai uuden kirjaston kirkonkylän keskustaan huhtikuussa 2010, mutta myös vanhaan kirjastoon ja sivukirjastoihin oltiin erittäin tyytyväisiä. Lasten satutunnit olivat mieluisia hetkiä lapsille ja perheille.

"Kirjastot on hyviä ja toimivia"

Uimahallia on odotettu saatavan Kangasalan kuntaan vuosia, siksi myös 11 havainnossa uimahalliin liittyvä teema sai oman ison merkityksen. Vastauksissa uimahallin rakentaminen otettiin helpottavana ja hyvänä asiana vastaan.

"Uimahallin saaminen lapsille kuntaan on hieno asia"

"Uimahallia odotetaan paljon"

Yhdeksässä havainnossa mainittiin Kangasalan luonto ja sen suomat hyvät mahdollisuudet harrastaa ja olla perheen kanssa luonnossa.

"Puhdas luonto, sen suomat moninaiset mahdollisuudet"

Musiikin ja taiteen harrastamiseen oltiin myös tyytyväisiä kolmen havainnon perusteella.

"Muitakin harrastusmahdollisuuksia on hyvin (tanssi ja muskari)."

Vapaa-aikaan ja harrastustoimintaan löytyviä kehittämistoiveita löytyi 65 havainnosta. 12 havainnon mukaan harrastustoimintaa pitää lisätä tai harrastustoiminnan ajankohtiin kuuluu kiinnittää huomiota. Harrastustoiminnan puuttuminen näkyy Sahalahden alueella.

"Joku iso leikkipuisto, johon tekemistä kaiken ikäisille lapsille"

"Käytännössä ei mitään harrastusmahdollisuuksia. Aiempina talvina on ollut mm. muskari, taidekerho ja erilaisia jumppia. Tänä talvena oli yksityisen järjestämänä telinejumppa, joka loppui kun Sariolassa alkoi remontti."

"Paikkoja tämän hetken aktiviteeteissa on todella niukasti ja ajat milloin niitä järjestetään eivät ole hyviä, koska on paljon sellaisia palveluita/aktiviteetteja, jotka ovat keskellä arkipäivää, näihin ei ole mahdollista lapsen osallistua kun on päivät tarhassa"

28 havainnossa pyydettiin erilaisia liikunta- ja urheilumahdollisuuksia lapsille. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että urheilukenttien pukukopit olisivat auki ja siistit. Toiveissa tuli

myös esille kilpaurheilun ja tavallisen urheilun välinen suhde. Toivottiin sijaa myös ei kilpailuun tähtäävälle urheilumahdollisuuksille.

"Ei harrastusmahdollisuuksia alle 4-vuotiaille, esim. temppukerhoja vanhempien kanssapäivällä (Sahalahti)"

"Talvella kentille maalit ja kolat/lanat"

"Kesällä kentille ei aina kehtaa mennä, kun/jos seurojen treenit. Jotenkin olisi hyvä tietää, milloin voi mennä ns. kuka vaan pelaamaan, ettei ole tiellä"

Uimahalliin toivottiin erilaisia uintiryhmiä ja uimakouluja lapsille 12 eri vastauksessa.

"Voisi olla äiti-lapsi jumppaa, erilaisia touhupäiviä, jolloin ohjattua toimintaa veden äärellä"

Kulttuuritoiminta mainittiin 8 vastauksessa.

"Lisää lastenkulttuuria; teatteriesityksiä ja lastenkonsertteja"

"Missä ovat pienten (päiväkotilasten) konsertit, näytelmäesitykset, elokuvat, taidetapahtumat tai museoretket? Vieraita esiintyjä esim. lukiolle ja talo täyteen katsomaan ja kuuntelemaan 2-4 krt/lukukausi"

Musiikin harrastajat toivoivat viidessä havainnossa musiikkiin liittyviä harrastusmahdollisuuksia.

"Sahalahdella ei ole lainkaan muskaria, äiti-lapsi ryhmää"

"Taide- ja musiikkikasvatuksen kerho- tai resurssikeskus, vrt. esim Tampereella Tammelan ent. pk:n nykytoiminta"

10.2.2. Verkkokyselyaineiston analyysi

Verkkokyselyn kautta 19 havaintoa liittyi kunnan tarjoamien harrastusmahdollisuuksien kehittämiseen.

"Voisiko nuorilta itseltä säännöllisesti kysyä, mitä he toivoisivat", kysyy eräs vastaaja verkkokyselyn kautta. Kuntaan toivottiin enemmän nuorisokulttuuriin kuuluvaa harrastustoimintaa: sählyä, graffiittiseinää, kickboxingia, skeittirataa, musiikin ja taiteen harrastusmahdollisuuksia, uimakouluja, tempukouluja, ratsastusta, sählyä. Koripallotelineitä myös koripallon pelaamiseksi toivottiin ja välitettiin myös tieto, että tyttöjen koripalloharrastus on päässyt alkuun.

"Koripallo nostaa nyt päätään Kangasalla tyttöjen joukkueilla, kts. KU-68:in sivut"

"Nuorten yhteisöllisyyden kehittämisen kokisin haasteeksi ja vaihtoehtojen tarjoaminen tietokonepeleille olisi tärkeää hyvinvoinnin kannalta. Lapset pelaa aika paljon tietokonepelejä, koska vanhemmilla usein pitkiä työpäiviä ja mielenkiintoisia harrasteita ei ole tarjolla lyhyen matkan sisällä."

”Nuorille pitää taata kokoontumistiloja ja harrastustiloja (bändit, taiteet).”

Myös maksuttomat harrastusmahdollisuudet ja ei kilpailuun tähtäävät harrastusmahdollisuudet laajentaisivat kuntalaisten mukaan nuorten ja lasten osallistumista, mikä puolestaan lisää lasten ja nuorten hyvinvointia.

”Ala- ja yläasteikäisten edullinen tai maksuton kerho- tai harrastetoiminta on tärkeää etenkin nyt taantuman uhatessa. Kalliit harrastukset menevät jäihin niissäkin perheissä, joissa niihin ennen oli varaa. Mielenkiintoinen toiminta tukee lasten ja nuorten mielenterveyttä.”

Vammaispalveluilla ja kehitysvamma palveluilla edistetään vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Palveluilla pyritään poistamaan vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Erityislusten harrastustoimintaa toivottiin Kangasalle.

”Kunnan erityislapsille/nuorille ei järjestetä tällä hetkellä minkäänlaisia harrastusmahdollisuuksia. Kehitysvammaisen lapsi ei pysty harrastamaan ns. tavallisissa ryhmissä. Monen mutkan kautta olemme päässeet Tampereelle erityisryhmien uimakouluun, josta lapseni nauttii aivan mahdollottomasti. nyt kun meille valmistuu uimahalli, toivon hartaasti, että tämä epäkohta korjaantuisi ja erityislapsemme/nuoremme saisivat myös mahdollisuuden harrastaa yhdessä. Itse olen valmis ainakin toimimaan lapseni avustajana harrastuksissa, kun vain olisi paikka ja asiantunteva opastaja niitä pitämässä.”

Eräässä vastauksessa tuotiin esille muiden kuntien tavasta järjestää harrastustoimintaa.

”Jyväskylässä on tehty päätös siirtymisestä perusliikuntapaikkojen maksuttomuuteen alle 18-vuotiaille. Perusteluissa mainitaan, että lasten ja nuorten liikunnan tukeminen, edistäminen ja kehittäminen on keskeinen osa liikuntalain arvopohjaa. Lasten ja nuorten liikkumisen lisääminen kaikissa muodoissaan on ensiarvoisen tärkeää hyvinvoinnin ja terveyden kannalta. Esim. jääkiekon harrastaminen maksaa Kangasalla enemmän kuin Tampereella mm. nähtävästi sen vuoksi, että kunta ei tue jäähallimaksuissa.”

10.3. Lasten ja nuorten fyysinen ja psyykinen hyvinvointi

Tässä alaluvussa tarkastelen lasten ja nuorten fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia ja terveydenhuoltoa. Olen pilkkonut aineistojen sisällöt eri teemoiksi aineistoista nousseiden havaintojen mukaisesti. Ensimmäisenä analysoin varhaiskasvatusaineistoa ja tarkastelen neuvolapalveluita, lääkäripalveluita, hammashoitopalveluita, puheterapiapalveluita, perheneuvolapalveluita ja mielenterveystoimiston Kodikas-palvelua. Kangasalan kunnassa perheneuvolapalvelut ovat terveydenhuollon organisaation alaisuudessa, joten pidän perheneuvolapalveluihin liittyvän aineistoanalyysin

terveydenhuoltoon ja lapsen ja nuoren fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin liittyvänä osiona. Varhaiskasvatuskyselyaineistoanalyysin jälkeen etenen tutkimuksessani analysoiden verkkokyselyaineistoa ja neuvolakyselyaineistoa. Tämä on ensimmäinen tutkimukseni aineistoanalyysivaihe liittyen lasten ja nuorten psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin.

Seuraavassa taulukossa (Taulukko 7) olen koonnut eri tutkimusaineistoista havaintojen (vastausten) lukumäärät liittyen lasten ja nuorten fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin.

Taulukko 7. Lapsen ja nuoren fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin liittyvien havaintojen lukumäärät eri aineistoissa

Kysely		Havaintojen lukumäärä
VARHAISKASVATUSAINEISTO		82
Neuvola	Hyvin asiat Kehittämistoiveet	37 4
Lääkäri	Hyvin asiat Kehittämistoiveet	11 15
Hammashoito	Hyvin asiat Kehittämistoiveet	4 4
Puheterapia	Hyvin asiat Kehittämistoiveet	0 4
Perheneuvola	Hyvin asiat Kehittämistoiveet	2 0
Kodikas-palvelu	Hyvin asiat Kehittämistoiveet	1 0
VERKKOKYSELYAINEISTO		2
Neuvola	Hyvin asiat Kehittämistoiveet	0 2
NEUVOLAKYSELYAINEISTO		10
Puheterapia	Hyvin asiat Kehittämistoiveet	0 1
Perheneuvola	Hyvin asiat Kehittämistoiveet	0 1
Neuvola	Hyvin asiat Kehittämistoiveet	7 1

10.3.1. Varhaiskasvatusaineiston analyysi

Neuvolapalvelut on tarkoitettu koko kunnan väestölle terveyden edistämisen ja ylläpitämisen tueksi. Neuvolatyön tavoite on lisätä lasta odottavien ja lapsiperheiden hyvinvointia ja terveyttä. Neuvola tuottaa ennaltaehkäiseviä terveyspalveluita, liittyen perhesuunnitteluun, äitiyshuoltoon - ja lastenneuvolan palveluihin. Neuvolassa asiointi on maksutonta ja vapaaehtoista. Neuvolan keskeisiä työmuotoja ovat vastaanotto toiminta, kotikäynnit, perhevalmennus, ryhmätoiminta, puhelinneuvonta ja koulutus ja teemapäivät.

Tyytyväisyyttä neuvolapalveluihin löytyi 37 havainnosta. Tyytyväisyyttä kuvattiin lyhyesti ja ytimekkäästi lähes kaikissa vastauksissa ”Hyvä neuvolajärjestelmä”. Terveystoimintajilta saa tarvittavat ohjeet ja todistukset ja terveydenhoitajia on mahdollista tavoittaa myös puhelimitse.

”Neuvolapalvelut. Meidän perheellä on onni ollut saada ammattitaitoisia ja lapsista välittäviä ihmisiä.”

Aineiston neljä havaintoa liittyi neuvolatoiminnan kehittämiseen ja esitettiin toivetta saada pysyvät neuvolan työntekijät, muutosta alueellisiin eroihin toimintatavoissa ja pyydettiin varhaista puuttumista.

”Lasten hyvinvointia edistävät parhaiten omat vanhemmat, joten lisää tietoa, koulutusta ja välittämistä neuvolaan. Synnytyksen jälkeinen masennus tunnustetaan ja osin hoidetaan huonosti.”

Kangasalan kunnan terveyskeskus toimii alueellisen väestövastuun periaatteella. Jokaiselle kuntalaiselle ja samalle ruokakunnalle on nimetty oma lääkäri. Kiireettömässä hoidossa hoitotakuu toteutuu Kangasalla seuraavasti: 44 % asiakkaista saa ajan viikon sisällä, 28 % 1-3 viikon sisällä ja 27 % ajanvaraus menee yli 3 viikon. Lääkäripalveluihin oltiin varhaiskasvatuskyselyn mukaan tyytyväisiä 11 vastauksessa ja kehittämistoiveita tuli esille 15 havainnossa. Tyytyväisyyttä koettiin omalääkäreihin, joiden vastaanotolle pääsee nopeasti. 11 havainnoista kahdessa omalääkäriksi miellettiin myös yksityisaseman lääkäri.

”Omalääkärille saa ajan nopeasti”

”Onneksi Kangasalla on hyvin toimiva yksityinen lääkäriasema. Helpottaa sairastelua.”

Kangasalan terveyskeskuksessa päivystysvastaanotto on tarkoitettu kiireellistä lääkärinhoitoa tarvitseville ilman ajanvarausta klo 8-21 välisenä aikana. Yöpäivystys on

klo 21 - 08 välisenä aikana Valkeakosken aluesairaalan poliklinikalla. Välitön ja kiireellinen hoito 1-3vrk sisällä toteutuvat sekä väestövastuualueilla että päivystysluonteisesti ensihoidossa. Ensihoidossa lääkärin vastaanotolle jonotuksen keskiarvo viikolla 4 (tammikuu 2009) oli 1 tunti 23 minuuttia. Kehittämistoiveet liittyvät pääsääntöisesti päivystykseen. Lasten kanssa jonottaminen päivystyksessä koettiin epämiellyttäväksi. Lastenlääkäreitä tai 24 h auki olevaa lastenlääkäripalvelua ja apteekkipäivystystä toivottiin kuntaan, samoin parempia silmälääkäreitä.

”Terveyskeskuspalvelut huonot, päivystyksessä liian vähän lääkäreitä, jonot siis pitkät.”

”Keskusterveysaseman päivystyksessä lapset voitaisiin ottaa pikemmin sisään.”

Hammashoitopalvelut otettiin esille neljässä havainnossa, jossa Kangasalan kunnan hammashoito todettiin yksiselitteisesti hyväksi.

”Olemme tyytyväisiä hammashoitoon.”

Neljässä havainnossa pyydettiin aikaisempaa puuttumista hammashoito-ongelmiin ja hammaslääkärille pääsy koettiin vaikeaksi.

”Liian pitkät jonot hammaslääkärille ja suuhygienistille.”

”Aikaisempi puuttuminen hammasongelmiin (esim. oikominen).”

Perheneuvola ja mielenterveystoimisto muodostivat sosiaali- ja terveystieteiden organisaatiossa psykososiaalisen palvelualueen 1.1.2009 alkaen tapahtuneen sosiaali- ja terveystoimen yhdistymisen ja kunnan organisaatiouudistuksen myötä. Perheneuvola antaa asiantuntija-apua kasvatukseen ja perheeseen liittyvissä asioissa sekä lapsen myönteistä kehitystä edistävää sosiaalista, psykologista ja lääketieteellistä tutkimusta ja hoitoa. Perheneuvonnan tavoitteena on luoda edellytykset lapsen turvalliselle kasvulle ja kasvuolosuhteille, lisätä perheen ja perheenjäsenten toimintakykyä ja psykososiaalista hyvinvointia sekä poistaa niitä haittaavia esteitä.(Kangasalan kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009, 29.)

Perheneuvolan nuorisopsykiatrisen työryhmän asiakkaiksi otetaan psyykkisistä ongelmista kärsiviä nuoria eli yleensä yläasteen oppilaita tai sellaisia peruskoulunsa päättäneitä nuoria, jotka eivät vielä ole itsenäisiä aikuisia (lukiolaiset, ammattikoululaiset, ilman jatko-opintopaikkaa olevat nuoret, jotka asuvat vielä kotona). Viitteellinen ikähaarukka on 13 – 22 -vuotta. 18-vuotta täyttänyt nuori on ensisijaisesti mielenterveystoimiston asiakas, jos hän on jo muuttanut pois kotoa ja

mielenterveysongelmien voidaan olettaa jatkuvan pitkälle aikuisiälle. (Kangasalan kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009, 29.)

Perheneuvolan asiakasmäärä kasvoi vuodesta 2007 vuoteen 2008 yhteensä 590 asiakkaalla, mikä suurimmaksi osaksi selittyy nuorten asiakkaiden määrän kasvulla nuorisopsykiatrisessa työryhmässä, jossa vuonna 2008 kävi yhteensä 183 nuorta asiakasta. Asiakkaista tyttöjä oli 104 ja poikia 79. Perheneuvolasta (2009) saadun tiedon mukaan suurin osa (72 %) nuorista oli yläasteikäisiä (131 nuorta). (Kangasalan kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009, 29.)

Perheneuvolan (2009) antaman tiedon mukaan nuorisopsykiatrisen työryhmän asiakaskunnan nuorten psyykkisten ongelmien vakavuus tuli yllätyksenä. Yleisimpiä diagnooseja perheneuvolan nuorilla asiakkailla olivat vaikea masennustila (24 % / 44 nuorta) ja ahdistuneisuushäiriöt (6 % / 11 nuorta) kuten pakko-oireinen häiriö, paniikkihäiriö ja sosiaalisten tilanteiden pelko. Muunlaisesta masentuneisuudesta ja/tai ahdistuneisuudesta kärsi 44 % / 80 nuorta. Käytösongelmista, aggressiivisuudesta tai vihaisuudesta oli kyse 9 %:n kohdalla (16 nuorta). Vakavasta sairastumisesta tai vakavan sairauden uhasta kertovia psykoottisia oireita oli 4 %:lla (7 nuorta). Perheeseen tai kotiin liittyviä vaikeuksia (esim. vanhempien ero, erityisen ongelmallinen suhde toiseen vanhempaan, vanhemman psyykkinen sairaus tai päihdeongelma, perheväkivalta) oli 22 %:lla (41 nuorta). Traumaattinen kokemus (esim. vanhemman itsemurha, raiskaus) oli pahoinvoinnin taustalla 5 %:lla (10 nuorta). Usein psyykkinen pahoinvointi oli alkanut vuosia sitten ja päässyt pahentumaan erityisen vakavaksi. Moni nuori tuli hoitoon kriisitilassa. (Kangasalan kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009, 29–30.)

Aineiston kahdessa havainnossa tuotiin esille tyytyväisyyttä perheneuvolapalveluihin.

Palveluiden saatavuutta pidettiin hyvänä.

”Terveysthuolto ja erikoissairaanhoidon palvelut, kuten psykologi helposti saatavilla perheneuvolassa.”

Puheterapiapalveluita puolestaan toivottiin kehitettävän neljän havainnon mukaisesti.

”Puheterapiapalvelut, miinus, miinus, miinus.”

”Puheterapeutille liian pitkät jonot.”

Mielenterveystoimiston Kodikas-projekti sai aineistossa yhdeltä vastaajalta 10 pistettä.

”Kodikas-projektille 10 pistettä. Vanhempien jaksaminen, varsinkin erityistilanteissa on ensiarvoisen tärkeää lapsen kannalta.”

10.3.2. Verkkokyselyaineiston analyysi

Kahdessa havainnossa tuotiin esille neuvolan toimintaa koskevia kehittämisehdotuksia. Matalaa kynnystä puuttumiseen toivottiin, sillä neuvolat koettiin paikaksi, jossa vanhempien tukeminen toteutuu. Vertaistuen merkitystä korostettiin.

”Neuvola Vatialassa on onnistunut sellaisessa asiassa, jolla voitaisiin auttaa montaa äitiä, ja se asia on vertaistukiryhmä 1. lapsen syntymän jälkeen. Eli suurin piirtein saman ikäisten lasten äidit kutsutaan ohjattuun ”palaveriin” kolme kertaa lapsen syntymän jälkeen ja tämän jälkeen voidaan jatkaa tapaamisia ryhmän kesken mikäli näin halutaan.”

10.3.3. Neuvolakyselyaineiston analyysi

Terveystieteiden palveluihin tarkoittaen neuvolapalveluita oltiin tyytyväisiä seitsemän havainnon mukaan. Eräästä vastaajasta tuntui mukavalta, kun viranomainen tuntee asiakkaan.

”On vielä pieni vauva joten tähän en osaa sanoa, kun kokemusta ei ole. Neuvolapalvelut toimivat hyvin nyt. Toivon niiden pysyvän yhtä hyvinä, on kiva kun neuvolan tädit tuntevat nimellä.”

Terveystieteiden kehittämistoiveet liittyivät kolmessa eri havainnossa puheterapeuttien lisäämiseen, perheneuvolapalveluita lisäämiseen ja sijaisten saamiseen neuvoloihin.

10.4. Lasten päivähoito

Kangasalan kunnan organisaatiomuutoksessa päivähoito on yhdistetty hyvinvointitoimialaan kuuluvaan sivistystoimeen 1.1.2009 alusta alkaen, jolloin palvelualueen nimi muutettiin varhaiskasvatukseksi. Kangasalla varhaiskasvatuksen onnistuneen toteutumisen tavoitteena on hyvinvoiva lapsi. Varhaiskasvatuksen palvelualue sisältää päiväkotitoiminnan, perhepäivähoidon eri toimintamuotoineen, viriketoiminnan, kotihoidon tuen ja kuntalisän sekä yksityisen hoidon tuen ja kuntalisän sekä ostopalvelut muilta kunnilta.

Tässä alaluvussa tarkastelen teemoja, jotka olen ensimmäisessä aineistoanalyysissä löytänyt liittyen lasten varhaiskasvatukseen. Teemoihin liittyvien havaintojen lukumäärät tuon esille seuraavassa taulukossa (Taulukko 8). Teemat ovat

varhaiskasvatuksen sisältö, henkilökunta, ryhmäkoko, päivähoitomuoto, päivähoitopaikkojen lukumäärä, hoitopaikan sijainti, laatu ja päivähoitotilat.

Taulukko 8. Varhaiskasvatukseen liittyvien havaintojen lukumäärät eri aineistoissa

Kysely		Havaintojen lukumäärä
VARHAISKASVATUSAINEISTO		264
Sisältö	Hyvin asiat	52
	Kehittämistoiveet	30
Henkilökunta	Hyvin asiat	29
	Kehittämistoiveet	22
Ryhmäkoko	Hyvin asiat	6
	Kehittämistoiveet	34
Päivähoitomuoto	Hyvin asiat	11
	Kehittämistoiveet	17
Määrä	Hyvin asiat	7
	Kehittämistoiveet	18
Etäisyys	Hyvin asiat	5
	Kehittämistoiveet	10
Laatu	Hyvin asiat	12
	Kehittämistoiveet	1
Päivähoitotilat	Hyvin asiat	8
	Kehittämistoiveet	2
VERKKOKYSELYAINEISTO		15
Ryhmäkoko	Kehittämistoiveet	10
Päivähoito yleensä	Kehittämistoiveet	5
NEUVOLAKYSELYAINEISTO		14
Määrä	Hyvin asiat	0
	Kehittämistoiveet	9
Päivähoito yleensä	Hyvin asiat	2
	Kehittämistoiveet	3

10.4.1. Varhaiskasvatusaineiston analyysi

Varhaiskasvatuksen vastauksista päivähoiton sisältöihin oltiin tyytyväisiä 52 havainnon mukaan. Tyytyväisyyttä koettiin toimivasta ja virikkeellisestä päivähoidosta, lasten ohjauksesta, kodinomaisesta ja turvallisesta toiminnasta.

"Kaikki on hyvin. Perustarpeet kohdallaan. Aktiviteettia riittävästi. Opetetaan ryhmässä toimimista, mikä on ainoalle lapselle hyväksi"

Vaihtelevaan ja monipuoliseen päivähoitopäiviin oltiin tyytyväisiä.

"Päivä tarhassa on monipuolinen. Retkiä ja ohjelmaa on kivasti. Urheilu ulkona, hiihto+ luistelu on ollut meidän tarhalaiosten suosikkeja. Hyvät tavat"

Lasten huomioiminen ja lapsen kohtelu koettiin myös hyväksi.

"On tunne että lapsi saa aikaa ja tilaa itselleen eikä pakoteta aikuismaailman pakkoaikatauluihin tiukasti kellon mukaan. Monipuolista ja virikkeellistä mutta silti rauhallista. Ulkoilevat ja kokeilevat kauden juttuja esim. luistelu, hiihto. Päiväunetkin nukkuu hoidossa vaikka kotona ei. On kuitenkin hyvä levätä varsinkin jos on pitkä päivä"

"Lasta kuunnellaan, kehutaan ja autetaan tarvittaessa. Annetaan lapselle tietyt säännöt, kuinka ollaan, esim. ei saa lyödä kaveria tai ottaa lelua toisen kädestä"

Yhdessä olo ja vanhempien ja päivähoito henkilökunnan yhteistoiminta lapsen parhaaksi tuotiin esille.

"Aikuisen jatkuva läsnäolo ja henkisen ja sosiaalisen kasvun seuranta sekä vanhempien että ammattilaisten taholta"

Päivähoiton kehittämissuositukset, joita tuli esille 30 havainnossa, painottuivat retkien ja tapahtumien lisäämiseen, liikunnallisten toimintamuotojen lisäämiseen ja tiedonkulkuun.

"Viestivihko voisi olla myös hyvä keino tehostaa henkilökunnan raportointia päivän kulusta vanhemmille!"

"Päivähoitohakemukset ja lehti-ilmoitukset vaikeaselkoisia"

Myös kiireettömiä päivähoitopäiviä toivottiin.

"Päivähoitolta toivon kiireettömyyttä, läsnäoloa ja leikin arvostusta, jotta lapset saavat olla lapsia. Suorittaminen ja kiireet ovat aikuisen maailmaa"

Toisaalta toivottiin lisää toimintaa.

"Toivoisin lisää toiminnallisuutta, jumppaa, musiikkihetkiä, yhteistä askartelua tms. päiväkotiin, että hoitopaikka olisi muutakin kuin lasten säilytyspaikka. Pidän asiaa todella tärkeänä, koska monet lapset siellä 8-9 h. joka päivä, koko lapsuutensa ennen kouluikää"

Varhaiskasvatuksen kautta tehty kysely toimi myös kanavana antaa palautetta viranomaisille. Päivähoidon henkilökunta sai 51 havainnossa palautetta, joista 29 positiivista palautetta. Henkilökuntaa pidettiin ammattitaitoisena, iloisena, mukavana, parhaansa tekevinä, työnsä osaavina, koulutettuina, asiantuntevina, motivoituneina, ihanina ja ystävällisinä. Henkilökunnan kanssa yhteistyön tekeminen on mutkatonta.

"Ihanat, turvalliset hoitajat"

22 havainnossa esitettiin kehittämistoiveita henkilökuntaan liittyviin asioihin, jotka kaikki liittyivät hoitajien vaihtuvuuteen. Lapsella toivottiin olevan sama ja tuttu hoitaja.

"Päiväkoti- ja eskariryhmien aikuisia ei pitäisi siirrellä niin usein. Eikä ainakaan kesken vuotta."

"Jatkuvasti vaihtuvat hoitajat päiväkodissa. lapseni on ollut Suoraman päiväkodissa 2,5 vuotta ja tänä aikana hänellä on ollut 20-30 hoitajaa. ja hän on vasta 4 vuotias."

Päivähoidon ryhmäkoko puhututti vanhempia paljon ja kehittämistoiveita esiintyi 34 havainnossa.

"Alle 3-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmät on aivan liian suuria. TURVALLISUUS, FYYSINEN ja PSYKKINEN. Vähemmän lapsia ryhmiin tai enemmän aikuisia"

"Ryhmäkoot päiväkodissa pienemmiksi, että lapsen olisi edes jotenkin "mielekästä" käydä päiväkotia, varsinkin pienempien osalta"

Kuudessa havainnossa tuotiin esille myös tyytyväisyyttä ryhmäkokoisiin.

"Ryhmä ovat sopivan kokoisia ainakin meidän lasten kohdalla."

"Ryhmäkoot olleet vuorotarhassa pieniä"

Kangasalla on 23 päiväkotia. Päivähoitoyksiköt tarjoavat iltahoitoa erikseen sovittaessa edellyttäen että iltahoidon tarve johtuu vanhempien työajasta tai iltaopiskelusta. Perhepäivähoidon toimintamuotoina on hoitajan kodissa tapahtuva perhepäivähoito tai lapsen kotona tapahtuva perhepäivähoito, mikäli lapsella on erityisen vaikea sairaus tai vamma ja hoitoa on mahdoton järjestää muissa päivähoitojen hoitomuodoissa. Vanhemmat voivat järjestää alle kouluikäisen lapsen hoidon yksityisen hoidon tuen avulla. Lakisääteisen tuen lisäksi Kangasalla maksetaan yksityisen hoidon tuen kuntalisää. Vuonna 2008 yksityisen hoidon kuntalisää sai Kangasalla 181 lasta, mikä on 6,3 % kaikista alle kouluikäisistä lapsista.

Lapsi voi tarvita tukea eri kehityksen osa-alueilla eripituisia aikoja ja tuen tarve voi ilmetä eri tavoin eri ympäristöissä ja tilanteissa. Lapsen tarvitsemat tukitoimet järjestetään mahdollisimman pitkään siihen päivähoitopaikkaan, missä lapsi on hoidossa. Muutamissa päiväkodeissa on integroitu pienryhmä tukea tarvitseville lapsille. Näihin ryhmiin tukea järjestetään kiertävien erityislastentarhanopettajien ja ryhmäavustajien avulla. Ensisijainen tukimuoto on pedagoginen kuntoutus, jossa huomioidaan lapsen yksilölliset tarpeet. Lapsen tarvitsema tuki aloitetaan mahdollisimman varhain.

Erilaiset päivähoitomuodot antoivat aihetta myönteiseen palautteeseen 11 havainnossa.. Vastauksissa oltiin tyytyväisiä, kun on valittavana päiväkotihoito, vuorohoito tai perhepäivähoito.

”Yksittäistä perhettä on pyritty kuuntelemaan ja kuulemaan päivähoitoratkaisuja tehtäessä”

Toisaalta 17 vastauksessa esitettiin toiveina erilaisten päivähoidon mahdollisuutta. Päivähoitoa toivottiin järjestettävän vanhemman tukemiseksi erityistilanteissa.

”Tilapäisen päivähoidon tarjoaminen, jos on tarvetta esim. äiti on kotona vauvan kanssa ja äidin jaksamisen kannalta”

”Tilapäisen hoidon joustava saaminen sekä päiväkotipaikan säilyminen, vaikka lapsi olisi välillä kotihoidossa, voisivat lisätä halukkuutta hoitaa lasta kotona”

Päivähoidon joustavaa järjestelyä toivottiin myös perheen eri ikäiset lapset huomioon ottaen.

”Pitäisi myös olla vaihtoehtoja esim. perheille, joissa on vauva ja leikki-ikäinen ja leikki-ikäistä pidetään päiväkodissa vain siksi, että ”paikka säilyy” ja ”saa virikkeitä”.

Myös vieraskielisiä päivähoitopaikkoja toivottiin.

”Englanninkielisiä päivähoitopaikkoja lisää (kokopäivä)”

Päivähoidon määrään liittyviä seikkoja löytyi 23 havainnossa, joista kahdeksan havainnon mukaan päivähoitopaikkoja on riittävästi ja 18 havainnossa toivottiin lisää päivähoitopaikkoja.

” Mielestäni Kangasalla on suhteellisen tiheä päivähoitoverkko. Tarjolla on myös pieniä päiväkoteja ja perhepäivähoitoa.”

”Subjekttiivinen päivähoito-oikeus on meidän kohdalla toteutunut.”

”Lisää päivähoitopaikkoja.”

”Jos paikkoja puuttuu, niin on ”tekohengitystä” kasvattaa nykyisten ryhmien kokoja.”

Päivähoitopaikan sijaintiin ja etäisyyteen liittyi 15 havaintoa, joista viidessä todettiin tyytyväisyyttä ja 10 havainnossa otettiin kantaa päivähoitopaikan etäisyyteen.

” Päivähoitopaikkojen riittävyys ja saanti läheltä asuinpaikkaa.”

”Matka kotoa on pitkä 22 km suuntaansa.”

” Kaikilla lapsilla pitäisi olla oikeus kohtuullinen matka hoitoon.”

Päivähoito todettiin laadukkaaksi 12 havainnossa ja yhdessä toivottiin laatua parannettavan.

”Kangasalla lasten kunnallinen hoito on hyvin.”

”Kangasalla on panostettu pedagogiseen osaamiseen.”

”Laadukas päivähoito. Mielestäni kaikille lapsille löytyy sopiva hoitomuoto.”

Päivähoitotiloihin liittyi kahdeksan havaintoa, joissa todettiin tilaratkaisut hyväksi.

”Omenatarha siisti.”

”Hyvät päiväkotitilat”

Kahdessa havainnossa toivottiin tehtävän muutosta nykyisiin päivähoitotiloihin.

”Päiväkodin aidat korkeammiksi, varsinkin talvella aidat ovat matalat.”

10.4.2. Verkkokyselyaineiston analyysi

Verkkokyselyaineistossa esille tulevat havainnot liittyivät päivähoitoon 15 kertaa, joista 10 havainnossa oltiin huolestuneita liian suurista päiväkotiryhmäkoosta ja päivähoitopaikkojen riittämättömyydestä.

”Suurten ryhmäkokojen vaikutuksia lasten henkiselle kehitykselle on tutkittu paljon ja tulokset ovat kiistattomia, esimerkiksi lasten stressihormonitasot nousevat suurissa päiväkotiryhmissä häkellyttävän korkealle.”

”Päiväkodeissa lapsiryhmät aivan liian suuria. Pienten ryhmissä liikaa pikkuihmisiä parilla hoitajalla. Kova melu ja vähän läheisyyttä. Turvattomuus kasvaa, kun ei rauhallinen kasvuympäristö. Lapset alkavat oireilla stressaantuneina. Miksei satsata kaikkein pienimpiin?”

Loput viisi vastausta käsittelivät päivähoitotoiminnan sisältöä, vanhempien kanssa käytäviä kasvatustilaisuuksia, joita pidettiin hyvänä. Toivottiin päiväkodin oman keittiön pysymistä päiväkodissa sekä kokemusta ja ammattitaitoista henkilökuntaa päiväkoteihin.

"Lasten ja perheiden hyvinvointia edistetään parhaimmillaan tarjoamalla hyvä kasvatuksen polku aina päivähoitosta, perusopetukseen ja toisen asteen opetukseen. Tärkeämpää – ainakin polun alkupäässä – on välittäminen ja kannustaminen, ei mikään pedagooginen korkeatasoisuus."

"Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma ja keskustelut vanhempien kanssa ovat erittäin hyvä asia. Lomakkeissa olisi kehittämisen varaa: liian pitkät, vanhemmille vaikeaselkoiset, samoja asioita kysytään moneen kertaan. Kannatan lyhyttä ja ytimekästä, konkreettista lapsen vahvuuksien ja kehitettävien puolien kartoittamista eri osa-alueilla. Oma suunnitelmakohta, miten tuetaan lasta yhdessä, sellaisen pitäisi mahtua yhdelle sivulle."

10.4.3. Neuvolakyselyaineiston analyysi

Päivähoitosta annettiin hyvää ja positiivista palautetta kahden havainnon mukaan.

"Ainakin Pasintien päiväkodissa on hienosti keksitty kaikkea puuhaa ja virikkeitä. Toivottavasti sama meno jatkuu!"

"Taikureissa ihania hoitajia. Hoitojärjestelyt ovat olleet sujuvia."

Päivähoitoon liittyvät kehittämisideat liittyivät yhdeksän havainnon mukaan vanhempien huoleen päiväkotipaikkojen riittävydestä. Kolme kehittämisideaa liittyivät puistotähti-toiminnan aloittamiseen, Suoraman päiväkodin valaistuksen parantamiseen ja tiedonkulun vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan parantamiseen esim. sähköpostin käyttöön otolla.

"Hoitopaikkoja tulisi olla lisää. 1-vuotiaalle lapselle tulisi olla mahdollisuus päästä perhepäivähoitoon tai päiväkotien ryhmäkokoja tulisi pienentää."

10.5. Lasten esiopetus

Tässä alaluvussa tarkastelen havaintoja, jotka liittyvät esiopetukseen. Lakisääteiseen vähintään 700 tuntia vuodessa kestäväan maksuttomaan esiopetukseen ovat oikeutettuja kaikki lapset vuotta ennen oppivelvollisuuden alkua. Esiopetusta tarjotaan kaikilla päivähoitoalueilla ja myös kouluilla. Lukukausi noudattelee pääosin kouluissa noudatettavia toiminta-aikoja. Kangasalan kunnassa esiopetusta annetaan päivähoitossa päiväkotien kokopäiväryhmissä niille lapsille, joilla on myös päivähoiton tarve. Koulussa esiopetus tapahtuu joko omassa ryhmässä tai yhdysluokassa.

Tutkimuksen ensimmäisessä analyysivaiheessa olen luokitellut esiopetukseen liittyvät 21 havaintoa teemoihin, joiden lukumäärän esittelen seuraavassa taulukossa (Taulukko 9). Teemat ovat esiopetuksen sisältö ja henkilökunta, esiopetuspaikan sijainti, esiopetusryhmä ja esiopetustilat.

Taulukko 9. Esiopetukseen liittyvät havainnot eri aineistoissa.

Kysely		Havaintojen lukumäärä
VARHAISKASVATUSAINEISTO		21
Sisältö, henkilökunta	Hyvin asiat	6
	Kehittämistoiveet	2
Sijainti	Hyvin asiat	0
	Kehittämistoiveet	6
Ryhmä	Hyvin asiat	0
	Kehittämistoiveet	4
Esiopetustilat	Hyvin asiat	0
	Kehittämistoiveet	3

10.5.1. Varhaiskasvatusaineiston analyysi

Varhaiskasvatusaineistosta löytyi kuusi havaintoa, joissa annettiin hyvää palautetta monipuolisen ja toimivan sisällön vuoksi, henkilökunnan toiminnan vuoksi tai koulun yhteydessä olevan sijaintinsa vuoksi. Esikoulua pidettiin "hyvänä juttuna" ennen koulua.

"Esikouluille plussaa: monipuolisuus, liikunnallisuus, lempeää valmentautumista ekaluokkalaiseksi"

"Esikoulu korttelikoulun yhteydessä (Kortekangas)"

Myös yksittäinen esikoulu sai hyvää palautetta esikoulun toiminnasta ja henkilökunnastaan.

"Eskari Suoraman alueella (Punapaulat) ollut todella hyvä: riittävän pieni ryhmä ja erinomaiset, motivoituneet oloiset, viitseliäät opettajat, jotka jaksavat järjestää kaikenlaista puuhaa ja retkiä"

Kahdessa vastauksessa tuotiin esille, että esikouluikäisten kanssa voisi enemmän keskustella tai esikoulun kiireen tunnelmaa vähentää

"Eskariryhmässä kiireen tuntua kun lasta haetaan"

Esikoulun sijaintiin liittyvää kehittämistä toivottiin kuudessa havainnossa. Esikoulua toivottiin seudulliseksi, jotta lapset voisivat käydä esikoulussa yli kuntarajojen tai esikouluja toivottiin siirrettävän päiväkodin tiloista koulun yhteyteen.

”Porras eskarin ja koulun välillä melko suuri eli ”kurahousuissa aidan sisällä” keväällä ja sitten syksyllä koulun pihalle”

”Kaikki esikoulut koulujen yhteyteen. Lempäälän kunnasta voi ottaa mallia. Siellä on asiaa kokeiltu jo vuosia. Tulokset mainioita.”

”Seudullinen esiopetus (voisi käydä eskaria myös toisessa kunnassa)”

Esikoululaisten ryhmäkokoja toivottiin neljässä havainnossa pienemmäksi ja toivottiin, että esikoululaiset saisivat olla omassa ryhmässään.

”Esiopetuksen esiin nostaminen. Esiopetusikäisille omat ryhmät, ei 3-7 vuotiaiden osastoja. Eskarilaiset ovat monesti hukassa kasvamisensa kanssa, eivät tiedä ovatko isoja vai pieniä ja tämä tuo ryhmään levottomuutta ja arempia pieniä meno voi ahdistaa. Esiopetuksen tavoitteita voisi paremmin viedä eteenpäin puhtaassa eskariryhmässä”

3 havainnossa toivottiin esikoulujen tilaratkaisuihin kiinnitettävän huomiota.

”Esikouluopetustilat voisivat olla tilavammat, avarammat ja erilaisiin toimintoihin soveltuvat”

10.6. Kouluikäiset lapset ja nuoret

Varhaiskasvatuskysely ja neuvolakysely oli suunnattu alle kouluikäisiin lapsiin, joten niiden kautta ei ole tutkimukseeni saatavissa aineistoa kouluikäisistä lapsista ja heidän hyvinvoinnista. Koululaisiin liittyvät havainnot perustuvat verkkoaineistoon ja koululaiskyselyyn. Esittelen ensin lyhyesti Kangasalan perusopetukseen ja toisen asteen opetukseen sekä oppilashuoltoon liittyvää perustietoa. Sen jälkeen tarkastelen verkkokyselyaineistosta nousseita kouluikäiseen lapseen liittyviä havaintoja.

Kangasalla perusopetuksen 1. – 6. luokan opetusta järjestetään Havisevan, Huutijärven, Kautialan, Kirkkoharjun, Lahdenkulman, Liuksialan, Raikun, Ruutanan, Sariolan, Suoraman, Vatialan ja Vilpeilän kouluilla. Perusopetuksen 7.- 9. luokan opetukset toteutuvat Pikkolan, Pitkäjärven ja Sariolan kouluissa. Erityisopetus on keskitetty erityisluokkiin, joissa oppilaalle on mahdollisuus suunnata paljon tukitoimia. Intergraatiota erityisopetuksesta yleisopetukseen harjoitetaan aina, kun se on oppilaan

kannalta mahdollista ja tarkoituksenmukaista. 11-vuotinen opetus on tarkoitettu pidennetyn oppivelvollisuuden saaneille oppilaille, joiden opetus vaatii runsaasti strukturointia ja oppimistavoitteiden yksilöllistämistä. Kangasala ostaa erityisopetuspalveluja myös kunnan ulkopuolelta esim. Liisanpuiston koulusta Tampereella. Kuntouttava opetus on tarkoitettu oppilaille, joilla on neuropsykiatrisia ongelmia. Koulunkäynti järjestetään tiiviissä yhteistyössä kodin ja hoitotahon kanssa. Opetus järjestetään Liuksialassa (luokille 1-6) kahdessa erityisluokassa. Omaura-luokilla opiskeluun sisältyy koulutuskokeilu- ja työssäoppimisjaksoja, tutustumiskäyntejä ja erilaisia projektitöitä. Tavoitteena on elämänhallintataitojen, itsetunnon ja oppimismotivaation kasvattaminen, päättötodistuksen saaminen ja sopivan jatko-opiskelupaikan löytyminen.

Kangasalan lukiossa vuonna 2008 oli 379 oppilasta ja muissa lukioissa yhteensä 207 kangasalalaista oppilasta. 10-luokka toimii lukuvuonna 2008-2009 Pirkanmaan ammattiopiston Kangasalan toimipisteen tiloissa (ent. Kangasalan ammattikoulu) ja se on tarkoitettu niille perusopetuksen päättäneille, joilla ei ole toisen asteen opiskelupaikkaa. Pirkanmaan ammattiopiston Kangasalan toimipisteessä voi opiskella seuraavia linjoja: elintarvikealan perustutkinto, catering-alan perustutkinto, hotelli- ja ravintola-alan perustutkinto, matkailualan perustutkinto, kone- ja metallialan perustutkinto, rakennusalan perustutkinto ja sähköalan perustutkinto.

Peruskoulun oppilas on oikeutettu koulukuljetukseen, jos hänen koulumatkansa on yli 5 km. Kangasalla koulukuljetusetu on myös niillä 0-2 luokkalaisilla, joiden koulumatka ylittää 3 km. Lisäksi kuljetukseen ovat oikeutettuja ne oppilaat, joiden koulutie on luokiteltu vaaralliseksi.

Oppilashuoltoa toteuttavat koulupsykologit ja koulukuraattorit yhdessä oppilashuoltoryhmän kanssa, johon kuuluu opettajia, opinto-ohjaaja ja terveydenhoitaja. Kangasalla on yksi koulupsykologi ja toiselle on määrärahat varattu vuoden 2009 talousarvioon, mutta vakanssia ei ole täytetty kevään 2009 aikana säästösyistä. Kangasalla on kaksi koulukuraattoria, jotka työskentelevät pääasiassa Pikkolan ja Pitkäjärven yläkouluilla. Heidän lisäksi on hankittu ostopalveluna 30 % viikkotyöajasta (noin 2 työpäivää) lukion kuraattoripalvelut. Valtakunnallinen suositus on n. 800 oppilasta koulukuraattoria kohden, kun se Kangasalla on n. 1500 oppilasta.

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa olen luokitellut verkkokyselyaineistosta nousseet kouluikäiseen lapseen liittyvät 52 havaintoa teemoihin, joiden lukumäärän esittelen seuraavassa taulukossa (Taulukko10). Teemat ovat koulutilat, luokkakoot, koulussa vallitsevat toimintatavat, erityistä tukea tarvitsevat lapset, koulun henkilökunta, koululaisten hoito, koulukiusaaminen ja koulunkäyntiin liittyvät kustannukset ja joiden kaikkien sisältö liittyy kehittämistoiveisiin.

Taulukko 10. Kouluikäiseen lapseen ja nuoreen liittyvien havaintojen lukumäärä verkkokyselyaineistossa

Kysely		Havaintojen lukumäärä
VERKKOKYSELY		52
Koulutilat	Kehittämistoiveet	10
Luokkakoot	Kehittämistoiveet	9
Koulussa vallitsevat toimintatavat	Kehittämistoiveet	9
Erityistä tukea tarvitsevat lapset	Kehittämistoiveet	8
Koulun henkilökunta	Kehittämistoiveet	7
Koululaisten hoito	Kehittämistoiveet	5
Koulukiusaaminen	Kehittämistoiveet	3
Kustannukset	Kehittämistoiveet	1

10.6.1. Verkkokyselyaineiston analyysi

Koulutilat saivat kuntalaiset välittämään mielipiteitä 10 havainnossa kouluikäisen lapsen puolesta. Kouluihin kaivattiin kunnollisia tiloja lapsille, eikä parakkeja. Myös lisää lämpöä, ilmastointia, tietokoneita ja koulujen liikuntapaikkojen kunnossapitämistä toivottiin.

”Koulutilojen tarve kasvaa lähivuosina todella paljon. Nyt on aika toimia ja ruveta nopeasti rakentamaan uusia nykyaikaisia tiloja, jotta tilatarpeisiin voidaan vastata. Enää ei parakkeja koulupihoihin.”

Vuonna 2007 Kangasalla oli perusopetusikäisiä oppilaita 3 313, joista oli siirretty erityisopetukseen 213 oppilasta eli 6,4 prosenttia. Koko Suomen oppilasmäärästä erityisopetukseen siirrettyjä oli 8 prosenttia. Suurin osa erityisopetukseen siirretyistä

oppilaista opiskeli lukuvuonna 2008-2009 yleisopetuksen luokassa joko kokonaan tai joustavan pienryhmän tuella.

Osa-aikaisen eli laaja-alaisen erityisopetuksen tehtävänä on tukea yleisopetusta auttamalla oppilaita, joilla on lieviä oppimiseen tai koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia. Lieviä oppimisvaikeuksia voivat olla mm. puheen, lukemisen, kirjoittamisen, matematiikan tai muun oppiaineen vaikeudet. Pienryhmäopetukseen osallistuva oppilas tarvitsee tukea useissa oppiaineissa ja hänellä voi olla yksilöllisiä oppimääriä. Pienryhmien koko ja kokoonpano vaihtelevat ja niissä voi opiskella useamman luokka-asteen oppilaita. Pienryhmässä opiskelee enimmillään 10 oppilasta.

Koulujen luokkakoot ja ryhmäkoot koettiin yhdeksässä havainnossa suuriksi, minkä vuoksi opiskelurauha häviää. Erään vastaajan sanoin *"Tarvittaisiin parempaa ennakoitua tilojen ja henkilökuntamäärien suhteen ja ryhmäkokojen pienentämistä eikä suurentamista "tilapäisyyden" nimissä"*. Ryhmäkokojen pienentämistä perusteltiin myös erityisoppilaiden määrän lisääntymisellä.

"Alakoulujen luokkakoot ovat liian isoja. Luokalla on 30 oppilasta. Se on yhden opettajan vetämänä aivan liikaa vaadittu varsinkin, kun nyt erityisoppilaat pyritään integroimaan normiluokkiin."

Nykyistä suomalaista kouluyhteisön toimintatapaa, yhteisöllisyyden tunteen häviämällä kritisoitiin yhdeksän havainnon perusteella.

"Alakoulun luokanopettajajärjestelmä tunnistaa lapset ja heidän kasvuilanteensa hyvin, ote heikkenee kuitenkin aineopetuksen mukaan järjestäytyvässä yläkoulussa. Luokaton lukio on todellakin vähän "luokaton", sillä se ei tarjoa edes pysyvää koulutovereiden piiriä, vaan kaikki osat liikkuvat."

Myös kouluissa vallitseviin toimintatapoihin liittyen tiedonkulkuun, yhteistyöhön ja hyvään ravintoon annettiin evästyksiä.

"Alakoulun ja yläkoulun välistä tiedonkulkua pitää pystyä parantamaan."

"Koulun ja kodin yhteistyötä tulee kehittää ja vahvistaa. Kouluissa pitää kiinnittää huomiota ruokahuollon toimivuuteen ja resurssointiin: lapsien täytyy saada koulussa riittävästi laadukasta ruokaa. "

"Lehdistössä on puhuttu Kangasalan kunnankin harkitsevan päiväkotien ja koulujen keittiöiden keskittämistä menojen säästämiseksi. Olen ehdottomasti tätä vastaan"

Erityistä tukea tarvitsevat lapset otettiin verkkokyselyn kahdeksassa havainnossa esille luokkakoosta puhuttaessa, mutta myös lisäresursseista puhuttaessa, jotta erityisoppilaat saavat riittävän tuen ja turvan.

”Erityisopetuksen tarpeessa olevien lasten huomioiminen kouluopetuksessa tuntuu muuttuneen todella merkittävästi yläkouluun mentäessä. Alakoulussa erityisopetusta annettiin sen tähden että oppilas pystyisi oppimaan asiat, yläkoulussa erityisopetusta annetaan että oppilas pääsisi aineessa läpi. Eli kouluun lisäresursseja erityisopetukseen, lisäopetukseen, tukiopetukseen, lasten hyvinvoinnista huolehtimiseen.”

Koulun henkilökuntaan liittyi seitsemän havaintoa. Opettajien jaksamisesta oltiin huolissaan kahdessa havainnossa.

”Olen huolissani opettajien jaksamisesta isoissa levottomissa kouluissa, joihin on integroitu erityisoppilaita”

”Kyllä lapsille pitäisi taata kunnan oppimisympäristö.”

Pysyvää henkilökuntaa toivottiin lisää kouluille viiden havainnon mukaan. Ei pelkästään opettajia, vaan kaikkia: siistijöitä, terveydenhoitajia, psykologeja, koulujen iltapäiväkerhonvetäjiä, koulukuraattoreita.

”Kouluissa huomio kouluuyhteisöihin: koko henkilökunta tärkeää, pysyvät ihmiset, ei siis kiertäviä siivoojia.”

”Koulupsykologi asiat pitäisi saada kuntoon. Koulupsykologeja on tällä hetkellä aivan liian vähän. Liian moni nuori jää yksin ongelmien ja huolien kanssa, pahimmassa tapauksessa sortuu taakkansa alle.”

Koululaisten iltapäivätoimintaa (1. ja 2. luokkalaisten) organisoivat vapaa-aikapalvelut ja järjestäjinä ovat Kangasalan kunta, seurakunta, Kangasalan seudun 4H-yhdistys ja Suoraman vanhempainyhdistys. Toiminta on vapaaehtoista. Osallistuminen maksaa 80 €/kk. Lasten iltapäivähoitoon vastaajat olivat tyytyväisiä viiden havainnon mukaan, mutta hoitoa pyydettiin myös 3-luokkalaisille. Työssäkäyvät vanhemmat toivoivat lapsilleen aamuhoitoa ja kesäloman ajalle hoitoa.

”Eka ja toka luokkalaisille on järjestetty hyvin koulun jälkeinen iltapäivätoiminta, mutta miksi kunnassamme ei ole järjestetty aamuhoitoa sitä tarvitseville?” Teen nyt 6 tunnin työpäivää ja se kiristää taloutemme todella tiukalle.”

”Toivoisin kesällä järjestettäviä päiväleiriä tms. On aika turvatonta jättää työpäiväksi puhelimen varaan varsinkaan jos hän ei ole siihen itse halukas.”

Koulukiusaaminen otettiin esille Kiva Koulu-hankkeen kautta, jota toivottiin kaikkiin kouluihin. Kiusaamiseen toivottiin puuttuttavan nopeasti kolmen havainnon perusteella.

”Koulukiusaamiseen puuttumiseen herkätkorvat ja nopean toiminnan malli,

siitä on myös hyviä kokemuksia. Tarvitaan aikuisten väliintuloa ja valvontaa.”

”Koulupsykologeja kaivataan enemmän, koska paha olo tuntuu olevan liikkeellä.”

”Liian moni nuori jää yksin ongelmien ja huolien kanssa, pahimmassa tapauksessa sortuu taakkansa alle.”

Koulukustannukset tuotiin esille kirjahankintojen määrän kautta yhdessä vastauksessa.

”Kirjahankintoihin on ollut nyt noin 50, - per oppilas vuodessa, ensi vuodeksi tuo on putoamassa jonnekin 30,- tietämille”. Mielestäni tuo on vääränlaista säästöä.”

10.6.2. Koululaiskyselyaineiston analyysi

Seuraavana tarkastelen koululaisille tehdyn aineiston analyysia. Koululaisille suunnatun haastattelun strukturoidut kysymykset analysoin SPSS 15 for Windows ohjelmalla (2007). Laskin aineistosta frekvenssijakaumat ja ristiintaulukoin aineistoa.

Halusin tutkimuksessani saada selville, mitkä asiat näyttäytyvät koululaisten elämässä huolestuttavilta. Koska kyselylomake oli laadittu kaikkien kysymysten osalta samanlaisella periaatteella, että vastaus numero 1 oli vähiten huolta ilmoittava arvo ja vastaus numero 3 oli eniten huolta ilmoittava arvo, pystyin löytämään vastaukset summafrekvenssin avulla. Päätelen, että vastaukset, joiden summa on suurin, vastauksissa esiintyy numeroarvoja 2 tai 3 enemmän kuin vastauksia, joiden numeroarvo on 1. Seuraavassa taulukossa (Taulukko 11) esittelen koululaisten kertomat huolenaiheet siten, että eniten huolta esiintynyt teema on ensimmäisenä ja vähiten huolta aiheuttanut teema on taulukossa viimeisenä.

Taulukko 11. Koululaiskyselyn mukaan lasten huolenaiheet vuonna 2009 Kangasalla.

	N	Range	Sum	Mean
Tulevaisuus	200	2	295	1,48
Minä ja muut	198	2	280	1,41
Läksyt	201	2	280	1,39
Jaksaminen	201	2	273	1,36
Pelot	198	1	264	1,33
Ilo	201	2	261	1,30
Ystävät	196	2	254	1,30
Huolestuneisuus	199	2	256	1,29
Yksinäisyys	198	3	244	1,23
Onnistuminen	201	2	242	1,20
Koulumenestys	197	2	237	1,20
Minä itse	200	2	238	1,19
Kiusaaminen	198	2	233	1,18
Välittäminen	200	2	233	1,17
Valid N (listwise)	192			

Tulevaisuus aiheutti tutkimukseni mukaan koululaisille eniten huolta (Taulukko 12). Tulevaisuutta tutkittiin kysymyksen asettelulla, jossa koululaisia pyydettiin arvioimaan, tuntuuko heistä, että heille itselleen tulee tapahtumaan jotain kamalaa. Tällainen kysymys on samantyylinen kuin kysymys pelon kokemuksesta, joissa koululaisia pyydettiin arvioimaan, kuinka paljon heitä pelottaa kodin ulkopuolella. Pelon kokemus oli viidenneksi suurin huolenaihe neljästätoista eri aiheesta. 19,6 % 2. luokalla olevista koululaisista kertoo, että he ovat aivan varmoja, että heille tapahtuu jotain kamalaa. 4. luokkalaista 10,7% ja 6. luokkalaisista 2,9% ajatteli, että heille aivan varmasti tapahtuu jotain kamalaa. 8. luokkalaiset eivät olleet aivan varmoja kamalasta tapahtumasta näin suuressa määrin, joskin kolmasosa (30%) heistäkin pelkäsi jotakin kamalaa tapahtuvan.

Pelko on myös asia, jota tutkitaan. Suomen akatemian rahoittamassa hankkeessa pelkoa tutkiva akatemiatutkija Koskela (2009, 42) mainitseekin, että nykyään pelkoa ei enää yhteiskunnassamme liitetä pelkästään vaarallisiksi miellettyihin asioihin, kuten yöllä pimeään aikaan kadulla liikkumiseen, vaan pelosta on tullut paljon monimutkaisempi ilmiö. Ihmisillä on mukana pelko arjen pienissäkin valinnoissa, työpaikoilla, asumisessa ja lasten kasvatuksessa. Kodit on varustettu turvalukoilla, omakotitaloissa on turvakameroita, työpaikoilla on käytössä erilaiset hälyttimet ja lapsia ei uskalleta päästää kulkemaan yksin julkisilla liikennevälineillä harrastuksiin tai kotiin. Hyvin toimeentulevat ostavat lisäturvaa citymaastureista ja hälytyspalveluista. Pelolla tehdään liiketoimintaa ja pelko lamaannuttaa ihmiset kommunikoimasta keskenään. Ei enää

uskalleta mennä kysymään, auttamaan tai mennä väliin, mikäli tarve niin vaatisi. Ihmiset ikään kuin jäykistyvät pelon varjossa. (Käsi Kädessä, 6/2009, 42)

Taulukko 12. Koululaisten suhde tulevaisuuteen eri luokka-asteilla vuonna 2009 Kangasalla

			Tulevaisuus			Total
			Ajattelen joskus, että minulle tapahtuu jotain kamalaa	Pelkään, että minulle tapahtuu jotain kamalaa	Olen varma, että minulle tapahtuu jotain kamalaa	
Luokka	2. luokka	Count	22	15	9	46
		% within Luokka	47,8%	32,6%	19,6%	100,0%
	4.luokka	Count	35	15	6	56
		% within Luokka	62,5%	26,8%	10,7%	100,0%
	6. luokka	Count	44	22	2	68
		% within Luokka	64,7%	32,4%	2,9%	100,0%
	8.luokka	Count	21	9	0	30
		% within Luokka	70,0%	30,0%	,0%	100,0%
Total		Count	122	61	17	200
		% within Luokka	61,0%	30,5%	8,5%	100,0%

Seuraavana otan esille Programme for International Student Assessment (PISA) - tutkimuksen, joka on OECD:n joka kolmantena vuonna tekemä 15-vuotiaiden koulutaitoja mittaava tutkimus. PISA-ohjelmassa arvioidaan kolmen vuoden välein nuorten osaamista matematiikassa, luonnontieteissä, lukutaidossa ja ongelmanratkaisussa. Tutkimuksen sisällöllinen painopistealue vaihtuu tutkimuskerroittain. Vuonna 2001 mitattiin koululasten lukutaitoa. Vuonna 2003 mitattiin koululaisten matematiikan osaamista, jolloin suomalaisoppilaat sijoittuivat yhteispistein ensimmäiselle sijalle. Vuonna 2006 luonnontieteisiin painottuneessa tutkimuksessa otokseen valittiin 144 suomenkielistä ja 11 ruotsinkielistä koulua. Otokoko oli 5 265 oppilasta. Oppilaista 4 714 (90 %) vastasi koetehtäviin. Heistä 4 413 oli suomenkielisiä ja 301 ruotsinkielisiä. Suomi sijoittui PISA 2006 –tutkimuksessa myös ensimmäiseksi. (Pisa 2010; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010)

PISA- tutkimuksessa selvitetään myös oppimista tukevia opiskeluasenteita ja -taitoja. Oppilas- ja koulukyselyillä selvitetään monipuolisesti opiskeluympäristöä kotona ja koulussa, kodin sosiaalista asemaa ja tukea opiskelulle, oppilaiden ajankäyttöä sekä heidän suhtautumistaan kouluun ja oppimiseen. (Pisa 2010))

Tutkimuksessani tulee esille, että läksyjen tekeminen on vaikeampaa ylemmille luokille siirryttäessä. 4.luokkalaisista jopa 39,3% vastaajista ilmoittaa, että heidän on usein pakotettava itsenä tekemään läksynsä. Myös 8. luokkalaisista vastaajista neljäsosa kertoo samoin. Lähes aina oppilaan on pakotettava tekemään läksynsä on 12,9 %:lla 8. luokkalaisista vastaajista (Taulukko 13).

Maailman terveysjärjestön (WHO) suoritti myös koululaistutkimuksen vuosina 2001 ja 2002 35 maassa Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Koululaistutkimuksen mukaan suomalaisnuoret käyttävät vähiten vapaa-aikaansa läksyjen tekoon Euroopassa. 11-, 13- ja 15 - suomalaiset koululaiset sijoituivat 35 maan joukossa viimeisiksi, kun heidän ja eurooppalaisten ikätovereidensa läksyjenlukuun käyttämänsä aikaa verrattiin keskenään. Selitystä suomalaisten huonoon sijoitukseen haetaan koulu-järjestelmien eroista eri maissa. Suomessa ja muissa Pohjoismaissa suuri osa läksyistä on mahdollista tehdä jo tuntien ja koulupäivän aikana, jolloin vapaa-ajaksi ei tehtäviä enää paljon jää. Suomalaislapset ja -nuoret myös viihtyivät koulussa huonoimmin Euroopassa. Huomionarvoista on se, että suomalaiset koululaiset sijoittuvat kuitenkin korkealle, kun kysyttiin heidän sosiaalisista suhteistaan ja kavereilta saamastaan tuesta koulussa. Tämä ei kuitenkaan näkynyt kouluviihtyvyyksiluvuissa.

(MTV 3 2010)

Taulukko 13. Koululaiskyselyn mukaan lasten kokemus läksyjen tekemisestä eri luokka-asteilla vuonna 2009 Kangasalla

			Läksyt			Total
			Läksyjen tekeminen ei ole minulle vaikeaa	Minun on usein pakotettava itseni tekemään läksyt	Minun on lähes aina pakotettava itseni tekemään läksyt	
Luokka	2. luokka	Count	35	8	3	46
		% within Luokka	76,1%	17,4%	6,5%	100,0%
4.luokka	Count	31	22	3	56	
		% within Luokka	55,4%	39,3%	5,4%	100,0%
6. luokka	Count	49	17	2	68	
		% within Luokka	72,1%	25,0%	2,9%	100,0%
8.luokka	Count	19	8	4	31	
		% within Luokka	61,3%	25,8%	12,9%	100,0%
Total	Count	134	55	12	201	
		% within Luokka	66,7%	27,4%	6,0%	100,0%

Kiusaaminen käsitetään yleisimmin sanalliseksi kiusaamiseksi, pilkkaamiseksi tai nimittelyksi. Myös ryhmän ulkopuolelle sulkeminen tai ilkeiden juttujen levittäminen on melko yleistä. Fyysinen kiusaaminen ei ole niinkään tavallista kiusaamista. Nykyään uusi kiusaamisen muoto on netti- ja kännykkäkiusaaminen. Tutkimuksessani koululaisille osoitetut kysymykset liittyen kiusaamiseen ja kiusatuksi tulemiseen myötäilivät KiVa-koulu hankkeessa tehtyä kyselyä. KiVa Koulu on uusi kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma, joka on kehitetty Turun yliopiston psykologian laitoksen ja Oppimistutkimuksen keskuksen yhteistyönä opetusministeriön rahoituksella vuosille 2006-2009. (KiVa-koulu 2010) Kangasalan koulut ovat olleet mukana KiVa-koulu hankkeessa.

Taulukoissa 14 ja 15 kiusattuja ja toisia kiusanneita ovat oppilaat, jotka ovat kertoneet kiusaavansa tai itse joutuvansa kiusatuksi melkein joka päivä tai ainakin joskus. 2. luokkalaisista 50 % vastaa, että heitä kiusataan melkein joka päivä, 4. luokkalaisista 56,6% kokee tullessa kiusatuksi melkein joka päivä, 61,8% 6-luokkalaisista kertoo tullessa kiusatuksi melkein joka päivä ja 8. luokkalaisista 87,1% sanoo muiden kiusaavan heitä melkein joka päivä. Tutkimukseni mukaan todella vähän oppilaita on kiusaamisen kohteen ulkopuolella.

Toisaalta suurin osa koululaisista ei yleensä kiusaa muita oppilaita. Esimerkiksi 8. luokkalaisista 93,5 % kertoo, että ei kiusaa muita oppilaita. 2-luokkalaista 80,4% ja 4. luokkalaisista 77,4% ei kiusaa muita. 6.luokkalaisista 86,8 % ei kiusaa muita koululaisia.

Näistä tunnusluvuista voinkin päätellä, että Kangasalan kouluissa kiusaajina toimii vai muutama harva oppilas. Oletettavasti nämä oppilaat tunnistetaan koulumaailmassa ja he tarvitsevat aikuisten apua käyttäytymisen ohjaamiseen tai laajemmin koko elämäntilanteen selvittämiseen.

Taulukko 14. Koululaiskyselyn mukaan lasten kokemus kiusatuksi tulemisesta vuonna 2009 Kangasalla eri luokka-asteilla

			Minä ja muut			Total
			Muut lapset kiusaavat minua melkein joka päivä	Muut lapset kiusaavat minua joskus	Muut lapset eivät kiusaa minua	
Luokka	2. luokka	Count	23	22	1	46
		% within Luokka	50,0%	47,8%	2,2%	100,0%
	4.luokka	Count	30	19	4	53
		% within Luokka	56,6%	35,8%	7,5%	100,0%
	6. luokka	Count	42	25	1	68
		% within Luokka	61,8%	36,8%	1,5%	100,0%
	8.luokka	Count	27	4	0	31
		% within Luokka	87,1%	12,9%	,0%	100,0%
Total		Count	122	70	6	198
		% within Luokka	61,6%	35,4%	3,0%	100,0%

Taulukko 15. Koululaiskyselyn mukaan lasten kokemus olla itse kiusaajana vuonna 2009 Kangasalla eri luokka-asteilla

			Kiusaaminen			Total
			En yleensä kiusaa muita lapsia	Kiusaan joskus muita lapsia	Kiusaan muita lapsia melkein joka päivä	
Luokka	2. luokka	Count	37	7	2	46
		% within Luokka	80,4%	15,2%	4,3%	100,0%
	4.luokka	Count	41	11	1	53
		% within Luokka	77,4%	20,8%	1,9%	100,0%
	6. luokka	Count	59	9	0	68
		% within Luokka	86,8%	13,2%	,0%	100,0%
	8.luokka	Count	29	2	0	31
		% within Luokka	93,5%	6,5%	,0%	100,0%
Total		Count	166	29	3	198
		% within Luokka	83,8%	14,6%	1,5%	100,0%

Tutkimus osoitti, että koululaisten keskuudessa huolenaiheita lasten ja nuorten kuva tulevaisuudesta, kiusaaminen ja läksyjen suorittaminen. Tulevaisuus näyttäytyi lapsille ja nuorille pelottavalta. Kiusaamisessa oli kyse siitä, että lapset ja nuorten kokivat toisten kiusaavan heitä, mutta kyselyssä tuli vahvasti esille se, että koululaiset eivät niinkään itse osallistu kiusaamiseen. Tästä voinikin päätellä, että kiusaamista esiintyy, mutta kiusaajia on vain muutama, mikäli vastaajat ovat tulkinneet koulukiusaamisen tapahtuvan koulussa. Tosin tutkimukseni ei anna vastausta siihen, ovatko koululaiset rajanneet

kiusaamisen tapahtuvaksi pelkästään koulussa. Nykyään puhutaan myös paljon netin kautta tapahtuvasta kiusaamisesta tai tekstiviestein tapahtuvasta kiusaamisesta. Läksyistä suoriutuminen oli hankalampaa, mitä vanhemmista koululaisista oli kyse.

Tutkimusten tulosten perusteella tuntuisi erityisen tärkeältä ja tarpeelliselta, että lasten ja nuorten ääni tulee kuuluviin ja että koululaisten välittämä viesti otetaan huomioon hyvinvoinnin tukemisessa kuntatasolla.

10.7. Kotihoidossa olevat lapset

Seuraavassa alaluvussa tarkastelen varhaiskasvatusaineiston havaintoja ja kahdeksaa havaintoa verkkokyselyaineistosta, jotka liittyvät kotihoidossa oleviin lapsiin ja heidän hyvinvointiin. Tarkastelen kunnan, seurakunnan ja järjestöjen toimintaa yhdessä kotihoidossa olevan lapsen asioissa, sillä vastausten perusteella en pystynyt erottamaan, tarkoitetaanko havainnoissa kunnan vai seurakunnan vai järjestön järjestämää toimintaa, varsinkin lastenkerhoista puhuttaessa. Kerron ensin kunnan ja seurakunnan lastenkerhoista ja lapsiperheille järjestetyistä toimintamuodoista.

Kangasalan kunnan järjestämät kotihoidossa oleville lapsille tarkoitetut virikekerhot, jotka ovat maksullista palvelua toimivat kolmena päivänä viikossa kolme tuntia kerrallaan. Vuonna 2008 virikekerhoissa oli 32 lasta. Virikekerhon yhtenä tehtävänä on tukea perheiden kasvatustyötä siten, että se palvelee sekä lapsen että perheen etua. Lisäksi toiminta-ajatuksena on tarjota lapsen kokonaisvaltaista ja turvallista kehitystä tukeva kasvuympäristö. Toiminnan sisältöä ja muotoja pyritään kehittämään yhteistyössä perheiden kanssa. Tulevina vuosina tullaan kehittämään lisää avoimia päivähoiton palveluja perheille.

Seurakunnan lapsityö tarjoaa erilaisia kerhoja, tapahtumia ja leirejä perheille, joilla on alle kouluikäisiä lapsia. Päiväkerhot on tarkoitettu 3 –vuotiaille ja 4-6 -vuotiaille lapsille. Kesäisin järjestetään päiväleirejä, äiti-lapsileirejä, perheleiri ja isä-lapsi-leirejä. Seurakunnan pikkulapsityö lähettää syntymäpäiväkortit 1-4 -vuotta täyttävälle lapsille. Syntymäpäiväkortti ja -kutsu juhlaan lähetetään 4-vuotta täyttävälle lapsille. Pyhäkoulu on yli 4-vuotiaille lapsille tarkoitettu lasten jumalanpalvelus pienoiskoossa. Pyhäkouluun voi tulla myös lapsen vanhemmat tai huoltajat yhdessä lapsen kanssa.

Lasten hoidollinen nukketatteriryhmä on tarkoitettu lähinnä 6-9 -vuotiaalle lapselle. Kerhossa käsitellään lapselle merkittäviä asioita satujen ja tarinoiden avulla (esim. vanhempien avioero, suru). Kerho kokoontuu kunnan tiloissa, Perhekeskus Takataskussa ja sinne lapset ohjautuvat lähinnä perheneuvolan kautta.

Tutkimuksen ensimmäisessä analyysivaiheessa olen luokitellut kotona hoidettaviin lapsiin liittyvät 81 havaintoa teemoihin, joiden lukumäärän esittelen seuraavassa taulukossa (Taulukko 16). Teemat ovat Kangasala-lisä, lastenkerhot, taloudellinen tuki ja yleensä kotihoidossa olevien lasten asema.

Taulukko 16. Kotona hoidettavat lapset esillä eri aineistoissa.

Kysely		Havaintojen lukumäärä
VARHAISKASVATUSAINEISTO		81
Kangasala-lisä	Hyvin asiat	17
	Kehittämistoiveet	13
Lastenkerhot	Hyvin asiat	19
	Kehittämistoiveet	18
Taloudellinen tuki	Hyvin asiat	0
	Kehittämistoiveet	6
Kotihoidossa olevien lasten asema	Hyvin asiat	1
	Kehittämistoiveet	0
MLL	Hyvin asiat	6
	Kehittämistoiveet	1
VERKKOKYSELYAINEISTO		8
Lastenkerhot	Kehittämistoiveet	6
Järjestötoiminta	Hyvin asiat	1
	Kehittämistoiveet	1

10.7.1. Varhaiskasvatusaineiston analyysi

Ensimmäisenä tarkastelen perheiden taloudellista tukemista, sillä kotihoidontuen kuntalisän maksamisen jatkuminen on ollut ajankohtainen Kangasalan perhepolitiikassa. Kotihoidontuen kuntalisän (Kangasala-lisä) maksatus siirtyi 1.1.2009 alkaen Kelan maksettavaksi osana lasten kotihoidontukea. Samalla kotihoidontuen kuntalisän perusteet muuttuivat: perheessä tulee olla lasten kotihoidon tuen hoitorahaan oikeutettu alle 3-vuotias lapsi, joka ei ole kunnan järjestämässä päivähoitossa. Kuntalisän edellytyksenä

on että, kaikkia perheen alle esiopetusikäisiä lapsia hoitaa vanhempi. Tuen suuruus on alle 2-vuotiaasta 140 euroa/kk ja 2-3-vuotiaasta 80 euroa/kk.

Kangasala-lisän maksamiseen oltiin tyytyväisiä 17 havainnon mukaan ja 13 havainnossa esiintyi huoli lisän maksamisesta tai sen jatkumisesta. Aineiston kautta nousi esille erään vastaajan ajatus kuntalisän maksuperusteista.

”Perheessämme on erityislapsi, jolle on parhaaksi kuntoutus menetelmäksi katsottu päiväkotia, joka tukee varhaislapsuuden kehitystä. Perheemme ei saa kuntalisää kotona hoidettavasta lapsesta. Kuntalisän maksamisen edellytys kun on että perheen kaikki lapset hoidetaan kotona. Mielestäni kuntalisän maksaminen pitäisi katsoa tapauskohtaisesti näin kuntalaiset olisivat tasa-arvoisessa asemassa.”

Aineistoanalyysissä tuli esille myös kotihoidossa olevien lasten virikekerhot. Seurakunnan kerhot ja virikekerhot olivat vanhempien mukaan riittäviä ja hyviä lapsille 19 vastauksen mukaan.

”Lapsille on seurakunnan kerho ja virikekerho”

”Tarjolla monipuolista kerho- ja harrasteryhmiä”

”Seurakuntien avoimet päiväkerhot on ok”

”Kangasalla on paljon viriketoimintaa (mm. kerhotoimintaa)”

”Aktiivinen seurakunta”

Toisaalta kotihoidossa olevien lasten vanhemmat toivoivat 18 havainnon mukaan erilaista viriketoimintaa ja sosiaalista toimintaa lapsilleen. Avointa päiväkotia tai kerhoja toivottiin järjestettävän pelkästään lapsille myös vanhempien asiointiaikojen ajalle, jota myös lapsiparkiksi kutsuttiin.

”Kotona hoidettaville lapsille arkisin päiväaikaan liikunnallista viriketoimintaa esim. 1-2 krt viikossa”

”Lapsiparkki, joka mahdollistaa asioinnin esim. lääkärikäynnin tai muun vastaavan hoitamisen”

”Taloudet/ eriarvoisia, koska mm. kunnan virikekerho maksullinen, jos vanhemmilla ei olekaan rahaa laittaa lasta ko.kerhoon”

Kotona hoitamisen kannustamista taloudellisesti tuotiin esille kuudessa havainnossa. Erittelin nämä havainnot kotihoidontuen kuntalisään nähden omaksi teemaksi, sillä havainnoissa ei tullut esille, mitä taloudellisella tuella tarkoitetaan.

”Parempaa taloudellista tukea siihen, että alle kouluikäisten lasten vanhemmat voisivat tehdä lyhennettyä työpäivää.”

”Neljän lapsen vanhempänä voimme todeta, että alle kouluikäisen keskipiste pitäisi olla kotona. Arvostamme, jos kunta tukee tässä.”

Yhdessä havainnossa todettiin tyytyväisyyttä ja elämän harmoniaa.

”Meidän kotona ja esikoulussa ja muutenkin elämässä kaikki on alle kouluikäisillä lapsilla hyvin, kuten myös vanhemmilla. Meillä on kaikki alle kouluikäiset lapset kotihoidossa. Olemme tyytyväisiä Kangasalta saamiimme palveluihin.”

Varhaiskasvatuskyselyssä 6 vastauksessa ilmoitettiin tyytyväisyyttä aktiiviseen Mannerheimin lastensuojelun toimintaan (MLL). Se, mistä tyytyväisyys ilmeni, ei vastauksissa tullut tarkemmin esille kolmea vastausta lukuun ottamatta, joissa mainittiin temppekoulu, perhekahvila ja musiikkileikkikoulu.

”Aktiivinen MLL:n toiminta”

Lastenhoitoapua oli yhden vastaajan mukaan vaikea saada.

”MLL hoitajaa ei saa koskaan aamupäivällä, sillä hoitajat opiskelevat tai ovat töissä.”

10.7.2. Verkkokyselyaineiston analyysi

Verkkokyselyaineistossa oli kahdeksan havaintoa liittyen kotihoidossa oleviin lapsiin. Kotona hoidettaville lapsille kaivattiin kodin ulkopuolisia virikkeitä muiden lasten kanssa.

”Kotihoidossa oleville lapsille tulisi järjestää enemmän viriketoimintaa ja sen piiriin pitäisi saada 3 vuotta täyttäneet lapset. Viriketoiminnalla voisi olla suuri vaikutus äidin jaksamiselle, jos perheessä on monta lasta.”

”Avoin päiväkotit tulisi tarpeeseen.”

”Kokemukseni on, että kerhot on tosi hyvä juttu. Vetäjät ovat tosi mukavia.”

Vaihtoehtoja seurakunnan kerhotoiminnalle toivottiin.

”Seurakuntien järjestämä kerhotoiminta ei saa olla ainoa vaihtoehto, sillä on myös perheitä, jotka eivät jaa kristillistä elämäntapaa”

Järjestötoiminnan tärkeyttä myös muistutettiin. Kangasalan kunta koordinoi Kangasalla järjestettävää iltapäiväkerhotoimintaa ja Kangasalan seurakunta on yksi toiminnan järjestäjistä.

”Eri yhdistysten ja seurakunnan toiminta todella tärkeää lapsiperheille. Toivottavasti kunta antaa tiloja ym. tähän toimintaan.”

10.8. Nuoriso

“Tähänkin tutkimukseen on tärkeää kerätä lasten ja nuorten omia näkemyksiä,” oli erään vastaajan mielipide, kun puhutaan lasten ja nuorten hyvinvoinnista Kangasalla.

Tarkastelenkin tässä alaluvussa verkkokyselyaineistosta esille tulleita Kangasalan nuorisoon liittyviä havaintoja. Aikaisemmin, kappaleessa 9.2 (Lasten ja nuorten vapaa-aika ja harrastukset) tarkastelin nuorten vapaa-aikaan ja harrastuksiin liittyviä tutkimusaineiston analyysiä. Tässä jatkan muiden nuoriin liittyvien havaintojen tarkastelua, joista nuorisotiloihin liittyvät asiat oli voimakkaasti esillä. Varhaiskasvatuskysely ja neuvolakysely rajoittivat vastaajat pohtimaan vain alle kouluikäisen lapsen hyvinvointia, joten nuoriin liittyviä havaintoja ei niiden kautta välittänyt.

Verkkokyselyn vastauksissa nuorten oloista tuotiin mielipiteitä esille 16 havainnossa, joista 14 havainnossa puhuttiin nuorisotiloista. Nykyisten kunnan nuorisotilojen sisustusta toivottiin nykyaikaisemmaksi tai niiden aukioloaikoja pyydettiin muutettavan myöhäisemmäksi tai aikaisemmaksi tai aukioloa myös viikonloppuisin. Nuorisotiloille pyydettiin pääsevän myös täysi-ikäisenä. Uusia nuorisotiloja toivottiin seitsemässä havainnossa. Perusteluja uusille nuorisotiloille esitettiin, että nuorten ei tarvitse kokoontua kylmässä ulkona tai että nuorten ei tarvitse lähteä Tampereelle muiden nuorten seuraan tai että nuoret eivät notku kaduilla tai sotke lasten leikkipuistoja. Nuorisokahvilaa toivottiin kahdessa vastauksessa.

“Nuorilla tulisi olla kunnan vakituisia nuorisotiloja ja nuorisotyöntekijöitä lisää mukavaan yhdessä oloon, pelaamiseen jne. ettei tarvitse kokoontua kylmässä, R:n kulmilla jne. esim. Suoramalla on suuri määrä nuoria, eikä tietääkseni minkäänlaista nuorisotilaa. Yhteisöllisyyttä ja nopeita sekä kauaskantoisia päätöksiä ja tekoja kaivataan hyvän lapsuuden ja nuoruuden puolesta Kangasalla.”

“Nuorisolle kaivataan matalan kynnyksen tiloja, joihin voi mennä vapaa-aikaa viettämään vastuullisten aikuisten valvonnassa.”

“Nuorisolle riittävä määrä (ja riittävän pitkällä aukioloajoilla viikonloppuisin) olevia päihtettämiä nuorisotiloja lähelle asuinpaikkaa, jotta ei tarvitseisi lähteä esim. Tampereelta etsimään muuta nuorisoa. Nuorisotiloihin mielekästä tekemistä ja paikalle myös tukea antavia aikuisia.”

“Nuorison vapaa-aikatiloja kaivattaisiin runsaasti lisää ja tietysti innokkaita kerhonojajia ja vetäjiä. Rippikoulun isosissa tuntuu olevan paljon nuoria innostuneita ihmisiä, joten jollain pienellä korvauksella ja työtodistuksella

voitaisiin saada väkeä toimimaan nuorten ja pienten hyväksi ja lisäksi pidettäisiin väki pois kaduilta notkumasta.”

Kangasalan seurakunta järjestää kunnan ohessa nuorille monia erilaisia harrastusmahdollisuuksia ja tapahtumia (illanvietot, gloriakahvilat, isoskoulutukset, raamikset, videopajat, sählykerhot, biljardikerhot, nuorisokuorot, leirejä, retkiä). Kangasalan seurakunnan nuorisotila Parkki avasi ovensa nuorille 3.4.2009, jota myös havaintojen mukaan odotettiin kovasti.

”Nuorisotila Parkki tuli kuin tilauksesta”

”Nuorisotila-asia pikimmiten kuntoon. Onneksi asialle on tehty jotain ja uusi tila avannee pian ovensa. ”

Varhaisnuorille on seurakunnan järjestämänä harrastuspiirin omaista toimintaa viikolla ja viikonloppuisin on erilaisia tapahtumia ja retkiä. Leiritoiminta on vilkkaimmillaan kesäaikana. Varhaisnuorille tarkoitetut toimintamuodot ovat erilaiset kerhotoiminnat (kuviskerho, poikien sähly, isä-poika sähly, tyttöjen sähly, kokkikerho, askartelukerho, nikkarointikerho, biljardikerho, Church Corner Club eli CCC, askartelukerho)

Kunnalla ja seurakunnalla on yhteinen erityisnuorisotyöntekijä, joka on saanut Kangasalla luottamuksen nuorison keskuudessa.

”Kotoa käsin voidaan ohjata ja neuvoa, mutta kun nuoruuteen kuuluu myös kapinoida ja irtaantua omien vanhempien ohjauksesta ja neuvoista, tarvitaan nuorten ympärille myös muita aikuisia, jotka viestittävät myös ”kunnollisen” elämän ohjeita ja neuvoja. Tästä esimerkkinä Jommu, joka on mahtavalla tavalla saavuttanut nuorison luottamuksen ja nuorten mukaan osoittanut aidosti olevan kiinnostunut heidän asioistaan. Lisää siis ”Jommuja” nuorten pariin.”

10.9. Vanhemmat ja huoltajat

Seuraavana tarkastelen vanhempiin, huoltajiin ja vanhemmuuteen tai vanhemmuuden tukemiseen liittyviä havaintoja, joita löysin sekä varhaiskasvatusaineistosta ja verkkokyselyaineistosta yhteensä 33 havaintoa.

Kangasalan seurakunta järjestää vanhemmille ja perheille toimintaa. Parisuhdekahvila järjestetään perinteisesti Kirkonkulmassa muutamia kertoja vuoden aikana. Kahvilatilaisuudessa vierailee parisuhteen parhaaksi liittyvistä aiheista alustava vierailijapariskunta. Perhekirikkoja järjestetään eri puolilla seurakuntaa. Perheiden

yhteinen iltapäivähetki, perheraamis on tarkoitettu perheiden yhteiselle iltapäivän hetkelle, jona aikana tutustutaan Raamattuun. Vanhempien oman hetken ajaksi on lapsille omaa ohjelmaa, alle kouluikäisille pyhäkoulu ja koululaisille raamattukerho.

"Raskausaikana jo kaivattaisiin panostusta parisuhteen hoitoon ja tukea tulevaan vanhemmuuteen. Voisiko seurakunta, perheneuvola tai joku sopiva taho miettiä, miten me yhdessä voisimme tehdä? Ryhmä? Kurssija?"

Verkkokyselyssä 15 vastausta käsitteli ajatuksia mm. vanhempana olemisesta, kuten seuraava vastaaja toteaa:

"Lapset tarvitsevat vanhempiaan ja vanhemmat toisiaan lasten hyvinvoinnin edistämiseksi. Tarvitaan vanhempien yhteisiä pelisääntöjä ja kasvatussopimuksia sekä hyviä esimerkkejä, malleja ja tapoja kasvatustehtävää tukemaan. Tämä on parasta ennaltaehkäisyä. Tärkeää on tarjota myös ammattiapua, niille joiden kasvu tai hyvinvointi on häiriintynyt."

Vanhemmat toivoivat tukea ja turvaa kahdessa havainnossa toisista ihmisistä.

"Asioiden tulisi lähteä liikkeelle jo vauvan odotusajasta eli etteivät vanhemmat jää yksin ajatustensa kanssa vauvan syntymän jälkeen."

"Muualta muuttaneena toivon "mummopalvelua". Olisi ihmisiä, jotka tulisivat kylään, jakaisivat elämäkokemustaan äideille ja lapsille. Voisivat olla avuksi perheen yksinäisyydessä."

Myös tietoa, luentoja ja viranomaisien apua toivottiin seitsemän havainnon mukaan arjesta selviytymiseen. Pikkulapsiperheet toivoivat perhetyön tai perheneuvolapalveluita.

"Vanhemmuuden tukeminen ja perheiden opastaminen kädestä pitäen perhetyön avulla olisi tärkeää ennalta ehkäisevää työtä. Mielestäni se on aivan lapsen kengissä täällä."

"Vauva- ja lapsiperheille tulisi järjestää enemmän luentoja, esim. miten toimia uhmaikäisen/suuritarpeisen lapsen kanssa tai mitä keinoja on arjesta selviytymiseen (esim. erityistilanteissa, sairastellessa yms.)"

"Lapsiperheiden tukemiseen satsausta. Autetaan perheitä pulmissa, ennen kuin niistä kasvaa suuria ongelmia."

Hyvin pärjääviä ja selviytyviä perheitä on olemassa.

"Meillä kaikki on hyvin. Kiitos."

"Meidän mielestä kaikki on oikein hyvin."

"Koti, hoito, yhdessä olo perheen kanssa."

"Kotiolot hyvät."

"Kiitos kunnalle siitä, että olette kiinnostuneita lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Toivottavasti saatte tekojakin aikaiseksi."

Kunta, julkiset palvelut ja toimintamallien järjeistämistä pohdittiin.

”Mielestäni lähes kaikkien palveluiden ulkoistaminen (ruokahuolto, kiinteistöhuolto, siivous...) on vähentänyt ns. yhteisöllisyyttä, kun kukaan ei tunne toisiaan ja pidä yhteisistä tiloista huolta.”

”Kannatan erilaisten yhteisten toimintamallien luomista kuntaamme. Esim. alaikäisten päihteiden käyttöön puuttuminen. Eri toimijoiden (=koulu, poliisi, terveydenhoito, sosiaalitoimi, nuorisotoimi ym) yhteiset sävelet järjeistävät ja tehostavat työtämme nuorten parissa ja alentavat varmasti kynnystä puuttua asioihin tarkemmin.”

”Varhaisessa vaiheessa puuttuminen perheiden ongelmiin on ensisijaista. Kunnassa pitäisi olla valmis toimintamalli, mihin perhepäivähoitajat, lapsiperheiden kotiapu tai päiväkodit ja kerhojen ohjaajat voivat ottaa yhteyttä, kun tulee huoli perheen hyvinvoinnista. Tarvitaan eri ammattiryhmien ja toimipisteiden saumatonta yhteistyötä.”

10.10. Lastensuojelua tarvitsevat lapset ja nuoret

Seuraavassa alaluvussa otan esille Kangasalan kunnan lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelupalvelun. Lastensuojelun asiakasmäärät on esitetty taulukossa 17 ja tuon tässä alaluvussa esille Kangasalla toteutettavan lastensuojelun toimintamuotoja. Tutkimus-aineistossa oli löydettävissä havaintoja liittyen lastensuojeluun, joita myös tarkastelen.

Lastensuojelun tavoitteena on turvata lapselle oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lapsi- ja perhekohtaisia lastensuojelupalveluita hoitavat Kangasalla lapsiperheiden sosiaalityöntekijät ja perhetyöntekijät, jotka muodostavat osan lapsiperheiden sosiaalityön tiimiä. Tiimiin kuuluu myös osa-aikainen toimistos sihteeri ja sosiaaliohjaaja, joka hoitaa lapsiperheiden toimeentulokitehtäviä.

Suurin osa lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta toteutuu lapsen ja perheen elämäntilanteen paranemiseen ja kuntoutumiseen tähtäävillä avohuollon tukitoimilla. Terveystuollon, päivähoidon tai oppilashuollon tukipalveluita voidaan järjestää lapselle myös lastensuojelun avohuollon tukitoimina. Näiden tukitoimien lisäksi sosiaalihuollosta vastaava toimielin järjestää erityisiä avohuollon tukitoimia, joista merkittävimpiä ovat lastensuojelun perhetyö, lapsen tai koko perheen lyhytaikainen avohuollon sijoitus, tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta, vertaisryhmätoiminta, loma- ja virkistystoiminta ja lapsen ja perheen taloudellinen tukeminen sekä asumisen puutteiden korjaaminen.

Perhetyön tavoitteena on tukea vanhemmuutta heidän kasvatustehtävässään ja vahvistaa perheen omia voimavaroja arjessa selviytymisessä. Ehkäisevä perhetyö on suunnattu lapsiperheille, joilla on erilaisia akuutteja kriisitilanteita, kuten vanhemman tai lapsen vakava sairastuminen ja sairaalassa olo, loukkaantuminen, synnytyksen jälkeinen masennus ja uupuminen tai muu akuutti kriisi, mikä vaikeuttaa lasten hoitoa. Ehkäisevä perhetyö on tilapäistä, lyhytaikaista sekä maksullista perheiden kotona tapahtuvaa työtä. Vuonna 2008 lastensuojelun perhetyötä sai yhteensä 47 lastensuojeluperhettä, joissa lasten ja nuorten lukumäärä oli yht. 80. Vuonna 2008 ehkäisevää perhetyötä sai 65 perhettä, joissa alle kouluikäisiä lapsia yht. 132.

Lastensuojelun perhetyötä, joka on paikan nimensä mukaan saanut nimen Takataskun työ, sai kiitosta yhdessä verkkokyselyn vastauksessa.

"Takatasku on erittäin hyvä asia"

Lapsiperheiden kotipalvelu, jota Kangasalla kutsutaan ehkäiseväksi perhetyöksi sai vastaajat enemmänkin pohtimaan ja esittämään kehittämistoiveita. Varhaiskasvatusaineiston 13 havainnossa ja kahden verkkokyselyaineiston havainnossa lapsiperheiden kotipalvelua toivottiin järjestettävän vanhempien jaksamisen tueksi, äidin sairauden vuoksi tai lastenhoidon mahdollistamiseksi neuvolassa käynnin tai lääkärissä käyntien ajaksi. Vanhemmat toivat esille, että sukulaiset asuvat kaukana ja tukiverkostoa ei ole perheillä. Myös monilapsiset perheet toivoivat saavan apua kotipalvelusta.

"Lapsiperheiden kotipalvelu on ajettu lamavuosina alas ja se näkyy nyt huolestuttavalla tavalla vanhempien uupumisena ja lastensuojelutarpeen lisääntymisenä."

"Tarvitsemme kodinhoitajaa lastenhoitajaksi neuvola ja lääkärikäyntien ajaksi. Heitä on vaikea saada edes tällaiseen tarkoitukseen, puhumattakaan äidin jaksamisen tukemiseen. Pitääkö odottaa, että romahdan, että pääsemme kriisiasiakkiksi, eikö minulla ole kuormaa vielä tarpeeksi?! Onko jätettävä käymättä neuvolassa, lääkärissä?"

"Ennen vanhaan kunnallisia kodinhoitajia saattoi saada kotiin äidin sairastuttua, entä tänään?"

"Perhetyöntekijät, kotiapua ei saa silloin, kun sille oikeasti tarve olisi. Kehitettävää on vielä paljon. Itselle tuli vain huonompi olo perhetyöntekijän käyntien jälkeen, tämä kai ei ole tarkoitus."

"Vanhemmuuden tukeminen ja perheiden opastaminen kädestä pitäen perhetyön avulla olisi tärkeää ennalta ehkäisevää työtä. Mielestäni se on aivan lapsen kengissä täällä."

Kangasalla lastensuojelun sijoitukset kodin ulkopuolelle joko huostaanoton, kiireellisen sijoituksen tai avohuollon sijoituksen kautta ovat lisääntyneet seuraavasti: vuonna 2006 sijoitettuja lapsia oli 40, vuonna 2007 sijoitettuja lapsia oli 39 ja vuonna 2008 yhteensä 61 lasta (Taulukko 17). Vuonna 2008 lasten ja nuorten kiireellisen sijoitusten suurimmat syyt olivat nuoren alkoholin tai huumeiden käyttö, nuoren itsetuhoisen käyttäytyminen, lapsen tai nuoren sosiaalinen sopeutumattomuus, vanhempien alkoholin tai huumeiden käyttö, perheristiriidat tai riittämätön vanhemmuus.

Taulukko 17. Lastensuojelun asiakasmäärät 2006 -2008.

Lastensuojeluasiakkaat	2006	2007	2008
	Lasten ja nuorten lkm	Lasten ja nuorten lkm	Lasten ja nuorten lkm
Avohuollon asiakkaat vuoden aikana	225	272	330
Sijoitetut lapset vuoden aikana	40	39	61
alle 7-vuotiaat	9	8	16
7-12-vuotiaat	6	8	12
13-17-vuotiaat	25	23	33
sijoitetut (uudet) vuoden aikana	15	19	36
kiireellisesti sijoitetut (uudet)	4	9	23
huostaanotetut (uudet)	4	6	11
avohuollon sijoituksessa(uudet)	11	11	13
huostaanotettu 31.12.	20	23	30
avohuollon sijoituksessa 31.12.	14	1	3
laitoshuollossa vuoden aikana	22	21	36
laitoshuollossa 31.12.	10	9	16
perhehoidossa vuoden aikana	18	18	25
31.12. perhehoidossa lapsia	14	15	19
Turvakodit			
Lapsia vuoden aikana	1	16	17
Aikuisia vuoden aikana	1	9	9
Hoitopäivät vuoden aikana	6	180	338

Kangasalan kunta on mukana seudullisessa lastensuojelun sosiaalipäivystyshankkeessa, jonka palvelun tuottaa Tampereen kaupungin Sosiaaliasema Paussi. Päivystysajat ovat maanantaista perjantaihin klo 16 – 24 ja viikonloppuisin lauantaista sunnuntaihin klo 00 – 24. Nuorten selviämisasema Tampereella palvelee myös kangasalalaisia nuoria. Häätäkeskuksen numeron kautta saat apua myös tilanteissa, joissa päihtynyttä lasta tai nuorta ei jostain syystä voi viedä kotiin tai häntä ei voida pitää kotona. Viikonloppuiltaisin ja öisin nuoren voi toimittaa nuorten selviämisasemalle Tampereelle.

1.11.2007 perustettiin Kangasalalla lastensuojelun asiantuntijaryhmä yhdessä Pälkäneen, Kuhmalahden, Oriveden ja Juupajoen kanssa. Lastensuojelun asiantuntijaryhmä avustaa sosiaalityöntekijää lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevien asioiden valmistelussa ja muussa lastensuojelun toteuttamisessa.

10.11. Muut lapsiperheiden palvelut

Lopuksi tuon esille Kangasalan lapsiperheille suunnattuja palveluita, joihin ei tutkimusaineistossani liittynyt havaintoja, mutta jotka ovat oleellisia palveluja lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa.

Lastenvalvojapalvelut liittyvät isyyden selvittämiseen, lapsen elatussopimuksen laatimiseen ja lapsen huolto-, asumis- ja tapaamissopimusten tekemiseen. Vuonna 2008 Kangasalla tehtiin 125 isyys selvitystä ja vahvistettiin 283 elatussopimusta ja 275 huolto- ja tapaamissopimusta, joista suurin osa (264) oli yhteishuoltosopimuksia sekä 160 tapaamissopimusta. Jos vanhemmat eivät pysty yhdessä tekemään sopimusta lapsen huoltajuudesta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta lastenvalvojan luona, he voivat hakea asialle käräjäoikeuden tuomarin päätöksen. Käräjäoikeuden pyytämiä kunnan sosiaalityöntekijöiden tekemiä selvityksiä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta tehtiin 1-7 kpl/vuosi vuosina 2004–2008. Elatustukea myönnettiin 456 lapselle. Lastenvalvojan tehtävämäärä Kangasalla on 2000-luvulla lisääntynyt vuosittain.

Maahanmuuttajien (oleskeluluvan saaneiden) sosiaali- ja terveystalvet hoidetaan julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon kautta. Päivähoidossa ja kouluissa maahanmuuttajalapsille järjestetään kotikielen opetusta. Kangasalla asuu vakinaisesti noin 250 ulkomaan kansalaista 40 eri maasta. Eniten muuttaneita on Virossa, Venäjältä, Irakista ja Ruotsista.

Ehkäisevän päihdetyön työryhmä pyrkii ehkäisemään erityisesti lasten ja nuorten päihteiden käyttöä ja järjestää koulutusta päihdeasioissa. Kangasalalaiset nuoret voivat asioida Tampereen A-klinikan nuorisoasemalla, jossa oli vuonna 2008 yhteensä 87 kangasalalaisten nuorten avokäyntejä. Kouluterveydenhoitaja ja kuraattori keskustelevat kouluissa nuorten päihteiden käytöstä ja ohjaavat tarvittaessa muihin palveluihin. Vanhemmat voivat hakea apua nuorten päihdeongelmaan myös Kangasalan terveyskeskuksesta omalääkäriltä ja päihdesairaanhoidajalta sekä sosiaali- ja terveyskeskuksen aikuissosiaalityöntekijältä tai lapsiperheiden sosiaalityöntekijältä. Alle 18-vuotiaan päihdekatkaisu ja kuntoutushoito tapahtuu lastensuojelulain perusteella päihdeongelmiin erikoistuneessa lastensuojelulaitoksessa.

Toimeentulotuki on viimesijainen yhteiskunnan tukimuoto taloudellisiin vaikeuksiin joutuneille henkilöille ja perheille. Kangasalla annetun toimeentulotuen määrä ja ruokakuntien määrä on lisääntynyt viime vuosina. Vuonna 2008 toimeentulotukea sai 781 kotitaloutta, mikä oli 30 ruokakuntaa enemmän kuin edellisellä vuonna. Lapsiperheiden osuus toimeentulotuen saajista oli 25 % eli 197 perhettä, joista yksinhuoltajaperheitä oli 118. Vuoden 2008 toimeentulotukea saavista kangasalalaista kotitalouksista oli alle 25 -vuotiaiden kotitalouksia yht. 207, mikä on 26,5 % kaikista toimeentulotukea saavien kotitalouksien määrästä.

Kangasalan työttömyysaste oli pitkään 2000-luvulla Pirkanmaan alhaisimpia. Vuoden 2008 lopulla työttömyys alkoi kasvaa ollen joulukuun 2008 lopussa 7,1 % (vrt. Pirkanmaa 9,7 %) ja huhtikuun 2009 lopussa 7,8 % (vrt. Pirkanmaa 10,4 %). Kunnan työllisyyspalvelut vastaa Opetusministeriön rahoittamasta hankkeesta ”Etsivä nuorisotyö työpajoilla”. Yksilöohjaajan tavoitteena on etsiä syrjäytymisuhan alla olevia 17-24-vuotiaita nuoria ja ohjata heidät tarpeidensa mukaisten palvelujen piiriin. Nuoria autetaan löytämään opiskelu-, harjoittelu- tai työpaikka. Nuorille tarjotaan yksilöllistä ohjausta ja yhdessä nuoren kanssa tehdään henkilökohtainen tulevaisuussuunnitelma. Yhteistyötahoina ovat sosiaalitoimi, koulut, vapaa-aikapalvelut, työvoimapalvelut ja työpaja. Yksilöohjaajaan voi ottaa yhteyttä nuori itse, vanhemmat tai muut nuorten kanssa työskentelevät.

Kangasalan poliisi kuuluu 1.1.2009 toimintansa aloittaneen Pirkanmaan poliisilaitoksen piiriin. Pirkanmaan poliisilaitos on aktiivinen toimija myös koulujen osalta. Myös

Kangasalla on nimetty koulupoliisi ja työn tärkeydestä kertoo se, että tähän on lisätty toisenkin poliisin työpanosta. Koulupoliisin tavoitteena on kohdata nuoret heidän omassa ympäristössään ja keskustella nuorille tärkeistä asioista ja myös kertoa poliisin osalta ajankohtaisista asioista. Koulupoliisi kiertää eri luokka-asteilla kertomassa koululaisille säännöistä ja poliisiasioista. Pääpaino on peruskouluissa, mutta satunnaisesti poliisi on myös vierailut toisen asteen koulupaikoissa.

Kangasalla on 15 – 17-vuotiaiden ja 18 – 20-vuotiaiden tekemien rikosten määrä lisääntynyt vuodesta 2005 vuoteen 2008, kun taas alle 14-vuotiaiden tekemät rikokset ovat vähentyneet. Yleisimmät nuorten tekemät rikokset ovat varkaudet (myymälänpistykset), vahingonteot (rikkominen, graffitit), pahoinpitelyt (nuorten keskinäinen nujakointi) ja liikennerikkeet (mopoilu/moottoripyöräily).

Rikos- ja riita-asioiden sovittelupalvelut järjestyvät Pirkanmaan sovittelutoimiston kautta Tampereelta. Vuonna 2008 sovittelussa oli 44 tapausta, joista poliisilta ohjautui 30 ja syyttäjältä 14. Sosiaalikeskuksesta ei ohjautunut yhtään soviteltavaa asiaa. Alle 15-vuotiaita oli mukana 6 eri asiassa ja 15–17 –vuotiaita oli mukana 11 asiassa. Lähisuhdeväkivalta-asioita oli 5. Vuoden 2009 aikana soviteltavia asioita on tullut 31.5.2009 mennessä 12, joista poliisin kautta ohjautui vain 3 asiaa ja syyttäjän kautta 9 asiaa. Alle 15-vuotiaita on ollut mukana 5 asiassa ja 15 – 17 –vuotiaita on ollut mukana 4 asiassa. Lähisuhdeväkivalta-asioita on ollut 1 asia.

11. TÄMÄN PÄIVÄN LAPSET TEKEVÄT TULEVAISUUDEN

*" Kun lasta kunnioitetaan, hän oppii kunnioittamaan itseään ja muita.
Kun lapsesta pidetään huolta, hän oppii huolehtimaan itsestään ja muista.
Kun lapsi oppii ajattelemaan ja toimimaan, hän löytää elämisen ja olemisen mielekkyyden.
Tämän päivän lapset tekevät tulevaisuuden." (Liisa Puurula)*

Johdattelen tutkimustani eteenpäin tässä luvussa, ja kuvailen edellisessä luvussa saamiani tuloksia. Edellisessä luvussa ja tutkimukseni ensimmäisessä analyysivaiheessa tarkastelin kontekstia, jossa tutkimuskohteena olevat asiat esiintyvät.

Tutkimustulosten toisessa analysointivaiheessa käytän hyväksi Allardtin (1976) tunnettua kolmijakoa having – loving – being. Allardtin esittämän jaottelun avulla pyrittiin selvittämään ihmisten tarpeita suhteessa mitattavaan ja koettuun hyvinvointiin. Allardt esitti tarpeiden jakamista kolmeen ryhmään, elintasoa, yhteisöllisyysuhteita ja itsensä toteuttamista kuvaaviin tarpeisiin. Elintasoa (Having) kuvaavat aiheet ovat tulot, asumistaso, työllisyys, koulutus ja terveys. Yhteisöllisyysuhteisiin (Loving) liittyvät paikallisyhteisyys, perheyhteisyys ja ystävyysuhteet. Itsensä toteuttamisen muotoihin (Being) kuuluvat arvonanto, korvaamattomuus, poliittiset resurssit ja mielenkiintoiset vapaa-ajan toiminnot ja tekemiset. Perheen voimavarat sekä perheen sisäiset ja ulkoiset resurssit voivat toimia suojaavana tai riskiä lisäävänä tekijänä lapsen hyvinvoinnin suhteen.

11.1. Having

Tässä alaluvussa tarkastelen tutkimusaineistoni ensimmäisen vaiheen tuloksia Allardtin (1976) hyvinvointiteoriaan liittyvän elintaso-käsitteen (Having) kautta. Elintasoa (Having) kuvaava taso liittyy Allardtin (1976) jaottelussa tuloihin, asumistasoon, työllisyyteen, koulutukseen ja terveyteen.

Tutkielmassani ei kuntalaisten vastauksista tullut korostuneesti esille toimeentuloon liittyvää tietoa eikä asumistasoon tai työllisyyteen liittyvää tietoa lainkaan, vaikka suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa on 2000-luvulla ollut nähtävissä lapsiperheiden

tulokehityksen heikentyminen. Löytyykö selitys rahatalouden tutkijan Jan Pahlin (1989, 182) tutkimuksesta, että raha-asioista puhuminen on kansalaisille arkaluontoinen asia. Vain muutamassa vastauksessa otettiin esille palveluiden maksuttomuus ja vanhempien vähävaraisuus.

”Ala- ja yläasteikäisten edullinen tai maksuton kerho- tai harrastetoiminta on tärkeää etenkin nyt taantuman uhatessa. Kalliit harrastukset menevät jäihin niissäkin perheissä, joissa niihin ennen oli varaa. Mielenkiintoinen toiminta tukee lasten ja nuorten mielenterveyttä.”

Köyhyys on sosiaalipoliittisesti kuitenkin tärkeä aihe, jota ei voi ohittaa hyvinvoinnista puhuttaessa. Köyhyys näkyy Kangasalan sosiaalikeskuksen toimeentulotukiasiakkaiden lukumäärän kasvussa. Vuonna 2008 toimeentulotukea saavia ruokakuntia oli Kangasalla 30 enemmän kuin vuonna 2007 eli yhteensä 781, joista lapsiperheiden osuus oli 25%. Otan esille köyhyyden ja hyvinvoinnin suhdetta ja pohdinnassa käytän apuna Juhilan ym. (2002) artikkelia ”Marginaalit ja sosiaalityö”. Juhila ym. (2002) on todennut, että useat kansalliset seurantatutkimukset ovat osoittaneet, että perheen pitkäaikaisen heikon taloudellisen tilanteen ja köyhyyden on todettu olevan yhteydessä epäedulliseen lasten fyysiseen ja psyykkiseen kehittymiseen ja heidän myöhempien elämäntilaisuuksiensa sulkeutumiseen. Lapset ja lapsiperheet kokevat köyhyyden kuitenkin eri tavoin. Miten lapset ja perheet kokevat köyhyyden, on merkittävä yhteys siihen, miten he kokevat hyvinvointinsa. Pitkäaikainen varhaislapsuudessa koettu köyhyys vaikuttaa negatiivisesti myös lasten sosiaaliseen ja kognitiiviseen kehitykseen ja koulutukseen. Kyse ei ole yksilön sisäisten resurssien vajeesta vaan palvelujen eriarvoisuutta tukevista mekanismeista. Yksilön sosiaalisen aseman kautta määrittyy pitkälti hänen paikkansa työelämässä samalla, kun se rajaa muutoinkin yksilön osallistumismahdollisuuksia.

Kuten edellä mainitsin, perheen taloudellisella tilalla on merkitystä lasten koulunkäyntiin. Seuraavana otan esille päivähoidon sisältöihin liittyvän esikoulun järjestämisen, mistä kuntalaiset antoivat paljon mielipiteitä. Kuntalaiset korostivat esikouluikäisten oman ikäisten ryhmien perustamista, esikoululaisten siirtämistä koulujen yhteyteen ja esikoululaisten huomioimista yksilöinä.

”Kaikki esikoulut koulujen yhteyteen. Lempäälän kunnasta voi ottaa mallia. Siellä on asiaa kokeiltu jo vuosia. Tulokset mainioita.”

”Porras eskarin ja koulun välillä melko suuri eli ”kurahousuissa aidan sisälle” keväällä ja sitten syksyllä koulun pihalle.”

Myös Uotin (2003, 306) mukaan eräs keskeinen päivähoiton sisältökysymys on laadukkaan esiopetuksen järjestäminen. Esiopetusta annetaan Suomessa, kuten muissakin Pohjoismaissa, yleensä päiväkodissa. Toinen vaihtoehto on esiopetuksen järjestäminen koulun yhteyteen. Monissa itäisen Euroopan maissa esiopetuksen saatavuus on paremmin järjestetty kuin Suomessa. Esimerkiksi Puolassa on esiopetusta annettu lähes sataprosenttisesti huolimatta siitä, vaikka Puolassa on puuttunut velvollisuus esiopetuksen järjestämisestä. Esiopetusryhmien ryhmäkoosta puuttuu Suomessa myös enimmäismäärä, mikä asettaa esikouluikäiset eriarvoiseen asemaan koululaisiin nähden. Myös Arajärvi (2009, 6) painottaa hyvinvointiyhteiskunnassa tehtävän ehkäisevän työn merkitystä esiopetuksen järjestämisen kautta. Hänen mukaansa esiopetus kuuluisi kiireesti saada osaksi oppivelvollisuutta, sillä nyt esiopetus tavoittaa 97% ikäluokasta. Arajärvi (2009, 6) laskelmoi, että esiopetuksen ulkopuolelle jäävät 3% ikäluokasta ovat ne lapset, jotka hyötyisivät eniten esiopetuksesta eli päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien vanhempien lapsia, maahanmuuttajien lapsia tai romanilapsia.

"Esiopetuksen esiin nostaminen. Esiopetusikäisille omat ryhmät, ei 3-7 vuotiaiden osastoja. Eskarilaiset ovat monesti hukassa kasvamisensa kanssa, eivät tiedä ovatko isoja vai pieniä ja tämä tuo ryhmään levottomuutta ja arempia pieniä meno voi ahdistaa. Esiopetukseen tavoitteita voisi paremmin viedä eteenpäin puhtaassa eskariryhmässä"

Päivähoidon yleinen taso on Uotin (2003, 300–302) mukaan ohentunut keskeisten päivähoiton sisältöön ja saatavuuteen vaikuttavien tekijöiden osalta. Lapsiryhmien kokoa päiväkotiryhmissä on kasvatettu. Kun ennen 1.8.1993 päivähoitoasetuksessa 3–6 vuotiaiden ryhmäkoossa määriteltiin enintään 20 lapsen suuruisiksi, niin nyt ei ole lasten ryhmäkokoa koskevia määräyksiä. Päivähoitohenkilöstön määrä on myös koko 1990-luvulla koko ajan vähentynyt. Suuret lapsiryhmät ja vähäinen henkilökunta johtavat siihen, että päiväkodin pedagogisesta rakenteesta tulee jäykkä, aikuisjohtoinen ja alkaa suuresti muistuttaa koulua tehtävä- ja aikajärjestyksineen.

Seuraava havainto tutkimusaineistostani tukee Uotin näkemystä.

"Päivähoidon resurssiongelmat saattavat vähän heijastua lapsiin päivähoitossa, joten toivottavasti niihin satsataan riittävästi vaikka taloustilanne on vaikea. Hyvinvoivat lapset kasvavat hyvinvoiviksi aikuisiksi."

"Kangasalla on panostettu pedagogiseen osaamiseen, ryhmissä 2 lastentarhanopettajaa."

Lasten ja nuorten terveys ja hyvinvointi kulkevat käsi kädessä. Tutkimuksessani lasten terveydenhuollon palveluista kehittämistoiveet liittyvät pääsääntöisesti päivitykseen.

Lasten kanssa jonottaminen päivystyksessä koettiin epämiellyttäväksi. Lastenlääkärinä tai 24 h auki olevaa lastenlääkäripalvelua ja apteekkipäivystystä toivottiin kuntaan, samoin parempia silmälääkäreitä. Myös puheterapiapalveluita toivottiin järjestettävän.

”Terveyskeskuspalvelut huonot, päivystyksessä liian vähän lääkäreitä, jonot siis pitkät.”

”Keskusterveysaseman päivystyksessä lapset voitaisiin ottaa pikemmin sisään.”

Kangasalla lasten- ja nuorisopsykiatristen palvelujen piirissä ja erityisopetuksessa olevien lasten määrä on lisääntynyt. Seuraava havainto tuo esille myös kuntalaisen näkemyksen tilanteesta.

”Erityisopetuksen tarpeessa olevien lasten huomioiminen kouluopetuksessa tuntuu muuttuneen todella merkittävästi yläkouluun mentäessä. Alakoulussa erityisopetusta annettiin sen tähden että oppilas pystyisi oppimaan asiat, yläkoulussa erityisopetusta annetaan että oppilas pääsisi aineessa läpi. Eli kouluun lisäresursseja erityisopetukseen, lisäopetukseen, tukiopetukseen, lasten hyvinvoinnista huolehtimiseen.”

11.2. Loving

Tässä alaluvussa kiinnitän tutkimukseni empiirisiä tutkimustuloksia Allardtin (1976) hyvinvointiteoriaan ja teoriassa esille tulevan yhteisyyssuhteiden (Loving) avulla. Allardtin (1976) mukaan yhteisyyssuhteisiin (Loving) kuuluvat paikallisyhteisyys, perheyhteisyys ja ystävyysuhteet.

Yhteisöllisyys on sosiaalista toimintaa, yhdessä jakamista ja yhdessä olemista. Kuntalaiskysely havainnoista tuli esille yhteisöllisyys ja sen merkityksen korostaminen. Yhdessä tekemistä, yhdessä olemista ja yhteisöllisyyttä pidettiin hyvänä ja tavoiteltavana asiana. Kangasalla asumista pidettiin hyvänä perustellen, että ympärillä on nuorekasta muuta väestöä tai että kotiolot tai kaverisuhteet ovat hyvät.

”Nuorekas väestörakenne – paljon leikkitovereita”

”Kaverisuhteet”

”Heille on hyvä leikkiä ja pelata paljon toisten kanssa, koska on sosiaalinen juttu, vaikka he voivat pelata myöskin kotona mutta on eri asia”

Tutkimuksen ensimmäisessä aineistoanalyysissä tuli esille myös, että hyviä kotiooloja ja vanhempien läsnäoloa pidettiin tärkeinä tekijöinä lasten hyvinvoinnin rakentajana.

”Aikuisen jatkuva läsnäolo ja henkisen ja sosiaalisen kasvun seuranta sekä vanhempien että ammattilaisten taholta”

"Kotiolot"

"Koti, hoito, yhdessä olo perheen kanssa."

Tätä yhdessä tekemisen ja vanhempien ja lasten yhdessä viettämän ajan tärkeyttä tukee myös Valkosen (2006, 76) tutkimuksessa esiintynyt väite. Tosin sekä lasten ja vanhempien yhdessä viettämän ajan määrällä että sillä, mitä tuona aikana tapahtuu, on merkitystä. Galinsky (teoksessa Valkonen, 2006, 76) ehdottaa käytettäväksi käsitteitä lapsen keskittynyt aika (focused time) ja oleskeluaika (hanging-around-time). Tärkeää on siis ajan sisältö ja laatu. Onko yhteinen aika kiireistä vai rauhallista ja kokevatko lapset vanhempien todella keskittyvän heihin silloin kun ollaan yhdessä. Galinskin mukaan merkittäviä lapsille ovat pienet, yhteiset hetket. Samaan tulokseen on tullut myös Innanen (2001, 131) tutkimuksessaan, jonka mukaan parhaat hetket olivat arkisia yhdessäolon hetkiä, joissa lukioikäiset nuoret kokivat yhteenkuuluvuuden tunnetta vanhempien kanssa: kotona, veneessä tai traktorin kopissa.

Tutkimuksessani tuli esille, että vanhempien lisäksi tai vanhempien apuna toimivia viranomaisia pidettiin hyvänä lapsen kasvun turvaajana.

"Neuvolapalvelut. Meidän perheellä on onni ollut saada ammattitaitoisia ja lapsista välittäviä ihmisiä."

Vanhempi ei siis koe jäävänsä yksin kasvatustehtävässään. Tämä on samaa asiaa käsittelevä tulos, mitä Uoti (2003, 354) tutkimuksessaan väittää, että perinteisten instituutioiden, kuten kirkon, kyläyhteisön tai perheen merkitys on vähentynyt ja moraalinen vastuu on siirtynyt yhä enemmän yksilöille itselleen. Sen vuoksi yksilöt hakevat tukea itselleen julkisista palveluista tai jopa yksilön asioista vastuu on siirtynyt yhä enemmän julkisen vallan tehtäväksi. Seuraava havainto antaa ymmärtää, että lapsen hyvinvoinnin kehityksen tueksi toivotaan monia erilaisia asioita julkisena palveluna.

"Kotona olevien lasten yhteisten tapahtumien/leikkipaikkojen vähäisyys. Sosiaalisen kanssakäymisen mahdollisuus ilman hoitopaikkaa."

"Lasten on hyvä tutustua erilaisiin paikkoihin esim. käydä Tampereella ja Kangasalla museoissa, joskus myös kirjastossa, retkeillä myös metsään, luistelu ja hiihto."

Lasten lisäksi myös nuorten yhteisöllisyys koettiin tärkeinä asioina tutkimuksessa. Nuorten yhteisöllisyyteen liittyvät yleensä yhteiset elämykset vapaa-ajan toiminnassa ja harrastuksien kautta. Koulujärjestelmä pystyy harvoin tarjoamaan mahdollisuuksia yhteisöllisyyttä esille tuovien elämysten kokemiseen. Nykyistä suomalaista kouluyhteisön toimintatapaa kritisoitiin aineistoanalyysissä kuntalaisten vastausten

mukaan, sillä se vaarantaa yhteisöllisyyden.

”Alakoulun luokanopettajajärjestelmä tunnistaa lapset ja heidän kasvuilanteensa hyvin, ote heikkenee kuitenkin aineopetuksen mukaan järjestäytyvässä yläkoulussa. Luokaton lukio on todellakin vähän ”luokaton”, sillä se ei tarjoa edes pysyvää koulutovereiden piiriä, vaan kaikki osat liikkuvat.”

Myös eri-ikäisten lasten ja nuorten ja heidän vanhempiensa luontevat ja toimivat kokoontumispaikat ulko- ja sisätiloissa ovat merkittäviä yhteisöllisyyden edistämisen näkökulmasta. Monipuoliset ja viihtyisät toimitilat ovat edellytys erilaisten harrastusten näyttämöiksi. Kangasalan kunnan kulttuuri- ja liikuntatilat ovat lasten ja nuorten elinympäristössä tärkeitä paikkoja. Kunnassamme on jo pitkään tiedetty, että viihtyisiä nuorisotiloja kaivataan lisää. Seurakunnan nuorisotila Parkki avasikin ovensa nuorille keväällä 2009. Mutta lisää nuorisolle tarkoitettuja kokoontumispaikkoja kaivataan. Seuraava havainto kertoo nuorten puolesta puhumisesta.

”Nuorten yhteisöllisyyden kehittämisen kokisin haasteeksi.”

11.3. Being

Itsensä toteuttamisen muodot (Being) ovat Allardtin (1976) mukaan arvonanto, korvaamattomuus, poliittiset resurssit ja mielenkiintoinen vapaa-ajan toiminta ja tekeminen. Tässä jatkan tutkimukseni toista analyysivaihetta ja pohdin tuloksia Allardtin (1976) hyvinvointiteorian kolmijakoon ottamalla seuraavana esille olemisen (Being).

Kuntalaisten vastauksista tuli esille, että turvallinen asuin ympäristö ja virikkeellinen kasvu ympäristö lisäävät lasten ja nuorten hyvinvointia.

”Perheiden täytyy kuitenkin saada valita asuinpaikkansa omien tarpeidensa mukaan ilman, että heidän valintansa heikentää lasten turvallisuutta. Kaikille koululaisille on järjestettävä turvallinen koulumatka riippumatta heidän asuinpaikastaan.”

Vastaajat puhuivat turvallisesta kasvu ympäristöstä, turvallisesta asuinkunnasta, turvallisista puistoista tai turvallisista hoitajista päiväkodissa. Teiden valaistus ja hyvät bussiyhteydet koettiin turvallisuutta lisääviksi. Liikenneturvallisuutta toivottiin kehitettävän ja teiden risteyksiä vilkasliikenteisellä alueella toivottiin muutettavan turvallisiksi. Kaahailijat koettiin turvallisuutta uhkaavaksi tekijäksi ja toivottiinkin

nopeusrajoitusten kontrolloimista. Turvallinen liikkumismahdollisuus Kangasalla koettiin erittäin tärkeäksi.

Puistot ja pihat koettiin myös erään vastaajan mukaan turvallisiksi. Turvallisuuden tunnetta saadaan vastausten perusteella myös harrastusmahdollisuuksien kautta, sillä mielekäs tekeminen koettiin hyvinvoinnin peruspilariksi. Harrastusten saralla myös jäähallissa toteutuvaan luistelumahdollisuuksiin toivottiin parannusta. Vain kerran viikossa toteutuva yleisöluisteluvuoro on niin suosittua, että perheen pienimmät lapset kokevat olonsa turvattomiksi väen tungoksen vuoksi.

”Lapsen turvallisuus, pysyvä hoitopaikka, vakituiset lapsen hoitoon osallistuva henkilökunta”

Hyvinvointipalvelujen arviointia tehdessä on myös merkitystä, kenen mielipiteen mukaisesti arviointia tehdään. Vartiaisen (1994, 137–141, Uotin teoksessa 2003, 299) väitöskirjatutkimuksen mukaan mm. laadukkaana päivähoidon tekijät vaihtelivat sen mukaan, kenen näkökulmasta asiaa arvioitiin. Päiväkotien johtajat painottivat laadukkaassa päivähoidossa päiväkotien toimintaedellytyksiä, yhteistyötä lasten vanhempien kanssa, toiminnan vaihtoehtoisuutta, henkilökunnan pätevyyttä ja päiväkotien työilmapiiriä. Lasten huoltajat puolestaan katsoivat laadukkaaseen päivähoitoon kuuluviksi hoidon turvallisuuden, virikkeellisyyden, lapsen yksilöllisenhuomioimisen, hoidon pätevyyden, sopivat ryhmäkoot ja päivähoidon ja vanhempien välisen yhteistyön.

Turvallisuus nousi esille myös kuntalaisten vastauksista, kun he puhuivat päiväkotikäisen lapsen hyvinvoinnista. Päivähoidossa olevien lasten koettiin olevan turvassa, kun hoitajina ovat kokeneet ja ammattitaitoiset hoitajat. Eräs vastaaja totesi, että lapsen on hyvä olla hoidossa, kun vastassa on ihana ja turvallinen hoitaja. Seuraavat havainnot esimerkkinä.

”Turvallinen hoitopaikka, lähellä kotia.”

”Ihanat, turvalliset hoitajat.”

Hoitajien vaihtuvuutta pidettiin lapselle haitallisena asiana, sillä hoitajan tuttuus toi turvallisuutta hoitopäivään. Uotin (2003, 302) mukaan pienelle lapselle henkilökunnan jatkuva vaihtuminen on yleensä vaikea ja sopeutumiskykyä vaativa tilanne. Eräs vastaaja toivoi päivähoitotiloihin turvallisuutta toivomalla korkeampia aitoja päiväkodin piha-

alueelle. Eräs vastaaja ei keksinyt mitään muuta kehitettävää asiaa kuin turvallisuusriskivanhempien toiminta päiväkodissa alla olevan sitaatin mukaisesti:

"Vaikka mietimme pitkään niin emme keksineet itse päiväkodin hoidollisista asioista mitään kehitettävää. Ainoa, mikä tuli mieleen on

"Turvallisuusriskivanhemmat", ne jotka eivät välitä esim. portin sulkemisesta. Pihaolosuhteet eivät ole kaikissa päikyissä samanlaiset – on uusia hienoja ja laitettuja pihoja, joissa uusia vempaimia ja sitten niitä paljon vaatimattomampia..."

Suuret päiväkotiryhmät puhututtivat kuntalaisia.

"Alle 3-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmät on aivan liian suuria. TURVAL- LISUUS, FYYSINEN ja PSYYKKINEN. Vähemmän lapsia ryhmiin tai enemmän aikuisia"

12. TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA

Palaan tässä luvussa takaisin tutkimukseni alkulähteille. Tutkimustehtäväni oli tarkastella kuntalaisten mielipiteitä Kangasalan julkisista palveluista sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilasta. Lisäksi halusin tutkia, mitä lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä asioita tulee esille kuntalaiskyselyn kautta ja mitä lasten hyvinvointiin liittyviä asioita tulee esille koululaisten vastauksista.

Kuntalaisilla oli mahdollisuus tuoda esiin omia näkemyksiään hyvinvointiin liittyvästä aiheesta 8.10.2008 alkaen ja 7.6.2009 saakka Kangasalan kunnan verkkosivujen kautta. Vastauksia saatiin 62 henkilöltä. Koska vaikuttamiskanava oli tekninen, tietokoneen välityksellä tapahtuva, käsitykseni mukaan vastaaja saattaa olla mitä todennäköisimmin henkilö, joka on tottunut tietojärjestelmien käyttäjä. Oletan, että kysely ei tavoittanut henkilöitä, joilla ei ole kokemusta tietokoneen käytöstä tai joita ei kiinnosta Kangasalan kunnan verkkosivujen tutkiminen.

Verkkosivujen kautta tapahtunut kysely ei johdatellut vastaamista tiettyyn aiheeseen, mitä puolestaan saattoi tapahtua varhaiskasvatuksen (päiväkotien) ja neuvolan kautta annettujen kyselylomakkeiden kautta. Verkkosivujen kautta vastaukset painottuivat kouluun ja kouluikäiseen lapseen ja nuoreen (52 havaintoa). Verkkosivujen kautta jonkin verran tuli esille kotihoidossa (6 havaintoa) oleviin lapsiin liittyviä aiheita ja 19 havaintoa kosketti mielipiteitä kunnan tarjoamista harrastusmahdollisuuksista.

Varhaiskasvatuskysely toteutettiin päiväkotien kautta siten, että kyselylomake jaettiin samalla, kun vanhempi haki lasta päiväkodista. Henkilö saadessaan kyselylomakkeen päiväkodissa orientoituu todennäköisesti tuomaan esille päivähoitoon liittyvää aihetta. Se selittää varhaiskasvatusaineistosta löytyneiden päivähoitoon liittyvien havaintojen suuren lukumäärän (264). Tosin varhaiskasvatuskyselyaineistosta löytyi havaintoja myös lasten ja nuorten harrastustoimintaan yhteensä 147, jotka toteutuvat muualla kuin päivähoitoon liittyvänä. Harrastustoimintaan liittyvä uimahalli-teema sai odotetustikin huomiota, sillä kyselyn ajankohtana kuntaan rakenteilla ollut ja 4.5.2009 kuntalaisten käyttöön avattu uimahalli oli kansalaisten puheissa paljon esillä. Kirjasto palvelee lapsiperheitä kiitettävästi, sillä kirjastopalvelut saivat varhaiskasvatuskyselyn kautta useita myönteisiä palautteita perheiltä (18 havaintoa).

Tutkielmani tutkimusote oli monipuolisten tutkimusaineistojen ansiosta sekä kvalitatiivinen että kvantitatiivinen, joten sain mahdollisuuden soveltaa metodologista triangulaatiota. Tutkimusaineistojen suuren määrän vuoksi tutkimustyö oli vaativa ja erityistä huolellisuutta vaativaa, jotta aineistoanalyysin tulokset ovat luotettavia. Analysoinnissa tietokonepohjaiset ohjelmat olivat erittäin hyvä apuväline ja tietokonepohjaisten analyysiohjelmien käyttö antoi tutkimusprosessilleni mukavan sävyyksen. Kuntalaisten mielipiteet analysoin kvalitatiivisesti tietokonepohjaisella NVivo8-ohjelmalla ja koululaisten vastausten analysoinnin toteutin kvantitatiivisesti SPSS-ohjelmalla. Pidän analysointivaihetta mielenkiintoisena, joskin tietokoneohjelmat eivät lähteneet ajattelemaan puolestani aineistojen sisältöjä.

Pidän tärkeänä, että Kangasalan kunnan päättäjät, viranhaltijat ja itse kuntalaiset tarkastelisivat tutkimustani kiinnostuneena, sillä tutkimukseni kautta valottuu kuntalaisten mielipiteet ja ääni. Kuntalaiset ovat saaneet äänensä kuuluviin vuonna 2009 valmistuneen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman kautta.. Tässä tutkimuksessa saatua tietoa voidaan edelleen käyttää hyväksi Kangasalan kunnan hyvinvointipalveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä. Vuonna 2009 hyväksytty lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma tulee arvioitavaksi jo neljän vuoden kuluttua. Tutkimustietoa voi myös hyödyntää laajemmin valtion tasolla, sillä sosiaalihuoltolain uudistaminen on tällä hetkellä ajankohtainen. Hyvin toimiva sosiaalihuolto ja siihen liittyvä palvelujärjestelmä on keskeinen osa ihmisten hyvinvoinnin ja perusoikeuksien toteuttamista.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadintaan kerätyt aineistot olivat laajat ja kiinnostavat sekä paljon tietoa sisältäviä. Voinkin todeta, että tutkielmani laadullinen ja määrällinen aineisto oli kuin pala tutkittavaa maailmaa. Kvalitatiiviselle aineistolle oli ominaista sen ilmaisullinen rikkaus ja moniulotteisuus. Aineistojen analysointi oli kuin arvoituksen ratkaisemista ja johtolankojen seuraamista. Myös kvantitatiivinen aineisto kertoi enemmän kuin pelkät numerot ensin antoivat ymmärtää ja koululaisten piirtämät rastit tai ympyrät ensin antoivat aiheita olettaa. Tehtäväni tutkijana oli tuottaa itselle tietoa ja hakea vastausta esittämäni kysymykseen. Katson saaneeni tutkimukseni kautta vastauksia tutkimuskysymyksiini. Aihealuetta, lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemista julkisten palveluiden kautta voi tutkia vielä laajemmin ja syvemmin, sillä kukapa ei haluaisi elää ja olla hyvinvointiyhteiskunnassa, jossa on hyvä olla ja kasvaa.

13. JOHTOPÄÄTELMÄT

Tutkimustehtävänäni oli selvittää, mitä tietoa kuntalaiset välittävät verkkokyselyn, varhaiskasvatuskyselyn ja neuvolakyselyn kautta lasten ja nuorten kasvuoloista ja hyvinvoinnin tilasta. Kuntalaiset puhuivat turvallisuudesta, yhteisöllisyydestä, toimintayksiköiden (koulut, päiväkodit) fyysisistä rakenteista ja toimintayksiköiden toimintamenetelmistä. Tutkimustehtävänäni oli myös selvittää, mitä koululaiset puhuvat itsestään ja hyvinvoinnistaan. Saamani tulosten mukaan koululaiset ovat eniten huolissaan tulevaisuudesta, koulukiusaamisesta ja läksyjen määrästä. Myös Kinnusen (2003) tutkimus tukee saamiani tuloksia, sillä Kinnusen (2003) mukaan hyvää lapsuutta edistävät suojaavat tekijät liittyvät kiintymykseen ja yhteisöllisyyteen, jotka ovat lapsen kasvun ja kehityksen peruseväitä. Kiintymykseen sisältyy perushoiva, rakkaus ja lämpö, hyvälaatuinen vuorovaikutus ja ohjaus sekä kotona että päivähoidossa ja koulussa. Yhteisöllisyyteen kuuluu yhteys muihin ihmisiin ja luontoon, osallisuus ja itsensä kehittäminen sekä mahdollisuus yhteisön tukeen.

Kiinnitin tutkimustuloksissa huomiota siihen, että koululaisille suunnatun kyselyn tuloksista nousi eniten esille koululaisten tulevaisuuden pelko. Tämä on aihe, jota olisi tarpeen tutkia lisää: millaisena kouluikäiset lapset näkevät tulevaisuuden? Lapset ovat kuitenkin meidän tulevaisuutta ja lapsista kasvaa tasapainoisia aikuisia ja yhteiskunnan jäseniä, jos heillä on perusluottamus itseensä, ympäröivään yhteisöön ja tulevaisuuteen. Jäin pohtimaan, mikä aiheuttaa lapsissa tulevaisuuden pelkoa. Varhaiskasvatusaineiston tuloksista tuli puolestaan ilahduttavasti esille vanhempien kokemus päivähoitohenkilöstön hyvästä ammattitaidosta ja innostuneisuudesta tehdä työtä lasten kanssa. Myös kulttuurielämän virkeys ja hyvä kokemus kirjastopalveluista lapsiperheille toi tutkijallekin tyytyväisen olon. Ehkä odotetusti aineistoista nousi esille tyytymättömyyttä koulujen ja päivähoidon puutteellisten tilojen suhteen tai liian suurien ryhmäkokojen vuoksi.

Lasten hyvinvointia selvittäneiden tutkimusten mukaan lapset ja perheet voivat Suomessa keskimääräisesti hyvin, mutta pienellä osalla on entistä enemmän ja vakavampia ongelmia. Sama tulos tulee esille myös minun tutkielmassani koulukiusaamiseen liittyvässä aiheessa. Koulukiusaamista esiintyy lasten puheissa, mutta kiusaajana toimivat

vain muutamat oppilaat. Tutkielmaani liittyvässä koululaisten vastauksissa tuli esille myös koululaisten turvattomuus. Yhteiskunnassa tiedostetaan laajemminkin lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä huolia, jotka tulevat esille myös minun tutkielmassani. Koko Suomen väestöä kattava Terveys 2015-ohjelman tavoitteena on mm. lasten ja nuorten turvattomuuden lievittäminen.

Tutkielmaani liittyvä verkkokysely tuotti eniten kouluikäisiä lapsia koskevia vastauksia. Vastauksissa tuli esiin huoli kouluissa olevien aikuisten henkilöiden puuttumisesta, koulutilojen huonoista fyysisistä puitteista ja luokkaryhmien suuresta koosta. Samansuuntaista tietoa on saatu 11 koulussa toteutetusta Suomen Mielenterveysseuran Nuorten ehkäisevän kriisityön hankkeesta (2010), jonka mukaan nuorilla on suuri aikuisen nälkä. Nuoret kaipaavat arjessa aikuisten henkilöiden tukea ja mahdollisuutta keskustella itselle tärkeistä ja ajankohtaisista asioista. Nuoret toivovat myös mahdollisuutta keskustella seurustelusta, seksuaalisuudesta, henkisestä hyvinvoinnista, koulun ilmapiiristä ja päihteistä. Kouluissa vallitseva kiireinen ilmapiiri estää kuitenkin tällaiset keskustelut. Koululuokka koostuu nykyään yhä erilaisimmista oppilaista ja luokat ovat erilaisia koostumukseltaan. Saman luokan oppilaat voivat elää hyvinkin erilaista elämänvaihetta. Normaaliluokkiin ollaan integroimassa yhä enemmän erityistä tukea tarvitsevia oppilaista, jotka omalta osaltaan tarvitsevat erityistä huomiota. Pystyäkseen vastaamaan näihin yhä lisääntyviin haasteisiin, opettajan on omattava hyvä oppilaantuntemus.

Kansainvälisesti Suomea pidetään hyvänä hyvinvointiyhteiskuntana. Amerikkalaisen Newsweek -viikkolehden (2010) arvioimana Suomi arvioitiin maailman parhaaksi maaksi, kun osa-alueina vertailussa olivat koulutus, terveys, taloudellinen dynaamisuus, poliittinen ympäristö ja elämänlaatu. Ulkoministeri Stubb (2010) suitsutti suomalaisille tulosta ja Suomen saavutusta huikeaksi. Stubbin mukaan (2010) Suomi mainitaan tästä lähtien aina maana, jonka Newsweek rankkasi ykköseksi. Vaikka hyvät uutiset ilahduttavat kansalaisia ja tuovat hyvää mieltä, niin yleisesti on tiedossa, että Suomessa hyvinvointivaltion laajeneminen päättyi 1990-luvun laman aikaan, jolloin Saaren (2005, 137–138) mukaan kansalaisten oikeuksien ja osallistumismahdollisuuksien väheneminen alkoi yhteiskunnan tasolla. Hyvinvointivaltiona Suomi kykenee rahoittamaan vain marginaalisen palvelutason ja sijalle tulevat yksityiset palvelut. Saari (2005, 138) siteeraa Anttosta ja Sipilää sanoessaan, että 2000-luvun hyvinvointipolitiikka Suomessa

muistuttaa "vanhaa puutaloa, jossa on ollut paljon viehättävää, mutta vieraskin huomaa, ettei omistajalla ole vuosiin ollut rahaa eikä tahtoa pitää taloa kunnossa."

Uudenlaista sosiaalipoliittista ajattelua kuvastaa se, että kunnissa laaditaan kunnallisia, seudullisia, maakunnallisia ja laajempia hyvinvointistrategioita ja hyvinvointiohjelmiä. Hyvinvoinnin tukeminen kuuluu vahvasti julkiselle sektorille. Kunnat vastaavat julkisten palvelujen toimeenpanosta ja kehittämisestä, joskin Paras – uudistuksen myötä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita on siirretty suurelta osin yhteistoiminta-alueiden hoidettavaksi. Sosiaalihuollon palveluita kehitettäessä on kunnilla, myös Kangasalan kunnalla vastuu ja velvollisuus huolehtia, että lasten ja nuorten hyvinvoinnin tila huomioidaan palvelukokonaisuuksia kehitettäessä. Säästöjen ja leikkausten seurauksena saattaa lasten ja perheiden palvelut ohentua tai vähentyä. Suomalaiset luottavat kuitenkin julkisten palveluiden vahvaan rooliin ja he haluavat julkisen sektorin vastaavan sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottamisesta myös tulevaisuudessa. Onhan kaiken kuntasuunnittelun perimmäisenä tarkoituksena väestön hyvinvointi. Mikäli lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä tuetaan oikein ja heidän ikäänsä edellyttämällä tavalla, on myös kunta onnistunut omassa tehtävässään järjestää julkisia palveluita tarkoituksenmukaisella tavalla kuntalaisten tarpeeseen ja kysyntään nähden.

Lasten ja nuorten hyvinvointiin vaikuttavat kokonaisuudessaan useat eri tekijät. Hyvinvointiin vaikuttavat ulkoisten tekijöiden (esim. toimeentulo ja asuminen) lisäksi perheen sisäinen vuorovaikutus ja kasvatus. Lapsen ja perheen sosiaalinen verkosto vaikuttavat myös hyvinvointiin. Saamani tulokset, turvallisuuden tunteen vahvistaminen ja yhteisöllisyyden ja sosiaalisten taitojen lisääminen ovat tärkeitä lasten ja nuorten fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia tukevia tekijöitä. Hyvä vertaisryhmä ja myönteiset kaverisuhteet sekä aikuisten välinen yhteistyö tukevat lasten ja nuorten kehitystä ja mahdollistavat positiivisen vuorovaikutuksen ja hyvän itsearvostuksen kehityksen. Perheille, lapsille ja nuorille voidaan luoda yhteiskuntapolitiikan keinoin viihtyisiä, turvallinen ja toimiva elinympäristö ottamalla huomioon lasten, nuorten ja perheiden tuen tarpeet. Vähäisimmillään se tarkoittaa sitä, että kunnassa rakennetaan tai korjataan leikkipuistot viihtyisiksi ja toimiviksi. Tällöin perheillä on paikka, jossa voi tavata muita perheitä ja opetella sosiaalisia taitoja ja saada vertaistukea.

Voimassa olevaa Kangasalan kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa ja strategisia tavoitteita vuosille 2009–2010 arvioidessani totean, että suunnitelman tavoitteet sisältävät myös tutkielmani tuloksia. Myöhemmin tehtävässä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tavoitteiden toteutumisen arvioinnissa tarkastellaan, onko suunnitelmalla ollut sitä merkitystä, joka lastensuojelulla kunnalle asetettiin: lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja lastensuojelun järjestäminen ja kehittäminen.

Koululaisten huolestunut suhtautuminen tulevaisuuteen on kuitenkin tutkimustulos, joka on syytä ottaa enemmän huomioon pohdittaessa lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukemista julkisten palveluiden kautta. Aihe on myös tärkeä ajatellen jatkotutkimusta. Mikä asia saa lapset ja nuoret huolestumaan ja miksi he kokevat tulevaisuuden pelottavana?

LÄHDELUETTELO

Alasuutari Pertti, 2006. Mitä laadullinen tutkimus on? Laadullisen tutkimuksen verkko-opintokokonaisuus.

Alasuutari, Pertti: Keskustelua laadullisesta sosiaalitutkimuksesta. Sarja C 28/1984. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. Tampereen yliopisto, Tampere 1984.

Arajärvi, Pentti: Vaarallisia trendejä hyvinvointivaltiossa. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuslaitos. Sosiaali- ja terveysviesti 2/2009.

Davies, Martin Brett: Doing a successful research project. Using qualitative or quantitative methods. Palgrave Macmillan, 2007.

Ellonen, Noora: Kasvuyhteisö nuorten turvana. Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen (15.02.2008)[viitattu 26.8.2010] Saatavilla [www-muodossa:](http://acta.uta.fi/khaku.php?qstr=ellonen&lajittelu=julkaisuvuosi&kentta=all&hae=HAE)
<http://acta.uta.fi/khaku.php?qstr=ellonen&lajittelu=julkaisuvuosi&kentta=all&hae=HAE>

Eräsaari, Risto: Varmuuden varjosta odotusten valoon. JANUS vol.11(4), 2003.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä 2000.

Forssen, Katja & Laine, Kaarina & Tähtinen, Juhani: Hyvinvoinnin tekijät ja uhat lapsuudessa teoksessa Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.):Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto, 2002.

Galinsky, E: Ask the children. The breakthrough study that reveals how to succeed at work and parenting. New York:Harper Collins. Teoksessa: Valkonen,Leena: Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. Jyväskylän yliopisto.Jyväskylä, 2006.

Grönfors, Martti: Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. WSOY, Juva 1982.

Hall, Christopher & Siembrouck, Stef & Haigh, Emma & Lee, Anita: The management of professional roles during boundary work in child welfare. International journal of social welfare. ISSN 1369-6866. 2010, 348-357.

Hallituksen politiikkaohjelma: Lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelma [viitattu 25.7.2010]
Saatavilla [www-muodossa:](http://www.minedu.fi/lapset_nuoret_perheet/) http://www.minedu.fi/lapset_nuoret_perheet/

Heikkilä, Matti: Köyhyys ja huono-osaisuus hyvinvointivaltiossa. Tutkimus köyhyydestä ja hyvinvoinnin puuteiden kasautumisesta Suomessa. Sosiaalihuollon tutkimuslaitos julkaisu 8/1990. Helsinki 1990.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula: Tutki ja kirjoita. Tammi, Helsinki 2000.

Hoffren, Jukka: BKT kasvaa, mutta hyvinvointi ei. Talouselämä 15.9.2009. Saatavilla www-muodossa: <http://www.talouselama.fi/uutiset/article328138.ece>

Innanen, Mikko: Isyys ja äitiys nuorten kertomana:lukiolaisten tyttöjen ja poikien kirjoituksia. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä, 2001.

Julkunen, Raija: Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2001.

Kangasalan kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009-2012. Valtuusto 9.11.2009.

Kansaneläkelaitos 2000. Tutkimus suuntaa sosiaaliturvaa 2000-luvulle. Kansaneläkelaitos, Helsinki 2000.

Karisto, Antti: Hyvinvointi ja sairauden ongelma. Suomea ja muita Pohjoismaita vertaileva tutkimus sairastavuuden väestöryhmittäisistä eroista ja sairaudesta hyvinvoinnin vajeena. Kansaneläkelaitoksen julkaisuja M:46, Helsinki 1984.

Kettunen, Terttu, Ihalainen, Jarmo & Heikkinen, Hannele: Monimuotoinen sosiaaliturva. WSOY, Juva 2001.

Kinnunen, Petri: Hyvinvoinnin ruletti. Tutkimus sosiaalisen tuen verkostojen jäsentymisestä 1990-luvun lopun Suomessa. Lapin yliopisto, Rovaniemi 1998.

KiVa koulu (2010) Kiva koulu. Saatavilla www-muodossa: <http://www.kivakoulu.fi>

Kivipelto, Minna: Osallistuva ja valtaistava arviointi, johdatus periaatteisiin ja käytäntöihin. Stakes, Helsinki 2008.

Kokko, Simo & Lehto, Juhani: Mihin suuntaan sosiaali- ja terveydenhuolto? Valtionosuusuudistuksen avaamat vaihtoehdot ja uhat rahoituskriisin aikakaudella. Stakes. Raportteja 96. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. Teoksessa Leskinen, Hannu: Kunta vastuuseen. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennepolitiikan toimeenpano ja sen arviointi. Kuopion yliopisto. Väitöskirjasarja 1/2001. Suomen Kuntaliitto, Helsinki 2001.

Kontula, Osmo: Perhepolitiikka käännekohdassa, Perhebarometri 2004. Väestötutkimuslaitos E 18/2004.

Konu, Anne: Oppilaiden hyvinvointi koulussa (5.10.2002) [viitattu 26.8.2010] Saatavilla www-muodossa: <http://acta.uta.fi/khaku.php?qstr=konu&lajittelu=julkaisuvuosi&kentta=all&hae=HAE>

Koskela, Hille: Aikakauslehti Käsi Kädessä, 6/2009

Koskiahho Briitta & Nurmi, Johanna & Virtanen Petri: Kansalaisen sosiaalipolitiikka, Kansalaisyhteiskunta ja hyvinvointivaltio 2000 luvulla. WSOY, Juva 1999.

Koskiahho, Briitta: Hyvinvointipalvelujen tavaratalossa. Vastapaino, Tallinna 2008.

Kuusi, Pekka:60-luvun sosiaalipolitiikka. Porvoo: WSOY,1961.

Leskinen, Hannu: Kunta vastuuseen. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennepolitiikan toimeenpano ja sen arvointi. Kuopion yliopisto. Väitöskirjasarja 1/2001. Suomen Kuntaliitto, Helsinki 2001.

Melin, Harri: Mikä Suomessa muuttuu? Teoksessa Blom, Raimo (toim): Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta. Hanki ja jää -sarja Gaudeamus, Tampere 1999.

Metsämuronen, Jari: Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4.Jaibes OU, Viro 2000.

Metsämuronen, Jari: Metodologian perusteet ihmistieteissä. Metodologia-sarja 1.Jaibes OU, Viro 2000.

Metsämuuronen, Jari: Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2006.

Metteri, Anna (2003A, 17) : Teoksessa Valokivi, Heli: Kansalainen asiakkaana. Tutkimus vanhusten ja lainrikkojien osallisuudesta, oikeuksista ja velvollisuuksista. Akateeminen väitöskirja. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampereen yliopisto 2008, 67.

Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari & Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti: Suomalaisten hyvinvointi 2008. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala 2008.

MTV 3 2010. Suomalaisnuoret lukevat vähiten läksyjä Euroopassa 23.8.2004 [viitattu 27.7.2010] Saatavilla [www-muodossa: http://www.mtv3.fi/uutiset/arkisto.shtml/arkistot/kotimaa/2004/08/310692](http://www.mtv3.fi/uutiset/arkisto.shtml/arkistot/kotimaa/2004/08/310692)

Muuri, Anu: Sosiaalipalveluja kaiken ikää ja kaikille? Teoksessa Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari & Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti: Suomalaisten hyvinvointi 2008. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala 2008.

Muuri, Anu: Sosiaalipalveluja kaiken ikää ja kaikille?Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2008.

Oinonen, Eriikka: Perheet ja pärjääminen. Teoksessa Blom, Raimo (toim): Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta. Hanki ja jää -sarja Gaudeamus, Tampere 1999

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010. Pisa 2006. Saatavilla [www-muodossa: http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/pisa-tutkimus/pisa2006/index.html](http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/pisa-tutkimus/pisa2006/index.html)

Pahl, Jan: Teoksessa: Repo, Katja: Lapsiperheiden arki. Näkökulmina raha, työ ja lastenhoito. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, 2009, 64.

Pajula, Elina: Sosiaali- ja terveystiedon viesti, aikakauslehti 1/2009

Pisa 2010. Pisa. Saatavilla www-muodossa: <http://fi.wikipedia.org/wiki/PISA>

Pohjola, Anneli: Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.): Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2007.

Pyy, Ilkka: Paikallisvaltion loppu? Hyvinvointivaltion murros syrjäisessä kunnassa. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 36. Joensuun yliopisto, Joensuu 1998.

Pösö, Tarja: Kiistanalaiset perhesuhteet ja tutkimisen moraali. Teoksessa Sevón, Eija ja Notko, Marianne: Perhesuhteet puntarissa. Tammerpaino, Tampere, 2008.

Rauhala, Pirkko-Liisa & Simpura, Jussi & Uusitalo, Hannu: Hyvinvoinnin tutkimusperinteet, hyvinvointipolitiikka ja 1990-luvun uudet avaukset osoitteessa <http://www.stakes.fi/yp/2000/3/003rauhala.pdf>

Repo, Katja: Lapsiperheiden arki. Näkökulmina raha, työ ja lastenhoito. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, 2009.

Rimpelä, Matti. Teoksessa Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari & Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti: Suomalaisten hyvinvointi 2008. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala 2008 (62 – 74).

Robson, Colin: Real world research. A resource for social scientists and practioner – researchers. Blackwell Publishers, 1993.

Rousu, Sirkka: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa. Opas lakisääteisen suunnitelman laadintaan. Kuntaliitto. Helsinki 2008.

Saari, Juho: Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa. Yliopistopaino, Helsinki 2005.

Savon Sanomat, 3.1.2010 tai www.savonsanomat.fi.

Siltaniemi, Aki & Eronen, Anne & Perälähti, Anne & Londen, Pia: Hyvinvointi, palvelut ja elämänlaatu Kuuma-kunnissa. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, Helsinki 2005.

Siltaniemi, Aki & Perälähti, Anne & Eronen, Anne & Londen, Pia & Peltosalmi, Juha: Hyvinvointi ja osallisuus Itä-Suomessa, kansalaiskyselyn tuloksia. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, Helsinki 2008.

Siltaniemi, Aki & Perälähti, Anne & Eronen, Anne & Särkelä, Riitta & Londen, Pia: Kansalaisbarometri 2009. Suomalaisten arvioita hyvinvoinnista, palveluista ja Parasuudistuksesta.

Siltaniemi, Aki & Perälähti, Anne & Eronen, Anne & Londen, Pia : Hyvinvointi, palvelut ja elämänlaatu Keski-Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, Helsinki 2007.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2010) Perhepolitiikka Suomessa. [viitattu 25.7.2010]. Saatavilla [www-muodossa: http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/julkaisut/perhepol/perhepo1.htm](http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/julkaisut/perhepol/perhepo1.htm)

Sosiaali- ja terveysministeriö: Sosiaalimenojen kehitys pitkällä aikavälillä. SOMERA-toimikunnan taustaraportti. Julkaisuja 2002.21.Sosiaali- ja terveysministeriö 2002.

Sosiaali ja terveysturvan keskusliitto ry: Kansalaisbarometri 2009. Helsinki 2009.

Suomen mielenterveysseura (2010) Nuorten ehkäisevän kriisityön hanke: nuorilla on suuri aikuisen nälkä. [viitattu 27.7.2010]. Saatavilla [www-muodossa: http://www.mielenterveysseura.fi/haku?searchterms=nuorten+ehk%C3%A4isev%C3%A4n+kriisity%C3%B6n+hanke&x=30&y=10](http://www.mielenterveysseura.fi/haku?searchterms=nuorten+ehk%C3%A4isev%C3%A4n+kriisity%C3%B6n+hanke&x=30&y=10)

Stubb, Aleksander (2010): Onko Newsweekin arviolla arvoa? [viitattu 17.8.2010] saatavilla [www-muodossa: http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/arkistot/kotimaa/2010/08/1171834](http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/arkistot/kotimaa/2010/08/1171834)

Särkelä, Riitta: Sosiaali- ja terveysviesti, aikakauslehti 1/2008

Tanskanen, Liisa: Paikallisen hyvinvointiyhteiskunnan haaste (10.12.2005) [viitattu 26.8.2010] Saatavilla [www-muodossa: http://acta.uta.fi/khaku.php?qstr=tanskanen&lajittelu=julkaisuvuosi&kentta=all&hae=HAE](http://acta.uta.fi/khaku.php?qstr=tanskanen&lajittelu=julkaisuvuosi&kentta=all&hae=HAE)

Tilastokeskus: Hyvinvointi vai taloudellinen hyvinvointi [viitattu 25.7.2010]. Saatavilla [www-muodossa: http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-02-19_002.html?s=4](http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-02-19_002.html?s=4)

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki 2009.

Valkonen, Leena: Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä, 2006.

Vartiainen, Pirkko: Palveluorganisaatioiden tuloksellisuusarviointi, teoriat ja käytäntö. Vaasa 1994.

Wiik, Maarit: Asukasryhmät ja elinympäristö. Selvitys väestöryhmistä ja asukatarpeista. Ympäristöministeriö, Helsinki, 2005.

Yesilova, Katja: Ydinperheen politiikka. Hakapaino, Helsinki 2009.

Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus: Paikkakokemus ja osallistuvan suunnittelun menetelmät. [viitattu 26.8.2010] Saatavilla [www-muodossa: http://ytk.tkk.fi/fi/tutkimus/painoalat/osallistuva_suunnittelu/](http://ytk.tkk.fi/fi/tutkimus/painoalat/osallistuva_suunnittelu/)

LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAN STRATEGISIA TAVOITTEITA
TUKEVAT TOIMENPIDE-EHDOTUKSET KANGASALLA VUOSILLE 2009- 2012

Oheiseen taulukoon on koottu konkreettiset edellä kuvattuihin strategiaan tavoitteisiin liittyvät toimenpide-ehdotukset vuosille 2009 -2012, seuranta-indikaattorit ja vastuutahot.

Strateginen tavoite	Toimenpide	Seuranta / indikaattori	Seurantavastuu
Lasten ja nuorten osallisuutta arvostetaan ja heidän mielipiteitään kuunnellaan	Lasten mukaan kutsuminen koulujen ”vanhempainvartteihin”	Lasten mukanaolon määrä lisääntynyt vanhempainvarteissa ja sitä seurataan	Sivistystoimenjohtaja
	Lasten osallistuminen päivähoitossa lapsen ikä- ja kehitysvaiheen mahdollistamalla tavalla varhaiskasvatussuunnitelmi en laadintaan	Lasten osallisuus varhaiskasvatussuunnitelmi en laadinnassa on lisääntynyt	Varhaiskasvatusjohtaja
	Oppilaskuntien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen	Oppilaskuntien tekemien aloitteiden seuranta ja toiminnan arviointi	Sivistystoimenjohtaja
	Lapsen kuulemisen menetelmien kehittäminen sosiaalityössä	Menetelmäkoulutuksiin on osallistuttu ja menetelmien käyttöä seurattu	Sosiaalityön johtaja
	Nuorisovaltuuston äänen kuulemisen tehostaminen nuorten asioissa	Nuorisovaltuuston tekemien aloitteiden käsittely, määrät ja käsittelyaikojen seuranta	Vapaa-aikakoordinaattori
Lasten ja nuorten kasvusta ja kehityksestä vastaavat vanhemmat ja heitä tuetaan heidän kasvatustehtävässään	Vertaistuki/vanhempainryhmien kehittäminen ja lisääminen	Vertaistukiryhmä/muu vanhempainryhmätoiminta on lisääntynyt	Varhaiskasvatusjohtaja, johtava ylihoitaja, ylilääkäri, sosiaalityön johtaja, vapaa-aikakoordinaattori, srk, sivistystoimenjohtaja, Kangasala Opiston rehtori
	Vanhemmuuteen liittyvien luentojen järjestäminen	Erialaisten vanhemmuuteen liittyvien teemaluentojen määrä	MLL
	Avoimen varhaiskasvatustoiminnan kehittäminen Ompulassa	Ompulassa on kehitetty avointa varhaiskasvatustoimintaa yhteistyössä useiden eri toimijoiden kanssa	Varhaiskasvatusjohtaja, MLL, seurakunta, johtava ylihoitaja, sosiaalityön johtaja, perhetyön ohjaaja
	Koulujen kerhotoiminnan vakiinnuttaminen osaksi koulujen toimintaa	Koulujen kerhotoiminta on vakiintunut	Sivistystoimenjohtaja

	<p>Vahvistetaan lasten ja nuorten terveyttä edistäviä elämäntapoja esim. tiedottamalla, luennoilla liittyen terveelliseen ravintoon, unen merkitykseen ja liikuntaan sekä lasten ja nuorten päihteiden käyttöön</p> <p>Kehitetään Ehkäisevää päihdetyötä kouluissa laatimalla kouluja koskeva päihdetyön malli</p>	<p>Lasten ja nuorten terveyttä edistävien elämäntapojen kehittymistä on seurattu kouluterveyskyselyn kautta</p> <p>Eri tilaisuuksien määrä ja toteuttaja</p> <p>Leikki- ja kuntoliikuntamahdollisuuksia on lisätty</p> <p>Koulujen ehkäisevän päihdetyön malli on laadittu ja sovittu vastuujaosta</p>	<p>Sivistystoimenjohtaja Johtava ylihoitaja</p> <p>Johtava ylihoitaja, Kangasala Opiston rehtori, järjestöt</p> <p>Varhaiskasvatusjohtaja Sivistystoimenjohtaja Vapaa-aikakoordinaattori</p> <p>Sivistystoimenjohtaja Johtava ylihoitaja</p>
<p>Ympäristö on turvallinen sekä sosiaalisesti että fyysisesti ja lasten ja nuorten tarpeet otetaan huomioon ympäristön suunnittelussa</p>	<p>Omin jaloin kouluun - tutkimushankkeen kautta saatujen tietojen hyödyntäminen liikenneturvallisuuden ja koululaisten omatoimisten koulumatkojen turvallisuuden lisäämiseksi</p> <p>Seurataan varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen turvallisuutta</p> <p>Kehitetään koulujen ja päiväkotien turvallisuutta ja ilkvallan ehkäisemistä</p> <p>Kehitetään ja seurataan lähiliikuntapaikkojen, puistojen ja leikkikenttien turvallisuutta ja toimivuutta ottaen huomioon lasten ja nuorten tarpeet</p> <p>Lisätään nuorten liikennekasvatusta, opastusta ja valvontaa</p> <p>Luodaan toimintamalli eri ammattiryhmille perhe- ja lähisuhdeväkivalta tilanteisiin puuttumiselle</p>	<p>On kuvattu ne toimenpiteet, miten kaavoituksessa ja yhdyskuntatekniikan suunnittelussa ja toteutuksessa on huomioitu turvallinen koulumatka</p> <p>Seurataan varhaiskasvatuksen ja koulujen turvallisuussuunnitelmien toteutumista</p> <p>Valvontakameroiden määrä on lisääntynyt vastaamaan tarvetta.</p> <p>Turvallisuudesta on raportoitu säännöllisesti.</p> <p>Nuorten liikennerikkomusten ja moottoriajoneuvo-onnettomuuksien määrän vähentyminen</p> <p>Toimintamalli on tehty</p>	<p>Tekninen johtaja</p> <p>Varhaiskasvatusjohtaja Tekninen johtaja Sivistystoimenjohtaja</p> <p>Varhaiskasvatusjohtaja Sivistystoimenjohtaja Tekninen johtaja</p> <p>Tekninen johtaja</p> <p>Sivistystoimenjohtaja Poliisi</p> <p>Sosiaalityön johtaja</p>

	<p>Koulukiusaamisen ennalta ehkäisy ja koulukiusaamiseen puuttuminen</p> <p>Varhaiskasvatuksessa ja kouluissa lisätään mediaturvallisuus-kasvatusta</p>	<p>Suunnitelma kiusaamisen ehkäisemiseksi ja toimintamalli kiusaamisen puuttumiseksi on tehty jokaiseen kouluun</p> <p>Turvallisen median käytön opetusta on lisätty ja tästä on raportoitu</p>	<p>Sivistystoimenjohtaja</p> <p>Sivistystoimenjohtaja Varhaiskasvatusjohtaja</p>
<p>Lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia edistävät ja korjaavat palvelut ovat riittäviä ja laadukkaita</p>	<p>Nimetään Lasten ja nuorten hyvinvointiryhmä seuraamaan ja koordinoimaan Lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelman toimenpiteiden toteutumista</p> <p>Kehitetään moniammatillisuutta ja moniasiantuntijuutta tukevia yhteistyökäytäntöjä</p> <p>Hyvinvointineuvola-toiminnan suunnittelu</p> <p>Kehitetään oppilashuoltoa</p> <p>Lisätään ennalta ehkäisevää perhetyötä</p> <p>Erytispedagogisen osaamisen lisääminen ja uusien toimintamallien kehittäminen varhaiskasvatuksessa</p>	<p>Lasten ja nuorten hyvinvointiryhmä on nimetty ja se kokoontuu säännöllisesti ja arvioi suunnitelman toteutumista</p> <p>Yhteiset koulutustarpeet on kartoitettu ja koulutuksia on järjestetty</p> <p>Työryhmän nimeäminen ja suunnitelman tekeminen</p> <p>Kunnan oppilashuollon strategia on laadittu</p> <p>Laajennettu oppilashuoltoryhmä kokoontuu vuosittain</p> <p>Koulukuraattori- ja koulupsykologipalveluja on lisätty</p> <p>Ennalta ehkäisevää perhetyötä tekevien perhetyöntekijöiden määrä on lisääntynyt</p> <p>Päivähoidossa erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä</p> <p>Kiertävän erityislastentarhanopettajan toiminnan arviointi kyselyn avulla</p> <p>Järjestetty</p>	<p>Hyvinvointipalvelujen toimialajohtaja</p> <p>Varhaiskasvatusjohtaja Sivistystoimenjohtaja Johtava ylihoitaja Sosiaalityön johtaja</p> <p>Sosiaali- ja terveysjohtaja Johtava ylihoitaja</p> <p>Sivistystoimenjohtaja</p> <p>Sivistystoimenjohtaja</p> <p>Sivistystoimenjohtaja</p> <p>Sosiaalityön johtaja</p> <p>Varhaiskasvatusjohtaja</p> <p>Varhaiskasvatusjohtaja</p> <p>Sosiaalityön johtaja</p>

	<p>Kehitetään Lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteitä, mm. Tukihenkilö- ja tukiperhetoiminnan lisääminen rekrytoinnin ja koulutuksen avulla</p> <p>Kehitetään nuorten ja heidän perheittensä intensiivisen tuen mallia osallistumalla Kaste-hankkeeseen: ajalla 1.5.2009 – 30.10.2011, nuorten sijoitusten vähentämiseksi</p> <p>Laaditaan Nuorisotoimen kehittämissuunnitelman, jossa huomioidaan nuorten toiveet esim. nuorisokahvila keskustaan ja nuorisotila Suoramalle</p> <p>Nuorisopsykiatristen palvelujen kehittäminen</p>	<p>tukihenkilö/tukiperhekoulutus Kangasala-Opiston kanssa ja rekrytoitu lisää tukihenkilöitä/tukiperheitä</p> <p>Nuorten sijoitusten määrä on vähentynyt</p> <p>Kehittämissuunnitelma on tehty</p> <p>Tiloista on tehty tarveselvitys ja päätös tilojen hankinnasta</p> <p>Nuorisopsykiatrin vakinaistaminen ja nuorisopsykiatristen työryhmän vahvistaminen sosiaalityöntekijällä</p>	<p>Sosiaalityön johtaja</p> <p>Vapaa-aikakoordinaattori</p> <p>Vapaa-aikakoordinaattori Tekninen johtaja</p> <p>Ylilääkäri</p>
<p>Ennaltaehkäisy ja varhaisen tukemisen ja puuttumisen periaatteita toteutetaan ja menetelmiä kehitetään syrjäytymisen ehkäisemiseksi</p>	<p>Tuetaan koulutuksen ulkopuolelle jääneitä 17 – 24-vuotiaita nuoria mm. lisäopetuksella, ammattistartilla, Etsivä nuorisotyö-hankkeella, työpajatoiminnalla, työmarkkinatukiharjoittelulla</p>	<p>Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden oppilaiden lukumäärä/lukuvuosi on vähentynyt ja tukitoimissa olevien nuorten määrä/vuosi on lisääntynyt</p> <p>Etsivän nuorisotyön – hanketta on jatkettu ja sen vaikuttavuus on kuvattu</p> <p>Nuorille suunnatun työpajatoiminnan tarpeet on selvitetty</p> <p>Työmarkkinatukiharjoittelun osallistuneiden nuorten lukumäärä /kunta/vuosi</p>	<p>Sivistystoimenjohtaja Sosiaalityönjohtaja</p> <p>Sosiaalityönjohtaja Työllisyysasiamies</p> <p>Sosiaalityönjohtaja Työllisyysasiamies</p> <p>Sosiaalityönjohtaja Työllisyysasiamies</p>

Sosiaali- ja terveysjohtaja
Raija Harju
Kangasalan sosiaalikeskus
PL 50
36201 Kangasala

Asia: Tutkimuslupa – anomus

Pyydän saada käyttää lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laatimiseen liittyvää aineistoa Jyväskylän yliopiston sosiaalityön maisterikoulutukseen kuuluvan tutkielmani suorittamiseen. Aineistot, joita hyödyntäisin tutkielman laatimiseen, käsittävät Kangasalan kunnan verkkosivuilla ollut kuntalaiskysely, varhaiskasvatuksen kautta ja neuvolan kautta tulleet vastaukset sekä koululaisille osoitetun kyselyn vastaukset.

Tutkielmassani selvitän aineiston pohjalta kuntalaisten mielipiteitä Kangasalan julkisista palveluista sekä mielipiteitä lasten ja nuorten hyvinvoinnista.

Tulen luovuttamaan laatimani tutkielman Kangasalan kunnan käyttöön. Tutkielmani antia on mahdollisuus käyttää seuraavien vuosien aikana ja nyt laadittavan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman arviointiprosessissa.

Kangasala 3.6.2009

Sirkka Viiala

Liite: Tutkimussuunnitelma

Olen

1. Tyttö
2. Poika

Minä itse

3. Vihaan itseäni
2. En pidä itsestäni
1. Pidän itsestäni

Välittäminen

3. kukaan ei todella välitä minusta
2. En oikein tiedä, välittääkö minusta kukaan
1. Olen varma, että joku välittää minusta

Ilo

1. Minulla on usein hauskaa
2. Minulla on joskus hauskaa
3. Minulla ei ole koskaan hauskaa

Tulevaisuus

1. Ajattelen joskus, että minulle tapahtuu jotain kamalaa
2. Pelkään, että minulle tapahtuu jotain kamalaa
3. Olen varma, että minulle tapahtuu jotain kamalaa

Onnistuminen

1. Teen useimmat asiat ihan oikein
2. teen monet asiat väärin
3. Teen kaiken väärin

Huolestuneisuus

1. Monet asiat vaivaavat minua silloin tällöin
2. Monet asiat vaivaavat minua usein
3. monet asiat vaivaavat minua lähes aina

Jaksaminen

1. Olen silloin tällöin väsynyt
2. Olen usein väsynyt
3. Olen lähes aina väsynyt

Läksyt

1. Läksyjen tekeminen ei ole minulle vaikeaa
2. Minun on usein pakotettava itseni tekemään läksyt
3. Minun on lähes aina pakotettava itseni tekemään läksyt

Koulumenestys

1. Koulu sujuu ihan hyvin
2. Koulu ei suju yhtä hyvin kuin ennen
3. En pärjää enää aineissa, joissa olin ennen hyvä

Ystävät

1. Minulla on paljon ystäviä
2. Minulla on joitain ystäviä
3. Minulla ei ole yhtään ystävää

Yksinäisyys

1. En tunne itseäni yksinäiseksi
2. Tunnen itseni usein yksinäiseksi
3. Tunnen itseni aina yksinäiseksi

Kiusaaminen

1. En yleensä kiusaa muita lapsia
2. Kiusaan joskus muita lapsia
3. Kiusaan muita lapsia melkein joka päivä

Minä ja muuta

1. Muut lapset kiusaavat minua melkein joka päivä
2. Muut lapset kiusaavat minua joskus
3. muut lapset eivät kiusaa minua

Pelot

1. Minua pelottaa ulkona melkein kaikissa paikoissa
2. Vain tietyt paikat ulkona pelottavat minua
3. Minua ei pelota liikkua ulkona